

HALID KADASIZ NARODNE KUHINJE U GAZI

Nastavak Mahmudovog nasleđa

BROJ 760
5. II 2026.

ISSN 2217-5628

BLAZIN

**Ideološko-politički razvoj
SAD, Rusije i Srbije**
**Opasni
krugovi bez
kraja**

**Masovna
istraga izbornih
manipulacija na
Kosovu**

Više od sumnje

Ivan Krastev
**NATO možda
neće preživeti
Trampovu eru**

ZORAN ŽIVKOVIĆ

**SRBIJA JE ZEMLJA
TRAVA, A NE PRAVA**

3 NOVI 3 MAGAZIN

PRATITE
NAS

You Tube
KANAL

35 Ivan Krastev: NATO možda neće preživeti Trampovu eru

Danas svedočimo razotkrivanju evropskog poretka nakon hladnog rata i stvarnom riziku od raskida transatlantskog saveza kao rezultat napada predsednika Donalda Trampa na Evropu i njegove odlučnosti da kupi ili pripoji Grenland

38 Nastavak Mahmudovog nasleđa

U Gazi nema dovoljno hrane uglavnom zbog toga što su, prema izveštaju UN iz jula 2025, izraelske snage uništile 86 odsto hortikulturnog zemljišta, plastenike i ribarsku infrastrukturu. Ali i zbog strogih ograničenja Izraela u vezi sa ulaskom humanitarne pomoći u Gazu

48 Priča o onome o čemu se ne priča

U filmskoj adaptaciji knjige Dejvida Vana Legenda o samoubistvu, nazvanoj po glavnoj priči Ostrvo Sakvan, francuski reditelj koristi surovu prirodu divljih predela ledenog Severa kao odraz burnih, pomešanih osećanja otuđenog oca i sina tinejdžera koji su krenuli u veliku, opasnu avanturu s namerom da se ponovo zbliže

FOTO: MILENA ILIĆ MIRKOVIĆ

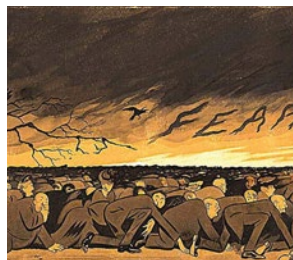
INTERVJU

16 Srbija je zemlja trava, a ne prava

Pozdravljam stavove kao što je stav Demokratske stranke da studentima treba dati mogućnost na izborima jer oni su već pokazali da mogu da pokrenu atmosferu, probude građane i daju im motiv da budu aktivni, kaže bivši premijer Srbije Zoran Živković, uveren da režim Aleksandra Vučića gubi izbore najavljene za kraj godine

TEMA BROJA

8 Opasni krugovi bez kraja

SRBIJA

20 Više od sumnje

23 Kancer antikomunizma

26 Ministar protiv dece

28 Frankenštajnova deca

REGION

30 Očevi nacija i djeca podanici

32 Jezičko-politički zemljotres

SVET

41 Januarski globalni šok

KULTURA

44 Japajaizam

46 Naš odnos prema novim medijima je istraživački, nije ideološki

51 Počast flamanskoj baroknoj slikarki

53 Bez granica

54 Fantomi i (ol)poruke antisemitizma

PRILOG

56 Filozof, izbeglica, Rom – čovek

RUBRIKE

04 Arena

08 Širi ugao

62 Konveksno ogledalo

5 minuta sa...

Veranom Matićem

Novinar Veran Matić jeste medijska konstanta Srbije više od četiri decenije, što kao novinar, što kao predstavnik profesionalnih udruženja. Sada je predsednik Upravnog odbora Asocijacije nezavisnih elektronskih medija (ANEM), a valja reći i jedan od osnivača, direktor je Samizdata i glavni urednik portala javniservis.net, vodi humanitarnu fondaciju Fond B92. I da slučaj komedijant ne bude usamljen, upravo je televizija čiji je bio osnivač i delimični vlasnik B92 krajem januara emitovala dokumentarno sočinjenje „Zlo doba“ Centra za društvenu stabilnost, u kojoj je Matić targetiran na sličan način kao pre ubistva 1999. Slavko Ćuruvija i pre nekoliko godina Oliver Ivanović. Bukvalno mu je nacrta meta, a osim B92, „Zlo doba“ je emitovano i na TV Prva, kao i na najuticajnijoj kablovskoj televiziji Informer, čime je Srbija bukvalno premrežena fabrikovanom storijom o starom „domaćem izdajniku“ i „stranom plaćeniku“.

Nije prvi put da vlasti i njihovi medijski podvižnici ciljaju Matića, ali to je daleko od utešnog, a i zaista je uznemirujuće, čak i u Srbiji svikloj na svakakvu medijumu kašu i bljuvotinu. O svemu tome pratioci Novog magazina čuće od Matića u opširnom video-intervjuu koji će biti emitovan na našem sajtu i Jutjub kanalu, a ovde su izvodi iz tog razgovora koji je završen Veranovim zadovoljstvom.

„Zlo doba“ je povod za ovaj razgovor, ali hajdemo malo lakši početak; osećate li se „počastvovanim“ što vas zovu autorom, odnosno začetnikom propagande u Srbiji?

Medijskim gurnuom blokadera od koga je sve počelo... Svakako nije prijatno da budete tema gomile laži i agresivnog huškanja koje za direktnu posledicu imaju ugrožavanje moje bezbednosti, ali i svih onih s kojima radim i svih pomenutih u emisiji. Na primer advokatica Kruna Savović, koja se takođe bavi odbranom novinara i novinarki u Srbiji. Ali na neki način prija to što je tu predstavljeno ono što sam radio više od 40 godina u novinarstvu, često u vrlo teškim uslovima i nemogućim situacijama

zabrana i progona. Ipak, u tih 40 minuta dominira da sam ja odgovoran za sve zlo učinjeno Srbima i da za to treba da budem kažnjen.

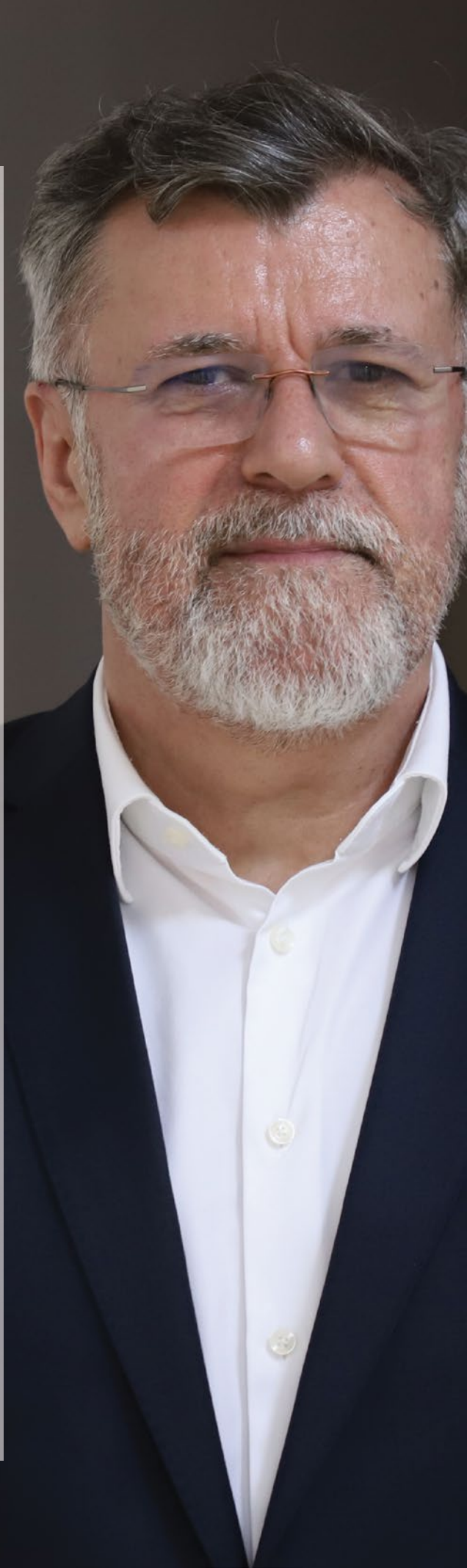
Mi, još malo preostalih novinara i ja koji se bavimo zaštitom medija, viđeni smo kao poslednja prepreka da se Srbija potpuno zatamni, pa se ne mogu osećati prijatno, ali da – počastvovan sam što je autokratska vlast koja u sebi nosi sve nasilno ocenila da sam ja protivnik toga. Dramatična je, naravno, ta tendencija napada na novinare, ta koncentracija zla tolika da je pitanje dana kad neko može platiti glavom.

Hajde da nešto raščistimo; koje su vaše mogućnosti kao targetirane osobe da se odbranite. Govorim o pravnom sistemu, ali i podršci medijskih udruženja poput NUNS-a, u čijim prostorijama razgovaramo.

Ništa ne možete da uradite pošto je sistem taj koji vas napada. Ovakva agresija prema medijima i novinarima je sistemskog karaktera, dolazi od vrha države, od predsednika, ministara; odlučeno je tako, a institucije sistema koje treba da štite građane dobile su nalog da ih napadaju. Imamo situaciju da novinare koji izveštavaju s protesta policija ne samo da ne štiti već da ih napada, prepušta nasilnicima.

Pridržava ih dok ih napadaju!

A onda i napada. Imamo potpuno neovlašćena privođenja i zadržavanja, nezamisliva suđenja... Uočili smo pre nekoliko godina da je policija dobila nalog da ne istražuje napade na novinare. Da biste došli do pravosudnog epiloga, moraju se obaviti istražne radnje, a statistika pokazuje da 2024. više od polovine prijavljenih slučajeva nije istraženo, a to je u drastičnom obimu nastavljeno 2025. Možete da prijavljujete incidente, mi smo nailazili na profesionalne i savesne tužioce i policajce, ali praktično ne možete biti zaštićeni. Ja sam konkretno bio pet godina pod policijskom zaštitom 24 časa, tu ste na neki način zarobljeni, a kako se menjao odnos vlasti prema evropskim standardima i merilima, to je postalo i besmisleno. Ne govorim ovo zbog sebe nego zbog

drugih koleginica i kolega kojima je bezbednost ugrožena do te mere da se u svakom trenutku mogu očekivati napadi.

Medijska i novinarska udruženja i asocijacije pokušavaju sve da zaštite kolege i kolegice, jedino još nismo našli nekakvu fizičku zaštitu, ali verovatno ćemo i to morati jer se ne možemo pouzdati u ovo što ovde postoji kao ponuda.

Zbog činjenice da je izbor Saveta REM-a ne u zastoju nego vraćen na početak, nemoguće je očekivati tu vrstu zaštite mada profesionalni mediji godinama nemaju zaštitu REM-a.

Vlast je namerno učinila nemogućim izbor Saveta REM-a da ne bi bilo konsekvenci, čak ni formalnog karaktera....

„Zlo doba“ se poredi i s filmom o Oliveru Ivanoviću, čije emitovanje na televiziji s takode nacionalnom frekvencijom nikada nije kažnjeno!

Hajka tog karaktera koja je dovela do Oliverovog ubistva ne samo da nije razrešena nego je blokirana, kao da postoji određena vrta zaštite počinilaca. Svakako da bi REM mogao nešto da uradi u ovakvim situacijama, a mislim da sam izabran da budem meta zbog svega što sam radio u proteklom periodu, između ostalog ispred ANEM-a kao predlagatelj kandidata, ali i ostala udruženja i nevladin sektor koji se zalagao da to bude jedan zakonit proces. Ovo deluje malo osvetnički.

Malo više!

Da malo više.

Koliko sudski proces optuženima za ubistvo Slavka Čuruvije, u kojem ste bili vrlo aktivni, a završen je njihovim oslobađanjem, ima veze sa svime onim?

Pa ima mnogo, ja sam vodio Komisiju za istragu ubistava novinara...

Koja se, interesantno, ne pominje u „Zlom dobu“!

Ne pominje se, da. Komisija je uspela da slučaj bude pokrenut, ali čim je počelo suđenje, počela je i opstrukcija, svedočenje Kecmana je praktično minirano, što je nedavno utvrdio i Vrhovni

sud povodom oslobađajuće presude Apelacionog suda. Nije ni čudo što smo Kecman i ja u sferi interesovanja državne bezbednosti, koja ima i ljude u centru grada, gde je najveća koncentracija kriminalaca po kvadratnom metru.

Komisija nije blagonaklono dočekana ni u delu medija i asocijacija koje se zalažu za profesionalno novinarstvo, a ključni razlog je bio da ubistva treba da se bave nadležni organi. Našli ste gomilu, ali nema pomaka ni u odnosu na 2000. Ni na 2012.

Ja sam inicijator osnivanja Komisije jer je bilo jasno da institucije ništa neće uraditi ni posle promena 5. oktobra. Svi su slučajevi bili praktično zakopani; danas svi znamo ko je ubio Slavka Čuruviju, a žalosno je što nemamo pravosudni sistem koji bi tako nešto mogao da procesuirati. No, ljudi koji su radili u Komisiji i ja ponosni smo na ono što smo uradili.

Mislite na utvrđivanje činjenica?

Da, niko od nas to nije radio za platu, bili smo tome posvećeni, a umesto da budu nagrađeni, ljudima koji su to učinili bilo je prećeno, a policija ih nije zaštitila. Mi smo dugo imali podršku tadašnjeg direktora policije Veljovića, ali kada su došli Stefanović i Dijana Hrkalo, morali smo da se sklonimo čak i iz prostorija.

Ali dozvolite mi za kraj iznesem jedan utisak; zbog svega što se zbiva ovih meseci i godina u Srbiji primetio da je značajan broj studenata i mladih novinara i novinarki zainteresovan ne samo za rad u medijima nego za prenošenje informacija javnosti. Verujem da će oni biti nastavljači svega što smo mi radili prethodnih decenija, shvataju značaj solidarnosti i verujem da će taj rad biti njihova životna orijentacija. Problem je što danas nema fondacija kao devedesetih koje mogu da pomognu medijima, kao USAID, Fondacija za otvoreno društvo...

Soros, recite slobodno!

Da, ponosan sam što sam se upoznao s njim. J. J.

Korov na pravdi

Piše: Jelka Jovanović, urednica

Kome verovati, sopstvenim očima ili jednim ušima koje zaglušuju predstavnici vlasti i njihovi epigoni? Kako običan čovek, bombardovan pinkovitim vestima da sazna da li je glavni tužilac za organizovani kriminal vodeći kriminalac, kako tvrdi i predsednik Srbije lično, ili je, kako sam tužilac kaže, rad TOK-a opstruiran s visokih pozicija. Od direktora Policije, Uprave za sprečavanje pranja novca i Poreske uprave.

Jasno, naravno, da ti „vršioци tih visokih pozicija“ Nenadića i njegove sve malobrojnije kolegice i kolege ne sapliću bez jakog političkog zaleđa. Pokazalo se to i prilikom usvajanja tzv. Mrđićevih zakona, seta krajnje upitnih pravosudnih zakona kojima je samostalnost tužilaca i nezavisnost sudija svedena na nepodnošljivo nisku meru. Uključujući i već pominjani broj nepodobnih tužilaca koji će zahvaljujući popravci Mrđićevih zakona stranačkim (SNS) amandmanima biti, kako se kaže, desetkovani, odnosno više nego prepolovljeni.

Što važi, primerice, za tužioca nadležnog za finansijsku istragu pada nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu 1. novembra 2024. koji tereti i bivše ministre Gorana Vesića i Tomislava Momirovića, između ostalog, a čiju kancelariju je zahvatio nedavni požar u zgradi Specijalnog suda. Važi i za smelu tužiteljku koja je sprovela akciju zaplene pet tona marihuane, a može biti i za tužioce nadležne za Jovanjicu 1 i 2.

I sve škakljive predmete, kako su uostalom svi u Specijalnom tužilaštvu i sudu najčešće vezani za visoke državne funkcione. Poput Vesića i Momirovića i njihovih političkih saradnika i saradnica nekadašnjeg ministra pravde, ali i sadašnjeg ministra kulture Nikolu Selakovića koga TOK tereti za skandal sa skidanjem zaštite kulturnog dobra sa zgrade Generalštaba.

Moglo bi se još nabrajati, ne samo u TOK-u, ali svakako je indikativno što su nedavne izmene pravosudnih zakona po uputstvu malo poznatog pravnika Uglješe Mrđića zabrinule i glavnu javnu tužiteljku Zagorku Dolovac, ali i najveći deo nevladinog sektora u čijem su fokusu pravda i ljudska prava, te sudijska, tužilačka i advokatska udruženja. I ne samo njih.

U zabezecu su, što bi rekla deca, samo oni s početka teksta, koji preferiraju uši zaglušene fabrikovanim vestima. A ako nekad stignu do tužilaca i sudija kao „stranka“, biće kasno za preispitivanje. Posebno im neće pomoći najava novopostavljenog predsednika Ustavnog suda Srbije i profesora ustavnog prava Vladana Petrova da treba razrešiti sve sudije i tužioce koji se bave – politikom. Što navodno uključuje i njega, doduše uslovno pošto za njega podrška predsedniku lično i režimu Aleksandra Vučića nije „bavljenje politikom“. Jer nije on od onih, kako je nedavno izjavio, sudija koji se oteo kontroli političke i izvršne vlasti.

Zapravo, Petrov je mogao biti i glavni junak ove storije, na izvestan način i jeste – mada ga je Mrđić malo mrdnuo s tog pijedestala – ali ključ je u tome što su sve poluge vlasti, uključujući sada i sudsku, zaglavljene u rukama onih koji ustavnu podelu vlasti i ne priznaju. Zato za razliku od nedavnih izbora za Visoki savet tužilaštva i Advokatsku komoru, izbor Visokog saveta sudstva nisu prepustili „stihiji“, pa su u tom telu obezbedili prevagu onih koji neće biti razrešeni po pravilima sudije Petrova. Pošto je Ustavni sud već umešao prste u izbor Visokog saveta tužilaštva s namerom da izabrani postanu neizabrani, moguće je da će svi putevi koji vode ka pravdi biti zatrpani šutom ili zarasli u korov.

Samo što će to sve manje ljudi videti, a još manje čuti.

Kriza vode u Kartumu

U Kartumu, glavnom gradu Sudana, volonteri pomažu stanovnicima puneći kanistere na punktovima za besplatnu distribuciju vode. Ovakva pomoć postala je ključna zbog učestalih prekida u snabdevanju, koji otežavaju svakodnevni život građana. (AP Photo/Marwan Ali)

Svi puze il lete, al malo ko brodi/
Gordijim morem opasnoj slobodi./
Dan je u sebi noć, a sunce pali, spevao je Branko Miljković u Laudi koja počinje upozoravajućim stihom: *Najlepše pevaju zablude.*

Elem, pred čitaocima je tabela kojom predstavljam razvoj savremenih društava i objašnjenje ključnih stavki. Prostor nedeljnika je, nužno, skučen, pa nisam u mogućnosti da u širem obimu pokušam da dam objašnjenje prilika koje su predstavljene tabelom, pokušaću zato da na primeru nekoliko važnih momenata, bar dam nagoveštaj o pravcima ovih tokova.

Tabela je slika i prilika u kojoj nastaje naša sadašnja istorija.

Meni tako izgleda. Načinio sam je dok u nervozno i iskidano vreme ispisujem rukopis knjige.

Pitanje je, po mome mišljenju, važnog teorijskog karaktera. Ako nisu bili nužni pravci, zašto su, ipak, tri bitna idejna poretka danas skoro podudarni? Otvoreno je pitanje: da li zaista nisu bili nužni, tačnije: da li uistinu nisu bili dominantne tendencije? Sadržaj isprekidane strelice je, po mome mišljenju, glavno, kako teorijsko,

Opasni krugovi

Zašto je Srbija na stalnom početku? Ako nisu bili nužni pravci razvoja, zašto su ipak tri bitna idejna poretka danas koje oličavaju SAD, Rusija i, za nas ključno, Srbija, skoro podudarni?

Piše: **Đokica Jovanović**

tako i politički-idejno pitanje našeg doba.

DIS/KONTINUITET I PARADOXS: Diskontinuitet u našem slučaju jeste bitno pitanje. Fenomen samoupravljanja je u mnogome različit od sovjetskog boljševizma – realsocijalizma. Zato Milošević – Vučić. Nisu produkti samoupravljanja, ali slede posle njega.

Paradoksom isprekidane strelice ne mogu se baviti. Možda mogu još malo našim paradoksom. Potreban je pristup najnovijim

istraživanjima, bibliotekama, debata i dijalog sa kompetentnim istraživačima i, nadasve, običnim ljudima. Naučni i stručni skupovi. Istraživanja i terenski rad. Ja postavim pitanje, za koje smatram da je vrlo važno. Što ne znači da ne grešim.

SLUČAJ SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA: Neki od ključnih konstitutivnih istorijskih momenata se uzima otpor engleskoj vlasti i ratna pobuna trinaest kolonija u SAD u drugoj polovini 18. veka, u nastojanju da se emancipuju u državnom smislu.

Politička demokratija (što je uži pojam, deo demokratije kao opšte društvenog poretka) je vrhunila Deklaracijom o nezavisnosti (1776). Deklaraciju je sročio Tomas Džeferson, a usvojio ju je jula 1776. godine Drugi kontinentalni kongres u Filadelfiji, čime su kolonije proglasile otcepljenje od britanske krune.

Deklaracija je bila osnova Ustava Sjedinjenih Država, kao i osnova za nastanak više deklaracija u svetu. U Deklaraciji je i zalaganje za zaštitu prava useljenika, što sadašnja američka administracija pod Donaldom Trampom beskrupulozno ne poštuje. U tom dokumentu piše kako je politika engleske kraljevine istorija stalnih povreda i uzurpacija, koje imaju za direktan cilj uspostavljanje apsolutne tiranije nad ovim državama. Engleska je odbila da donese potrebne zakone radi prilagođavanja velikih područja potrebama stanovništva, osim ukoliko se ti ljudi odreknu prava na predstavnništvo u zakonodavnom telu — prava koje je za njih neprocenjivo, a zastrašujuće jedino za tirane, kako se navodi.

Dalje, engleski kralj je učinio sudije zavisnim samo od svoje volje, dajući im zauzvrat mandate njihovih funkcija, kao i novac za isplatu njihovih plata. On je stvorio mnoštvo novih javnih položaja

Grubo gledano, neki, za nas matični, političko-idejni pravci se protežu ovako:

Tomas Džeferson Džordž Vašington (...) Vudro Vilson (...) ↓	Georgij Plehanov Vladimir Lenjin (...) Josif Staljin (...) ↓	Svetozar Marković Dimitrije Tucović (...) Josip Broz Tito (...) ↓
(liberalizam ±	boljševizam)	≡ samoupravljanje
↓	↓	≠
Donald Tramp ≈	Vladimir Putin ≈	Milošević → Vučić

Prva dva reda: Utemeljitelji.

(...) – i ostali.

Vilson, Staljin, Tito – Praktičari. (Vilson – Vilsonova doktrina. Staljin – staljinistički boljševizam. Tito – proboljševički socijalizam, pa socijalizam + samoupravljanje)

Ispod liberalizma i boljševizma – isprekidana linija. Pretpostavka: ovi idejni poreci su mogli da krenu i drugim pravcima).

Ispod samoupravljanja puna, debela linija – (tranzicioni, importovani) diskontinuitet.

Tramp, Putin, Vučić – desni praktikanti.

± – Označavajući raspon vrednosti ili dve moguće vrednosti koje se dobijaju dodavanjem i oduzimanjem neke količine. U matematici znači da se može koristiti i sabiranje (plus) i oduzimanje (minus), kao u ±2, što znači +2 i -2.

≡ – Sukladnost, usklađenost, recimo, kongruencija.

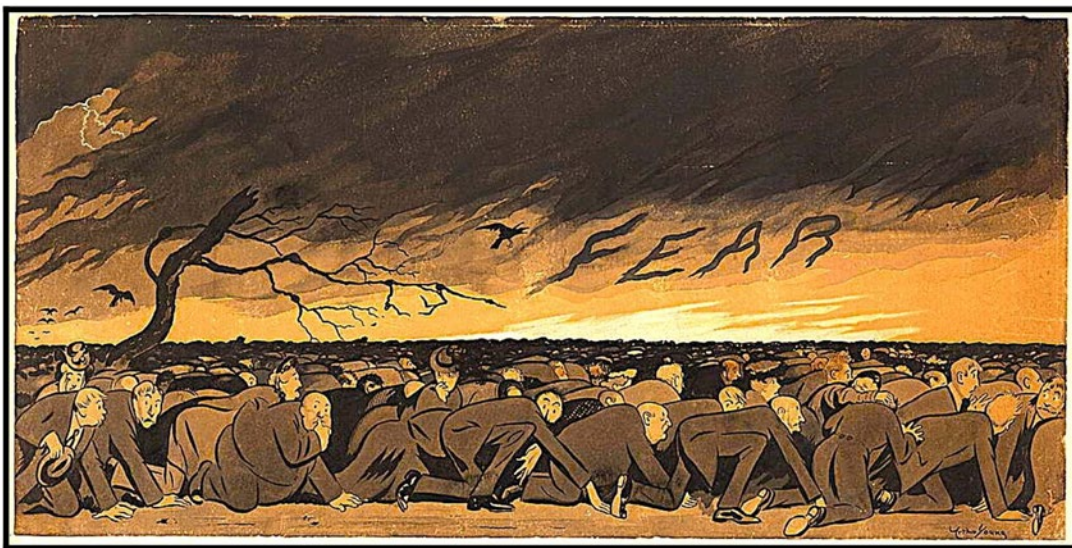
≈ – Približno jednako.

≠ – Nije identično jednako. Diskontinuitet.

↓ – Pravac – od pretpostavljenog početka pojave. Ili, veberovski – idealnotipska postavka.

↓ – Pravac u kome su se pojave razvijale. Pravac nije bio (pretpostavljam) nužan (zato isprekidana strelica).

ovi bez kraja

Art Jang, *Ovaj svet puzavaca: u strahu od sebe i drugih, u strahu od Svemogućeg, od života i smrti* | www.loc.gov

i poslao ovamo gomile službenika da zlostavljaju američki narod i da „proždiru njegovo bogatstvo“.

Važna načela Deklaracije su ravnopravnost ljudi, odgovornost i smenjivost vlasti. Ističe da su ove istine same po sebi očigledne: da su svi ljudi stvoreni jednaki, da ih je njihov Tvorac obdario određenim neotudivim pravima, da su među njima život, sloboda i težnja ka sreći – te da se radi obezbeđivanja ovih prava među ljudima uspostavljaju vlade, koje svoja ovlašćenja crpu iz saglasnosti onih kojima se vlada, da *kad god bilo koja vlada postane destruktivna po ove ciljeve, pravo je naroda da je smeni ili ukine, i da uspostavi novu vladu, postavljajući njene temelje na takvim principima i organizujući njena ovlašćenja u takvom obliku koji je najpodesniji za ostvarenje njegove bezbednosti i sreće*.

Da li su zaludna bila nadanja i reči Abrahama Linkolna danas kada njegov naslednik progoni useljenike i migrante, kao „preteći“ faktor po „američku slobodu“? Pitanje je koje mnoge državljanke i državljani SAD danas u neverici, suprotstavljajući se Trampovom rasizmu, postavljaju.

Podsetimo se Linkolnovih reči, jer za njega je Deklaracija o nezavisnosti bila temelj političke filozofije. „Nikada nisam imao političko uverenje koje nije izraslo iz osećanja sadržanih u Deklaraciji“, rekao je Linkoln 1861. godine. Insistirao je da se izraz „svi ljudi su stvoreni jednaki“ odnosi na crnce isto kao i na belce. Iz toga je proisticalo njegovo uverenje da su Očevi osnivači gledali ka konačnom ukidanju ropstva. Zato čak u Ustavu nisu pomenuli reči „rob“ ili „ropstvo“. „Tako je ta stvar sklo-

njena u stranu, u samom Ustavu“, rekao je Linkoln 1854. godine.

Međutim, mora se na kraju naglasiti. Ovaj dokument, pri kraju, pominje Indijance, starosedeoce Amerike, na izrazito rasistički način, kao „nemilosrdne divljake“. I to služeći se jezikom i političkom idejom britanske kolonijalne politike, koja se, Deklaracijom, definiše i odbacuje kao porobljivačka. Dakle, jezikom i politikom kojima je Britanija rasistički diskreditovala starosedeoce kolonija – Indija, Australija... Pa se to direktno navodi ovako: kralj Britanije je podsticao domaće pobune među doseljenicima, belcima, dakle, i nastojao da na stanovnike naših pograničnih oblasti nahuška *nemilosrdne indijanske divljake, čije je poznato pravilo ratovanja neselektivno uništavanje ljudi svih uzrasta, polova i staleža*.

Taj pasus baca na Deklaraciju ozbiljnu moralnu i etičku mrlju. Mnogim današnjim Amerikancima, koji se odlučno suprotstavljaju Trampovom, sve očiglednije, ubilačkom, rasizmu, jasan je rasistički kontinuitet od Deklaracije pa do aktuelnog predsednika Sjedinjenih Država. Njihov otpor počiva na odbrani onog dela demokratskog nasleđa Amerike bez koga američko društvo neće imati budućnost demokratske zajednice ukoliko se beskompromisno ne odbaci rasizam.

Kao da i u ovom slučaju, istorija sklapa jedan od svojih paradoksa. Trinaest britanskih kolonija u Americi je krenulo u borbu za nezavisnost od britanske vlasti, pozivajući se na pravo na slobodu. Prethodno su naseljenici tih istih kolonija masakrirali domorodačko stanovništvo bez ikakve primisli da i oni imaju pravo na život i slobodu.

Uništenje Indijanaca Amerike bilo je, daleko i bez premca, najmasovniji čin genocida u istoriji sveta. Zato bi... umesto herojske i romantične heraldike koja se uobičajeno koristi da simbolizuje evropsko naseljavanje Amerike, amb-lem koji bi najviše odgovarao stvarnosti bila – piramida lobanja.

Mnogim današnjim Amerikancima koji se odlučno suprotstavljaju Trampovom, sve očiglednije, ubilačkom rasizmu, jasan je rasistički kontinuitet od Deklaracije, pa do aktuelnog predsednika Sjedinjenih Država

SLUČAJ RUSIJA: Nikolaj Berdajev je zapisao da Lenjin nije teoretičar marksizma kao Plehanov,

već teoretičar revolucije. Sve što je napisao bilo je samo razrada teorije i prakse revolucije... Zanimala ga je samo jedna tema, koja je najmanje zanimala ruske revolucionare, tema osvajanja vlasti, sticanja snage za to. Zato je i pobedio. Čitav Lenjinov pogled na svet bio je prilagođen tehnici revolucionarne borbe. Samo je on, mnogo pre revolucije, razmišljao je o tome šta će se desiti kada se vlast osvoji, kako organizovati vlast. *Lenjin je imperijalista, a ne anarhista*. Čitavo njegovo razmišljanje bilo je imperijalističko, despotsko. Bilo je povezano sa pravolinijskom skučenošću njegovog pogleda na svet, njegovom koncentracijom na jednu stvar, sa siromaštvom i asketizmom njegove misli, elementarnošću njegovih slogana usmerenih ka volji. Karakter, svaka profinjenost misli i duhovnog života ga je odbijala.

Ideologija sovjetske revolucije se može ugrubo sažeti ovako: usrećiti ljude nasilnom revolucijom na osnovu „naučno spoznate“ bezalternativne budućnosti. Utoliko, svako „skretanje“ ima subverzivni karakter. Ono je „neprijateljsko“, te su takvi i poklonici „skretanja“. Zato je boljševički socijalizam tavorio u zatvorenom sistemu izgradnje „komunizma“.

Ideološki gledano, realsocijalizam kao „najnapredniji sistem“, neizostavno kreće putem hegemonije i imperijalizma. Inače ne bi bio „najnapredniji“. Sovjetski Savez je, kao sila pobednica u Drugom svetskom ratu, uspeo da postane najveća imperija na svetu. Prostirao se od Trsta, na zapadu, pa do Velikog Diomeda (ili Ratmanovljevog ostrva), koji se nalazi u sredini Beringovog moreuza, na zapadu. Da uvećamo sliku čitaocu: Veliki Diomed je najistočnija tačka Rusije, a Mali Diomed najzapadnija tačka Sjedinjenih Država. Deli ih 4.160 metara (da, baš toliko metara, četiri kilometra i još stotinak metara) i vremenska razlika od 21 sat.

Naravno, društveni i istorijski tokovi ama baš nikada ne prate ekskluzivne koncepcije društvenih tokova. Da bi se osiguralo neodložno svitanje „zore komunizma“ režim je ideološki rigidan i svaki

Sovjetski Savez je, kao sila pobednica u Drugom svetskom ratu, uspeo da postane najveća imperija na svetu. Prostirao se od Trsta na zapadu, pa do Velikog Diomeda (ili Ratmanovljevog ostrva), koji se nalazi u sredini Beringovog moreuza, na zapadu

pluralizam nije ništa drugo do diverzija, podmetanje mine pod eshatološku viziju. Društveni i lični standard u Sovjetskom Savezu su bili podvrgnuti istorijskoj „misiji socijalizma“. U tom pogledu sovjetski čovek kao pojedinac bio je desubjektivizovan u ime ideoloških konstrukata „radničke klase“ i narodnih „masa“. Konkurenciju sa Zapadom nije izdržao. možda zato što je kredo sovjetske ideologije bio „stići i prestići Zapad“.

Konačno, neminovni raspad sovjetskog realsocijalizma je završio u putinističkoj hegemoniji i imperijalizmu. Bez utopijskog momenta i beznadežnosti. Slučajevi SAD i Rusije su uveliko konstitutivni u modernoj istoriji Srbije. Zasad srpska politika ne nalazi racionalan odgovor. A ako ga traži to čini na, za sebe, utilitaran način. Pa, tako nije konstituisala racionalni politički zahtev u doba tzv. tranzicije, koje traje evo četiri decenije – bez pomaka unapred. Sa druge strane, biće da politička klasa ne želi da napusti komfornu, pa i komfornu, poziciju. Za sad je odgovor koncepcijski i politički iracionalan, upravljani despotizmom, nacionalizmom, kriminalom, korupcijom... kao dominantnom i uticajnom praksom.

SLUČAJ JUGOSLAVIJA: *Crveno barjače* je naziv za Prve masovne socijalističke radničke demonstracije u istoriji Srbije u Kragujevcu 15. 2. 1876. Bilo je to vreme neizvesnosti. U Srbiji i Crnoj Gori je zavladao ratna groznica. Srpsko-turski ratovi su počeli par meseci iza kragujevačkih događaja. Srbija i Crna Gora, su objavile rat Osman-skom carstvu 18. 6. 1876. Ratovi su trajali do 1878. godine. Vudro Maklelan ke zapisao da je bedna ekonomska situacija seljaštva, u kombinaciji s revolucijom i ratom protiv Turske, stvorila plodno tle za socijalističku ideju. U Evropi se tokom 1870-ih i 1880-ih govorilo da je Srbija... zemlja u kojoj je socijalizam imao najveći broj pristalica prema broju svojih žitelja.

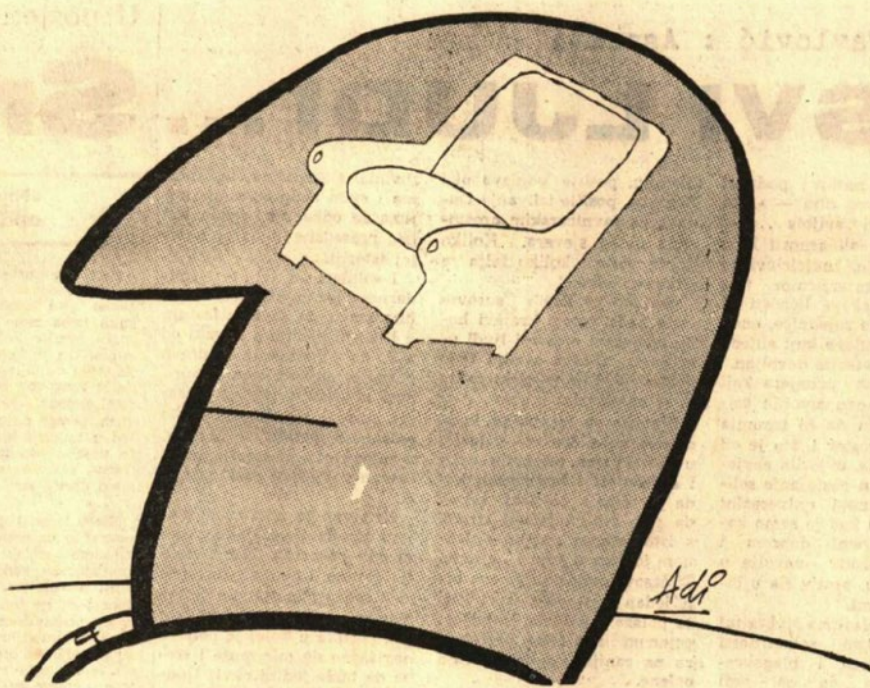
Tog „dana zastave“ sledbenici Svetozara Markovića su predvodili stotine učitelja, studenata i radnika u masovnom protestu u Kragujevcu, gde su bile istaknute brojne crvene zastave i održani mnogi vatreni govori. Mnogi lideri demonstracija su uhapšeni i zatvoreni. Na zastavama je bilo ispisano krupnim belim slovima „Samouprava“.

Kragujevačke demonstracije su buknule pošto su na opštinskim izborima 1 11. 1875. sledbenici

Istorija ugnjetavanja

Eksploatacija je drugo obeležje brzog američkog privrednog „rasta“. Ema Goldman, anarhistkinja i sindikalna aktivistkinja je napustila Rusiju krajem 19. veka, nadajući se da će u Americi naići na slobodno društvo, sasvim drugačije od ruskog društva. Međutim, očajni fabrički uslovi su bili jednako onima kakve je napustila u Rusiji. Godine 1909. je objavila Novu deklaraciju o nezavisnosti. Tu, između ostalog, ona kaže: Istorija američkih kraljeva kapitala i vlasti je istorija ponovljenih zločina, nepravde, ugnjetavanja, besa i zlostavljanja, a sve to sa ciljem suzbijanja individualnih sloboda i eksploatacije naroda. Ogromna zemlja, dovoljno bogata da svoj svojoj deci obezbedi sve moguće udobnosti i osigura blagostanje svima, nalazi se u rukama nekolicine, dok su bezimni milioni na milosti i nemilosti nemilosrdnih sakupljača bogatstva, beskrupuloznih zakonodavaca i korumpiranih političara. Naravno, isuviše tvrde reči, za nečiji ukus, izgovorila je Ema Goldman. Ali, ovako ili onako, one još odjekuju u američkom rasadniku liberalizma.

Predizborno - nacionalne brige

Adi Mulabegović, *Predizborno – nacionalne brige*. Izvor: Oslobođenje, Sarajevo, 2. 4. 1967.

Svetozara Markovića odneli pobjedu, a delovi buržoazije, Liberalna stranka i njihovi istomišljenici nisu hteli da prihvate da „socijalisti“ u Kragujevcu razrezuju porez i izdaju opštinske naloge.

Knez Milan I Obrenović je bio preplašen, verujući da je to uvod u bunu ili pokušaj da se Kragujevac proglasi za komunu. Naredio je najstrože „dželatstvo postupanje s izgređnicima“. Sklanjajući se od staljinskog diktata Jugoslavija je posle 1948. krenula novim, do tada neoprobanim putem – ka samoupravljanju.

Međutim, Komunistička partija Jugoslavije (odnosno Savez komunista Jugoslavije KPJ/SKJ) ubrzo je uvideo da je samoupravljanje preveliki zadatak i da ideja umnogome nadilazi partijske interese, koncepcije i kombinacije. Doba samoupravljanja je donelo brzi rast društvenog života i standarda u svim domenima – višestruko napredniji i slobodniji no u međuratnoj monarhiji. Mora se reći da je samoupravljanje bilo neugodno iskustvo i za hegemonu blokove: Zapadni pod snažnim uticajem SAD istočni pod dominacijom SSSR-a.

Samoupravljanje je bilo podvrgnuto sve čvršćoj dominaciji vladajuće partije i birokratije.

Kreativna autonomija ljudi je bila sapeta. Radnički saveti su vremenom postajali tek kulise u političkim intervencijama Saveza komunista. Zaposleni, a i građanstvo, su izgubili motive da snažnije i celishodnije utiču na društveni razvoj pošto je to bilo monopolizovano polje vladajuće oligarhije. Tako je ugašen i ugušen ovaj humanistički projekat, već u početnoj fazi.

Krajem osamdesetih minulog veka, uz real socijalizam palo je i samoupravljanje pod zapadnom indoktrinacijom definisano kao „pad komunizma“. Uzgred, da se razuman čovek pita: Kako je palo nešto što nikada nije postojalo? Čak i da je, u nekom obliću, samoupravljanje opstalo ono nikako nije moglo biti ni „komunizam“,

Mora se reći da je jugoslovensko samoupravljanje bilo neugodno iskustvo i za hegemonu blokove: Zapadni pod snažnim uticajem SAD, istočni pod dominacijom SSSR

ni komunističko, jer (to je bila i ustavna kategorija) kreda je bio – socijalna sigurnost.

Da se, u ideologiji, malo šta promenilo, tj. da je nastupila ideologija diskontinuiteta, vraćanjem na preživle ideologeme, posle pada samoupravljanja od tog doba pa do danas potvrđuje nam nepotpisani tekst iz 1881, *Naš ekonomski položaj*. Tekst je objavljen u više nastavaka u Samoupravi, listu koji je bio politički, ekonomni i književni organ Narodne radikalne stranke, koja je tada baštinila ideje Svetozara Markovića. Ono što je rezultat, pre svega političkog, pa i istorijsko-kulturnog, pada Milošević-Vučić diskontinuiteta je već tada u glavnom zapisano. Evo citata: „I ako je Dušanova država s polja sjajna, unutra mora da je bila jako gnjila. Jabuka je bila crvena i lepa, ali u njoj je bio crv.“

U Dušanovoj državi sva snaga srp.(skog) naroda bila je upravljena poglavito na jednu celj: vojničko osvojenje. Vojnički interesi progutali su sve druge, a zabataljenost ekonomskih, prosvetnih i uopšte kulturnih interesa narodnih po-vukla je za sobom i vojničko opadanje njegovo... Jedan vešt čovek, Stevan Nemanja, umeo je da centrališe moć razjedinjenih srp.(skih) županija. On ih je ujedinio, ali je to ujedinjenje bilo više formalno, nategnuto i nasilno – i što je najgore, ta ujedinjena snaga u pesnici Nemanjinoj zaošijana je pogrešnim pravcem krute centralizacije. Nema spora, valjalo je ujediniti raskomadnu srp.(sku) snagu, spajati razbijene delove, ali tome je trebalo ići stvaranjem čvrstoga saveza između samoupravnih županija, a ne uništavanjem županijske samouprave i zavodenjem krute centralizacije, po kalupu Vizantije, koja se već klonila padu.“

Zato nam ostaje pitanje da li će Srbija uspeti da se otrgne ispod stega Milošević-Vučić politike i krene ka demokratskom razvoju? I da baštini, u širem demokratskom okviru, značajne pozitivne tekovine samoupravljanja? A i da definitivno odbaci destruktivne tekovine samoupravljanja kojih se grčevito drži politika Milošević-Vučić? **✗**

BOJAN SUDIĆ
 dirigent

Beogradska filharmonija se protivi odluci Vlade da dirigenta Bojana Sudića imenuje za v.d. direktora te ugledne kuće. Filharmonija je javno ocenila „da se radi isključivo o ličnom interesu“, te da je Sudić poznat po monopolizovanju funkcija obavljajući istovremeno uloge šefa dirigenta Orkestra RTS, direktora Muzičke produkcije RTS, profesora dirigovanja na FMU i selektora Bemusa u više mandata.

Novinaru Radovanu Seratliću uručena nagrada „Gordana Suša“

Radovan Seratlić, novinar TV Nova, dobitnik je Regionalne nagrade za televizijsko novinarstvo „Gordana Suša“. Priznanje koje dodeljuje Nezavisno udruženje novinara Srbije u saradnji sa novinarskim udruženjima Hrvatske i Bosne i Hercegovine svečano je uručeno 2. februara u beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju (CZKD). U obrazloženju žirija navodi se da je Radovan Seratlić pomerio profesionalne standarde izveštavajući sa studentske biciklističke 'Ture do Strazbura' duge 1.400 kilometara. „Uz sav rizik koji preuzimao vrteći pedale dok je uživo merio reči o studentskoj misiji – pokazao je i dokazao da se istovremeno mogu objediniti svi principi objektivnog, profesionalnog i odgovornog novinarstva“, ocenio je žiri. Svečanom uručanju nagrade prisustvovalo je više desetina studenata učesnika „Ture do Strazbura“, koji su dolaskom iznenadili i samog laureate. Seratlić ih je pojedinačno predstavio što su prisutni novinari propratili aplauzima. **Ž**

FOTO: BETA

Vesiću i Momiroviću ukinut pritvor jer nema optužnice

Prošlog četvrtka ukinut je kućni pritvor bivšim ministrima Tomislavu Momiroviću i Goranu Vesiću, osumnjičenim da su zajedno sa još nekoliko uhapšenih izvršili koruptivna krivična dela prilikom projekta „Modernizacija i rekonstrukcija mađarsko-srpske železničke pruge na relaciji Novi Sad-Subotica-državna granica (Kelebija)“. Svi oni su osumnjičeni da su korupcijom na modernizaciji železnice oštetili budžet Srbije za više od 115 miliona američkih dolara. Portparolka Specijalnog suda Ivona Čogurić izjavila je za Betu da je pritvor ukinut po sili zakona, jer se tromesečna mera pritvora može odrediti maksimalno dva puta zaredom pre podizanja optužnice: „Kako optužnica do danas nije podignuta, Sud je to učinio po službenoj dužnosti“. Javno tužilaštvo za organizovani kriminal (JTOK) je saopštilo da je istražni postupak u ovom predmetu „od samog početka ozbiljno usporen i gotovo onemogućen zbog nepostupanja drugih državnih organa“. „Policija ni nakon više ponovljenih zahteva nije dostavila svu preostalu dokumentaciju, iako je za to imala zakonsku obavezu, što je direktno uticalo i na nemogućnost da se u (zakonom) propisanom roku za trajanje pritvora, stvore uslovi za donošenje javnotužilačke odluke bilo o podizanju optužnice ili obustavi istrage“, ukazuje JTOK u saopštenju. Dodaje se da su o nepostupanju policije obavestili direktora policije i ministra unutrašnjih poslova, a da će ako se po njihovim zahtevima ne postupi preduzeti i druge mere „u skladu sa zakonskim ovlašćenjima za utvrđivanje odgovornosti“. **Ž**

MILIMIR LUKIĆ sudija

Sudija Apelacionog suda u Beogradu Milimir Lukić odlučio je da započne protest zbog usvajanja „Mrđićevih zakona“, ocenjujući da su te izmene pravosudnih propisa ozbiljno ugrozile pravni poredak, dostojanstvo suda i nosilaca pravosudnih funkcija. Lukić je za Insajder podsetio da su na te izmene upozoravali visoki saveti sudstva i tužilaštva, advokatske komore i Evropska komisija, ali svi su ignorisani.

VLADAN ĐOKIĆ rektor Univerziteta u Beogradu

Nijedna vlast u istoriji nije kao ova postupala tako osiono, osvetnički i zlobno prema članovima akademske zajednice samo zato što nisu pristali na čutanje, poručio je rektor sa skupa održanog 27. januara na Studentskom trgu. „Režim udara na univerzitet, na istinoljubive ljude! Smetaju im najmlađi i najobrazovaniji zbog toga što ne žele da čute, zbog toga što žele da ostanu ovde i žive normalno.“

Vandali oskrnavili spomenike velikana

Više spomenika znamenitih ljudi oskrnavljeno je u Beogradu u toku januara. Vandali su grafitima ispisali statuu književnog velikana Borislava Pekića, na Cvetnom trgu. Na trgu Slavija oštećen je spomenik novinaru i teoretičaru socijalističkog pokreta Dimitriju Tucoviću, a na Kalemegdanu su nacističkim simbolima naruženi postamenti sa bistama antifašista i narodnih heroja Moše Pijade, Ive Lole Ribara, Đure Đakovića i Ivana Milutinovića. Narodni poslanik, restaurator i konzervator Vladimir Pajić smatra da skrnavljenje spomenika nije slučajno, jer se dešava „svaki put kada vlast ima potrebu da prikrije neki neuspeh“, te da se retorika koja se koristi u parlamentu mora dovesti u vezu sa ovim vandalskim postupcima. **✂**

Zašto registar medija još nije po zakonu?

Grupa medijskih udruženja okupljena u „Koaliciju za slobodu medija“ zatražila je od Ministarstva informisanja i telekomunikacija i Agencije za privredne registre (APR) da Registar medija pod hitno usaglase sa Zakonom o javnom informisanju i medijima, koji je stupio na snagu u drugoj polovini 2023. godine. „Uvidom u Registar jasno je da organi javne vlasti ne dostavljaju, a Registrator ne registruje podatke o novcu građana koji se medijima dodeljuju po drugim osnovama“, navodi koalicija. Ukazuje se da zakon obavezuje organe javne vlasti da APR-u dostavljaju, odnosno registruju, ne samo podatke o novčanim sredstvima dodeljenim putem konkursnog sufinansiranja, već i sva druga javna sredstva koja se medijima prosleđuju. U to spadaju donacije, pokloni, sponzorstava, usluge istraživanja tržišta i ekonomskog istraživanja, usluge ispitivanja javnog mnjenja, usluge kampanje, oglašavanje i marketing, usluge promovisanja i drugih medijskih usluga. **✂**

Advokatska komora: Vučićev udar na vladavinu prava

Advokatska komora Srbije je osudila izjavu predsednika Srbije Aleksandra Vučića koji je pozvao građane da prilikom upisa svojih prava na nepokretnostima ne angažuju advokate jer ih oni „pljačkaju“. Pravo na pravnu pomoć, kako je navela Komora, predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava,

O blokadama teretnih terminala i zahtevima prevoznika

u štampanim medijima
27. januar - 2. februar 2026.

garantovano Ustavom Srbije, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i stalnom praksom Evropskog suda za ljudska prava. „Javno pozivanje građana da se tog prava odreknu, uz istovremeno diskreditovanje onih koji su po Ustavu i međunarodnim standardima ovlašćeni da pravnu pomoć pružaju, predstavlja direktan udar na vladavinu prava i suštinsko uskraćivanje pravne zaštite građanima“, ističe se u saopštenju. AKS smatra da je „posebno licemerno“ da predsednik Srbije deli pravne savete građanima u oblasti u kojoj država već više od dvadeset godina „nije uspeła da obezbedi efikasno, pravično i pravno sigurno rešenje“. AKS smatra da se „nesposobnost države“ da reši sistemski problem nelegalne gradnje sada „nedopustivo i nečasno, pokušava prebaciti na advokaturu“. **✂**

„Prvi put u 30 godina zakoni (o izmeni pravosudnih zakona) nisu usvojeni pod direktnom kontrolom spoljnih sila.“
Aleksandar Vučić, predsednik Srbije

„Glasanje Skupštine Srbije za ograničavanje nezavisnosti pravosuđa je ozbiljan korak unazad na putu ka EU.“
Marta Kos, komesarka za proširenje EU

„U Srbiji ćemo naredne godine organizovati probe letičih taksija.“
Siniša Mali, ministar finansija

„Predsednik Aleksandar Vučić koristi sednicu Vlade da se promoviše kao budući premijer.“
Zdravko Ponoš, stranka Srbija centar

Ministar Ivica Dačić je policiju podredio naprednjačkim batinašima i interesima.“
Radomir Lazović, Zeleno-levi front

„Sadašnji koncept dualnog obrazovanja služi za radno iskorišćavanje učenika srednjih škola.“
Đorđe Pavićević, poslanik

REKVIJEM ZA NJIHOV SAN

**Aleksandar Vučić,
predsednik Srbije**

Država nema veze sa aferom koja je otvorena zaplenom pet tona marihuane na imanju lokalnog funkcionera SNS... Neka nadležni organi utvrde, neću ništa da pretpostavljam.

**Božo Prelević,
advokat**

Vidim isti rukopis kao na Jovanjici - smenjeni inspektori, napad na tužilaštvo... Onda ide čuvena rečenica - pa šta ako je tona, nije ubio nikoga. Na kraju okrivljeni budu na slobodi. U svim drugim slučajevima okrivljeni su u zatvoru. Ne s tonom, nego sa 30 grama.

**Petar Ognjenović,
Socijaldemokratski savez Makedonije (SDSM)**

Vlast u Skoplju pokušava da zataška skandal, isporuku pet tona marihuane zaplenjene u Srbiji, i da zaštiti krivce. Pitanje je koliko je još takvih pošiljki droge redovno prolazilo, koliko je još tona droge transportovano preko makedonskih granica i koliko se još tona droge i dalje švercuje.

**Miroslav Aleksić,
narodni poslanik i
predsednik NPS**

Rade Spasojević iz Konjuha, odbornik SNS u Kruševcu, kolačar na slavi, prijatelj i blizak saradnik porodice Gašić. Gašići su bili redovni gosti u Konjuhu kod Radea i njegovog sina Nebojše, a evo ih zajedno i na stranačkoj slavi jer kolačar se bira po zaslugama. Vučićev tim.

Policija Srbije je zaplenila rekordnih pet tona marihuane u selu Konjuh kod Kruševca. Sumnja se da je droga stigla iz Severne Makedonije, gde je marihuana legalizovana za medicinske svrhe. Osumnjičeni Nebojša i Rade Spasojević, Ivan Dragnić i Uroš Mladenovski pred tužiocem za organizovani kriminal branili su se ćutanjem, dok je prvoosumnjičeni Aleksandar Mijajlović u bekstvu. Iako je R. Spasojević, na čijem je imanju pronađena droga, odbornik SNS u Kruševcu, vlast javno pere ruke. Ipak, tužiteljka TOK-a Irena Bjeloš nakon usvajanja Mrdićevih zakona ne može da ostane da radi, a inspektorima Raši Popoviću i Nikoli Đokoviću je na dan zaplene saopšteno da će biti smenjeni.

**Milan Radonjić,
novinar Radara**

Meni je indikativna izjava supruge Radeta Spasojevića kod koje se vidi da je pod stresom, ali i rezolutnost da oni nemaju ništa s tim, da je to aranžman koji je trajao, da je to nešto za šta oni nisu odgovorni.

**Bratislav Gašić,
ministar odbrane**

Pojedinci su požurili da veliku i profesionalno sprovedenu akciju politizuju i pokušaju da na njoj prikupe jeftine političke poene.

Ivica Dačić, ministar unutrašnjih poslova

Nije tačno da je vlast htela da sakrije zaplenu marihuane, policiju ne zanima politička pripadnost.

**Predrag Petrović,
Beogradski centar
za bezbednosnu politiku**

Organizovanog kriminala nigde nema bez veza sa državnim strukturama, odnosno s političkom vlašću.

Premijer Srbije nakon ubistva svog političkog prethodnika, uzora i prijatelja Zorana Đinđića, njegov imenjak Zoran Živković bio je nesumnjivo u najdelikatnijoj političkoj poziciji koja može nekoga da zadesi. Dvadeset tri godine kasnije, posle odlaska iz Vlade Srbije i Demokratske stranke, ali i Nove stranke koju je osnovao 2013. godine, Živković je, kako sam kaže, u stvarnoj i političkoj penziji. Ali je daleko od političkog apstinenta.

I ne samo to, pripravan je da deli svoje bogato političko iskustvo, mahom sticano u turbulentnim vremenima. Ako ima zainteresovanih.

Vi ste, gospodine Živkoviću, na opozicionoj sceni jedan od najvećih zagovornika Studentske liste. Delite li još stav svog naslednika na čelu DS-a Srdana Milivojevića da opozicija treba da preskoči ove izbore i da podrži Studentsku listu.

Nikad nisam bio predsednik Demokratske stranke, bio sam jedno vreme vršilac dužnosti, nažalost te 2003. Prošlo je 35 godina otkad sam se približio DS-u, prvo kao sponzor, a kad sam hteo da se učlanim devedesete, oni su doneli odluku i objavili da predlažu princa Tomislava Karadorđevića za kandidata za predsednika Srbije.

To je bilo pre razlaza s Koštunicom...

Da, mislim da je Zoran bio predsednik Izvršnog odbora, ali tu su bili svi i Mićun, i ja sa im rekao da nisu normalni, ali učlanio sam se 1. aprila 92. i bio sam potpuno posvećen tome da se nešto promeni. I to se desilo dva puta kada je opozicija uradila ono što je trebalo da uradi 96. Koalicija Zajedno je osvojila dvadesetak najvećih lokalnih samouprava, a 2000. DOS je osvojio apsolutnu pobjedu. To je bilo adekvatno korišćenje svega onoga što su pravila normalnog političkog života, a to znači da srodne političke stranke naprave dobru koaliciju, dobru kampanju, izaberu prave kandidate i u zemlji

u kojoj se izbori krađu obezbede odbranu izborne volje građana. Makar i fizički to branili.

I bilo bi dobro da se to ponovo desi, ali ne vidim da se tako nešto dešava. Pozdravljam stavove kao što je taj Demokratske stranke da studentima treba dati mogućnost na izborima jer su oni već pokazali da mogu da pokrenu atmosferu, probude građane i daju im motiv da budu aktivni. Ono što je danas najveći problem – ne govorimo o vlasti, o Vučiću i o njegovim kriminalcima, primitivcima – jeste to što ono što se nekad zvalo opozicijom, postoji samo u tragovima i nema saglasnosti, nažalost, da bi to trebalo da se promeni.

Kako?

Studentskoj listi na kojoj će biti i studenti i javne ličnosti, profesori, ljudi iz medija, nauke, ljudi koji su već bili na svim protestima; opozicija treba da da maksimum podrške u kampanji i u zaštiti od izborne krađe. Da se napravi dogovor sa studentima da ta lista za godinu i po, hajde, dve, uradi sve ono što opozicija od 2004. do 2012. nije uradila; to su lustracija, sprovođenje Zakona o ispitivanju porekla imovine i obračun s kriminalom.

I da se stvore demokratski uslovi za sledeće izbore na koje opozicija treba da izađe i da se predstavi građanima, pa da se izabere vlada, kao što je izabrana decembra 2000.

Srbija je zemlja trava, a ne prava

Pozdravljam stavove kao što je stav Demokratske stranke da studentima treba dati mogućnost na izborima jer oni su već pokazali da mogu da pokrenu atmosferu, probude građane i daju im motiv da budu aktivni, kaže bivši premijer Srbije Zoran Živković, uveren da režim Aleksandra Vučića gubi izbore najavljene za kraj godine

Razgovarala: **Jelka Jovanović**, Fotografije: **Milena Ilić Mirković**

To pretpostavlja pobjedu Studentske liste!

Apsolutno, očigledno je da su, kako se zvaše, ovaj Vučić i ta njegova ekipa SNS-ovaca i SPS-ovaca, hm, izgubili poverenje građana i samo je pitanje kako motivisati one koji su odavno protiv te takve, nikakve vlasti da izađu na izbore. Nikad se ne pobeđuje tako što vi preuzmete birače svog političkog protivnika, nismo mi pobedili tako što su neki koji su glasali za Miloševića prešli...

Ali ta politička floskula važi, čak i među ozbiljnijim analitičarima i političarima.

To je besmislica, dokazano hiljadu puta na izborima u poslednjih

sto godina u celom svetu. Znači, poenta je da stimulišete svoje birače da izađu sto posto, devedeset devet, zarez osam posto!

Da probudite spavače?

I jedan deo Vučićevih birača, sigurno je dvadeset pet posto već diglo ruke od njega, videlo da je to čist kriminal, prevara. Neko nije zadovoljan zato što je drug iz stranke dobio sve, on nije dobio ništa ili je dobio, ne znam šta su nudili! Viršle? A onaj drugi je dobio kola ili zaposlenje za pola familije. Treba i da destimulišete još jedan deo, to su pokazale i analize za 96. i za 2000. godinu. I to nije nikakva mudrost, genijalnost, hrabrost, to je samo upornost i

poštovanje načela koja su odavno poznata.

Vi ste jedan od dvojice koji su najavili ostavku Aleksandra Vučića. Drugi je Vučić, ali pitanje moram da počnem naslovom iz Novosti koji me svojevremeno „kupio“, u smislu da mi je žao što ga ja nisam izmislila „Milo predložio Đukanovića“, kada je Đukanović kao predsednik Crne Gore sebi dodelio mandat za sastav nove vlade! Očekujete li takav rasplet ovde?

Vučić apsolutno zna da gubi sledeće izbore, na predsedničkim ne može da učestvuje, a izgubiće i ove parlamentarne na kojima će on biti nosilac liste. I verovatno mu je neko od njegovih genijalnih savetnika došapnuo da podnese ostavku i tako se kandiduje za premijera i pokaže da je nepobediv. I da je, naravno, najbolji. To je i hteo da pokaže i pre nedelju dana kad je predsedavao sednicom Vlade – mada ne znam da li je dobio zvaničan poziv – ali je apsolutno tačno ocenio da je to vlada lenjivaca, lopova, kretena, idiota, kriminalaca i primitivaca! To im je on sve rekao i nisu smeli da zucnu. Samo je zabravio da ih je on postavio. On hoće od sebe da napravi jedan genetski spoj, ali to će degenerično ispasti, gde će biti i Tito, i Tesla, i car Lazar, i ne znam ko sve, patrijarh Pavle, gde će on biti neko koga će Srbi da pamte hiljadama, milionima godina. I pamtiće ga, ali po zlu.

Vučić bi izgubio dobar deo vlasti pre nekoliko godina da jedan deo nečega što se predstavlja kao opozicija nije bojkotovao te izbore; oni su Vučiću sačuvali vlast u Beogradu, Novom Sadu, Nišu, Subotici, Kraljevu, Kragujevcu.

Imamo dve situacije u prošlosti sa ostavkama. Prva je Milošević 2000. kao predsednik SRJ, a onda i Boris Tadić kao predsednik Srbije 2012. Obojica su izgubili izbore, pa zašto bi Vučić dao ostavku i poslušao savetnike? Od kojih su neki savetovali i Tadića!

Ja stvarno nisam ni psihijatar, ni veterinar da bih mogao da komentarišem te odluke koje ste

pomenuli. Milošević je hteo da nas iznenadi, ali mi smo još marta 2000. u DS-u napravili istraživanje koje je ostalo tajna – rezultate smo znali samo nas petorica iz užeg Predsedništva – i izabrali našeg kandidata na predsedničkim izborima. Taj naš kandidat to nije znao narednih šest meseci i nije mogao da veruje da smo njega izabrali, a izabrali smo ga samo zato što je po istraživanju bio treći; prvo je bio deda Avram, drugi zabluda tadašnjih naših birača, neki Dinkić za koga se mislilo da je mladi ekonomista, u stvari, mi smo ga već znali, ali da ne ulazim u to. Treći je bio...

Vojislav Koštunica?

Prema tome, Vučić podnosi ostavku jer ne može više da bude predsednik, a ne može da se kandiduje za premijera s pozicije predsednika. Tako da on sad hoće da pokaže da sve može, da može da pobeđuje i greši sigurno. Ne zato što su loša istraživanja javnog mnjenja koja su njemu prezentirana; sve to su mu rekli, ali on hoće da pokaže da će pobediti svojom genijalnošću, svojom lepotom, mudrošću, hrabrošću, ne znam čime već što nema. I uzda se u to da će ponovo to što se kao zove opozicija da se posvađa, podeli, bojkotuje.

Kako se osećate danas kad vidite ljude koji su i 1996. i posebno 2000. bili na istoj strani na kojoj ste vi bili, na potpuno drugom mestu?

Otišli su ti i klekli sa opranim zubima ispred Vučića još dvanaeste, ali oni su bili marginalne ličnosti u Demokratskoj stranci. Siniša Mali je bio činovnik u vladi Zorana Đinđića, ali nikakav član, bio je solidan ekonomista, tako je pričao Vlahović. Malo se šalim, ali i ozbiljno kažem, kad oni optužuju nas za prevare u privatizacijama treba da znaju da je glavni za privatizacije u ekonomskom smislu bio Mali, pa neka pitaju njega. I naravno, mislim i na ovog sadašnjeg ambasadora u Vašingtonu i na ovoga što je bio šest meseci u kućnom pritvoru, pa je pušten, potrčko je bio. Pa ima jedan Đilas koji u naše vreme nije bio u stranci, koji je inače išao

na neke tajne sastanke sa Vučićem, a njega sad kao najviše pljuju, vređaju i napadaju. Ali bojim se da kad nekog najviše napadaju, postoji opasnost da je to da bi bio popularniji. No, nije opozicija najveće zlo, posebno ne svi u opoziciji, najveće zlo je Vučić i sve to oko njega, i s njim, i pored njega.

Govorite i o Draganu Šutanovcu i Goranu Vesiću...

Da. Milošević je bio zlo neviđeno, ali evo da malo kažem nešto povoljno za Vučića, čak je bio i gori od Vučića, jer najgora je situacija kad je neko lud i hrabar; to je bio Milošević, pa nas je uvukao u sve one ratove gde smo neviđeno ginuli. Bolja je ova situacija kad je neko lud i kukavica, to je bolja situacija, neće biti rata. Ali i ovo što radi Vučić sada, to je katastrofa. Postoji jedan period kad je sve to moglo da bude gurnuto u apsolutnu prošlost, bez šanse da se ikad vrati. A to je da je sproveden zakon o lustraciji donet juna 2003. godine, kad sam ja bio premijer, da je primenjen i nikad protiv nikoga to, odnosno ni za koga to nije sprovedeno. Zakon o ispitivanju porekla imovine, koji postoji isto ko zna otkad, primenjen je dva puta na nekom političaru i oba puta sam to bio ja. Jednom u Tadićevom vremenu su mi ispitivali poreklo imovine, jednom u Vučićevo vreme. I naravno da nisu našli ništa sumnjivo. Ja nisam na vlasti, ko da se seti, dvadeset i nešto godina, što znači da je mogla da se nađe svaka dlačica da je bilo. Da su te dve stvari sprovedene, ovi koji su sad na vlasti, ovi koji ubijaju ljude i direktno i indirektno uništava-

Najgora situacija je kad je neko lud i hrabar; to je bio Milošević, pa nas je uvukao u sve one ratove gde smo neviđeno ginuli. Bolja je ova situacija kad je neko lud i kukavica, to je bolja situacija, neće biti rata

Glasaite za budućnost svoje dece!

Nadam se da ćemo sledeći razgovor praviti u drugim političkim okolnostima.

Evo još samo da na kraju vašim čitaocima i gledaocima kažem: Učinite sve da kad izađete na izbore, glasate za budućnost svoje dece, svojih komšija, svoje zgrade, svoje države, a ne za političare. Onda ćete lako prepoznati kako da glasate za najbolje, a onda ćemo i vi, i političari, i ja kao bivši političar uspeti da od lepe Srbije napravimo i ozbiljnu državu.

ju ovu zemlju, ne bi mogli da se kandiduju za skupštinu stanara svoje zgrade, a kamoli za nešto drugo.

Pa zašto nije sprovedena lustracija?

To pitajte ljude koji su vodili Srbiju od januara 2004. do 2012. Zakon o lustraciji je donet jula 2003, s početkom važenja za šest meseci da bi se spremili podzakonski akti, a ja više nisam bio premijer Srbije.

Kad bi vas neko probudio usred noći i rekao šta je najveći problem Srbije danas i za društvo i za ono što se zove država, i građane pojedinačno, šta biste rekli? A da ne bude personifikacija u Vučiću, naravno.

Sve je dopušteno iz raznih pobuda i razloga, to je Zoran jednom lepo rekao: „U svakoj državi postoji mafija. Svaka država ima mafiju, a Srbija je jedina gde mafija ima državu!“ I nažalost, to se ponovilo, a ne bi se ponovilo, ponavljam, da je ta demokratska ekipa od 2004. do 2012. sprovela samo ova dva zakona.

Ali mislim da je apsolutno stvarna dovoljna masa birača koji smenjuju ovu vlast na izborima ovako, a opozicija, i studenti, i javne ličnosti, i demokratski pokreti moraju da se sprema da spreče krađu. Zna se kako se to radi, a ako ne znaju, ja sam spreman i ima još mnogo ljudi koji su to radili i devedeset šeste i 2000, pa da ih naučimo kako se to efikasno radi. Ne da se pokuša sprečavanje krađe nego da se spreči krađa.

Kad smo mi preuzeli policiju, jer ja sam bio savezni ministar...

Nastavite slobodno, to mi je jedno od pitanja!

Tamo sam smenio petoricu, šestoricu ljudi. Svi drugi su bili spremni da budu smenjeni, ali ja sam ih pozvao i pitao ima li neko nešto da mi prizna? To je bila savezna policija, ne tako važna kao republička, ali isto to je sprovedeno i u MUP-u Srbije i na mnogim drugim prostorima.

Kad sam postao gradonačelnik

Niša januara 97. zatekao sa osamsto petnaest ljudi u gradskoj upravi, otpustio sam njih petnaestak jer su stvarno bili najgori mogući smradovi i zaposlio četvero, petoro. Svi ostali su ostali tamo i radili svoj posao kako treba. Kad sam posle nekoliko godina pitao koliko ima zaposlenih, rečeno mi je dve i po hiljade, a grad nažalost nije porastao, smanjio se. Ali hoću da kažem da je mnogo ljudi koji rade u državnoj upravi apsolutno protiv ove vlasti, ali ne mogu da daju otkaz zato što nemaju od čega da žive ako to urade.

Ta ocena važi i za današnju administraciju, policiju, posebno, recimo, pravosuđe koje je sad vrlo interesantno zato što je zaista velika ofanziva izvršne i zakonodavne vlasti na tužioce i sudije?

Imam ja i ovako kao penzioner, politički i suštinski, komunikaciju s ljudima iz pravosuđa, s ljudima iz službe, s ljudima iz policije, s ljudima iz spoljnih poslova koji me izveštavaju o svemu.

Reforme su neophodne sigurno i u pravosuđu, i u policiji, i u službama, ali to ne znači da treba isterati sve ljude koji tamo rade nego počistiti vrh, a onda postaviti nove ljude koji su odgovorni, pa će oni videti ako ima dole negde još neki patrljak da se izbaci. Ali to što je posao službi, šta je posao policije, šta je posao Ministarstva inostranih poslova – to određuje vrh politike i oni su odgovorni.

Ovde se stalno kuka da nije bilo šestog oktobra, a ja pripadam onima koji misle da je peti oktobar zapravo srušen dvanaestog marta...

Ne, nije. Naravno, bilo bi mnogo bolje da je Zoran ostao živ, i to je apsolutno nenadoknativ gubitak. Ta veličina, ta odlučnost, ta hrabrost i doslednost. Ali, šta je još bio problem? Četrdeset pet dana pre ubistva rađeno je istraživanje javnog mnjenja, i samo 6,7 odsto je bio njegov rejting zato što je psovan sa svih strana i od bivše vlasti i od tadašnje opozicije, ali i od dobrog dela tadašnje vlasti.

Sloboda medija, sloboda medija i - sloboda medija

Kao deo medijske zajednice, mogu da iskoristim termin mrak i kažem da je danas gore stanje nego u vreme Miloševića. Može li se s propagandnom mašinerijom i novcem kojim se ona podstiče pobediti taj sistem?

Apsolutno može, i to je već dokazano, stoti put ponavljam da ni devedeset šeste i 2000. nije bilo savršeno. Šta treba uraditi prvo u borbi za ozdravljenje i demokratizaciju Srbije, za spas ove Srbije? Tri stvari. Slobodni mediji, slobodni mediji, slobodni mediji. Jer kad svako može da kaže šta hoće i da to čuje cela Srbija, pa i laže, ali vi izađete i pokažete da to nije tačno.

Pa mi smo se kad smo bili na ovaj vlasti više plašili medija koji su kao bili naši, znamo novinare, novinarku, urednike, ali, đavola, kad sednemo tamo, kad se uključe reflektori i kamere u živoj emisiji, pitaju sve što su čuli da je neko nekad negde rekao ili uradio! Nismo se plašili bar te prve dve, tri godine da će naći nešto čega bismo se stideli, a ako je nešto i urađeno na nekom nižem nivou, ti su odmah bili skinuti.

Pa ja sam smenio guvernera Narodne banke Jugoslavije jer je sam promenio ime i propise u Narodnu banku Srbije. Dvojica članova iz Zoranovog i mog kabineta bili su optuženi da imaju neke veze s nekim muvanjima, rekao sam im: „Gospodo podnesite ostavke odmah. Ako ste krivi, idete u zatvor. Ako niste, vratite se za šest meseci, godinu dana, kad se završi istraga, suđenje ili šta već treba.“ I odmah su podneli ostavke.

Slobodni mediji rešavaju sve. Naravno, njih prate i nezavisno pravosuđe, ali stručno nezavisno pravosuđe, nezavisno od bilo čijeg pritiska.

Oni koji su nasledili Zoranovu vladu nisu uradili svoj posao; nadam se zbog neznanja i neke neaktivnosti, ali bojim se da su neki to i namerno radili. A da je utemeljena pravna država, Srbija bi odavno bila država prava, a mi smo sad država trava! I uvek neki aktuelni ministar stoji pored toga kod koga je zaplena, ali verovatno će sad da proglase i za ovo što je nađeno pre neki dan za lekovitu marihuanu.

Znači, nije sprovedena politika do kraja, a to se i ne može u jednom danu mada sam se tog šestog oktobra šalio: „Hajde da pobijemo jedno sto pedeset ovih njihovih, pa ako pogrešimo negde, izvinjavaćemo se...“ Naravno da to nismo hteli da radimo. Hteli smo što pre da napravimo reforme u pravosuđu.

Prvih nekoliko meseci odmah je sve to kočio Koštunica. Recimo, nije dao da se smeni šef Državne bezbednosti. Onda je prva odluka Zoranove vlade bila da se ukine taksa za brojilo koja je bila na računima za struju za državnu televiziju, a druga smena Radeta Markovića. Istog poslepodneva uhapšen je i do danas je u zatvoru, osuđen. Znači, da je to ranije urađeno, masa stvari bi bila sprečena. I 12. mart i Srbija bi bila u Evropskoj uniji 2008. najkasnije, a time bismo sada bili iznad Češke bilo po standardu, bilo po ljudskim pravima, bilo po slobodi medija, bilo po ljudskom standardu.

Zaključićemo razgovor pitanjem koje, sigurna sam, ne muči samo mene; aktuelni režim vrlo, vrlo plaši i svoje ljude, a bogami i opoziciono nastrojene građane da će biti krvi do kolena. Plašite li se vi krvavog obračuna, bilo u odbrani vlasti bilo u osvajanju?

Milošević je mislio da ima isto takvu moć, a njega su njegovi najvažniji ljudi koji su rukovodili tim službama, skoro svi – i načelnik Generalštaba, i načelnici specijalne jedinice... prodali. A Vučić ima tri puta manju podršku u tim službama nego što je imao Milošević.

Više od sumnje

Izborna kriza na Kosovu nastavlja se i nakon vanrednih parlamentarnih izbora održanih 28. decembra 2025. godine. Objavljivanje konačnih rezultata i očekivanja da započne formiranje nove Skupštine Kosova zasenile su alarmantne informacije o stotinama saslušanih i desetinama uhapšenih, dok se istrage šire zbog sumnji na sistemsku manipulaciju glasovima kandidata za poslanike.

Istovremeno, političke tenzije dodatno produbljuje odnos većinskih albanskih stranaka prema Srpskoj listi, čime se izborna kriza sve više preliva u širi institucionalni i politički spor.

Povodom ozbiljnih sumnji u regularnost izbornog procesa, Centralna izborna komisija je u januaru donela odluku o potpunom ponovnom brojanju glasova u svim opštinama na Kosovu. Ovakav potez usledio je nakon što su uočene značajne nepravilnosti u brojanju glasova za pojedine kandidate, ali i nakon zahteva civilnog sektora i političkih partija, uz sve glasnije optužbe o sistemskoj manipulaciji unutar stranačkih struktura.

Godinama je Kosovo u međunarodnim izveštajima figuriralo kao primer relativno urednih izbornih procesa u regionu. Uprkos dubokim političkim podelama i čestim institucionalnim krizama, izbori su se uglavnom smatrali legitimnim, dok su nepravilnosti ocenjene kao sporadične i ograničenog dometa. Parlamentarni izbori održani 28. decembra 2025. godine, međutim, ozbiljno su to uzdrmali i otvorili pitanje da li se izborni sistem urušio iznutra, daleko od neposrednog uticaja visoke politike.

Ponovno brojanje glasova, pokrenuto nakon što je CIK u kontrolnom uzorku utvrdio ozbiljna odstupanja, razotkrio je obrazac koji se teško može objasniti pukim

Godinama je Kosovo u međunarodnim izveštajima figuriralo kao primer relativno urednih izbornih procesa u regionu. Parlamentarni izbori održani krajem 2025, međutim, ozbiljno su to uzdrmali i otvorili pitanje da li se izborni sistem urušio iznutra, daleko od neposrednog uticaja visoke politike

Piše: **Anamari Repić**

administrativnim greškama. Uместo izolovanih propusta, institucije su se suočile sa masovnim nepravilnostima: hiljadama spornih glasova, drastičnim promenama u rezultatima pojedinih kandidata i širokom mrežom ljudi uključenih u moguće manipulacije, od predsednika opštinskih izbornih komisija do članova biračkih odbora i posmatrača!

Najnoviji slučaj iz Podujeva samo je jedan u nizu. Osnovno tužilaštvo u Prištini ovlastilo je Kosovsku policiju i Direktorat za borbu protiv ekonomskog kriminala i korupcije da provere sum-

nje na povredu prava glasa, nakon što su utvrđena neslaganja u broju glasova kandidata po završetku brojanja. Slična situacija i u Mališevu. U toj opštini je do sada privedeno 16 predsednika biračkih centara, dok su desetine članova biračkih odbora saslušane. Prema podacima koje je izneo glavni tužilac u Đakovici, u Mališevu je evidentirano više od 17.000 spornih glasova, što prema ocenama prevazilazi svaku predstavu o „tehničkim greškama“ i otvara sumnju o sistemskoj manipulaciji.

„U Mališevu ima 75 biračkih mesta, dodato je 9.057 glasova, uklonjeno je 7.996. Dakle, imamo ukupno 17.053 glasa“, rekao je tužilac nakon akcije istrage manipulacija.

OZBILJAN PRESEDAN: U opštini Prizren zabeležena je najveća izborna krađa, sa više od 60 hiljada manipulisanih glasova uočenih kod svih partija. Samo jednom kandidatu Demokratske partije Kosova pronađeno je više od 6.000 upisanih nepostojećih glasova. U jednoj akciji je saslušano 109 osoba, a zadržano desetine osumnjičenih. Samo u jednom slučaju, u nedelju 1. februara je 34 od 43 saslušane osobe zadržano na 48 sati, zbog sumnje na manipulaciju glasovima kandidata. Nakon istrage, Osnovni sud u Prizrenu odredio je 25. januara jednomesečni pritvor za 23 osumnjičenih za manipulaciju glasovima i niz krivičnih dela, uključujući ona protiv biračkog prava, pretnje, primanje i davanje mita, saopštio je Sud.

Zanimljivo je da se gotovo sve uočene nepravilnosti odnose na glasove kandidata, dok su rezultati političkih partija ostali gotovo nepromenjeni. Takav obrazac sugerise da cilj manipulacija nije bio promena izborne pobede ili poraza, već unutrašnja preraspodela moći uz „tihu intervenciju“. Istraga se širi i na sever Kosova. Osnovno tužilaštvo u Mitrovici naložilo je

Do pet godina zatvora

Prema Krivičnom zakoniku Kosova, manipulacija glasovima ili izbornim rezultatima predstavlja krivično delo za koje je zaprećena kazna do pet godina zatvora. Političke posledice, međutim, mogle bi biti znatno dalekosežnije. Pojedini zvaničnici već upozoravaju da će aktuelna izborna kriza ostaviti traga u međunarodnim izveštajima o stanju demokratije na Kosovu, posebno u segmentu izbora, što direktno narušava dobru reputaciju koja je godinama građena kroz pozitivne ocene međunarodnih posmatrača.

saslušanje predsedavajućih opštinskih biračkih centara u Severnoj i Južnoj Mitrovici, Leposaviću, Zubinom Potoku i Zvečanu.

Nacionalna koordinatorka za izbore u Tužilaštvu Kosova Ljaura Pulja izjavila je da se manipulacije glasovima zabeležene na vanrednim parlamentarnim izborima održanim 28. decembra nisu dešavale godinama unazad, ocenjujući da je reč o presedanu koji ozbiljno uznemirava javnost. „Cela javnost je svesna da se ovako velika krađa, odnosno masovno falsifikovanje glasova, zaista nije dogodilo godinama. Upravo zato je sve ovo neočekivano i predstavlja razlog za ozbiljnu zabrinutost“, izjavila je Pula, dodajući da je reč o najkompromitovanijem izbornom procesu do sada na Kosovu.

Govoreći o otkrivenim manipulacijama glasovima kandidata unutar političkih lista, vršilac dužnosti premijera Albin Kurti poručio je da pravosudnim organima treba omogućiti da bez pritisa obave svoj posao, ponovivši stav da nema amnestije ni za koga. „Mi smo tu da sarađujemo sa onima koji sprovode istragu kako bi se utvrdila istina i uspostavila pravda, jer je glas svetinja“, rekao je

Kurti. Kurti je dodatno istakao da su manipulacije glasovima koncentrisane u nekoliko opština, naglašavajući da je neophodno jasno razlikovati nenamerne ljudske greške od svesnih i namernih manipulacija.

SAMOOPREDELJENJE NEUPITNO: Institucionalno proces se nastavlja, CIK je proglasio konačne rezultate i očekuje se da lider Pokreta Samoopredeljenje i premijer u tehničkom mandatu Albin Kurti bez većih prepreka formira novu vladu. Ipak, Kurti je već ukazao da će za ključna pitanja, poput izbora predsednika ili ratifikacije međunarodnih sporazuma, biti neophodan novi odnos vlasti i opozicije, uz obezbeđivanje dvotrećinske većine, što neće biti jednostavan zadatak.

Nakon potpunog ponovnog brojanja glasova, Pokret Samoopredeljenje osvojio je 51,10 odsto glasova, odnosno 57 mesta u Skupštini Kosova; DPK osvojila je 20,19 odsto glasova i 22 mandata, Demokratski savez Kosova 13,24 odsto i 15 mandata, dok je Alijansa za budućnost Kosova osvojila 5,50 odsto glasova, što joj donosi šest poslaničkih mesta.

PREVIŠE PREKRŠAJA: Izbori na Kosovu

Gotovo sve uočene nepravilnosti odnose se na glasove kandidata, dok su rezultati političkih partija ostali gotovo nepromenjeni. Takav obrazac sugerise da cilj manipulacija nije bio promena izborne pobeđe ili poraza već unutrašnja preraspodela moći, uz „tihu intervenciju“

Od mandata rezervisanih za srpsku zajednicu, devet ima SL, a jedan mandat osvojila je Partija za slobodu, pravdu i opstanak. Preostalih deset poslaničkih mesta namenjeno je ostalim nevećinskim zajednicama na Kosovu. Prema zakonu, kada se verifikuju rezultati izbora, posle svih žalbenih procesa, počinje da teče rok od 30 dana za konstituisanje Skupštine Kosova.

Ipak, izborni proces je formalno zaključen sa jasnim pobednikom, ali sa duboko narušenim poverenjem u same mehanizme demokratije. Masovne istrage zbog manipulacija glasovima, sporne odluke CIK-a, otvoreni sukobi oko političkog predstavljanja Srba i upozorenja međunarodnih partnera pokazali su da problem nije samo u pojedinačnim zloupotrebama, već u krhkim institucionalnim garancijama izbornog integriteta.

DVA SRPSKA SPORA: Kada je reč o političkom predstavljanju kosovskih Srba, postizborna situacija dobija dodatnu dimenziju složenosti. Centralna izborna komisija nije potvrdila listu kandidata Srpske liste, što je izazvalo

FOTO: AP

snažne reakcije same stranke, ali i zvaničnog Beograda, uz optužbe da je reč o politički motivisanom i diskriminatornom potezu.

CIK je 31. januara objavio konačne rezultate vanrednih parlamentarnih izbora održanih 28. decembra 2025. godine, ali je na sednici potvrdio liste kandidata svih političkih subjekata, osim najveće političke organizacije kosovskih Srba SL, koja ima otvorenu podršku Beograda. Odluka je doneta tesnom većinom: tri člana CIK-a glasala su za, dva člana iz redova Pokreta Samoopredeljenje bila su protiv, dok su se ostali uzdržali, što je dodatno ukazalo na duboke političke podele unutar same institucije.

Srpska lista je 2. februara uložila žalbu Izbornom panelu za žalbe i predstavke, osporavajući zakonitost i proceduru odluke CIK-a. U saopštenju Srpske navodi se da je reč o „nezakonitoj, antisrpskoj i diskriminatornoj odluci“, kojom se, kako tvrde, negira volja 42.759 birača srpske nacionalnosti. Ovaj potez izazvao je reakcije i međunarodnih aktera. Portparol Ambasada SAD u Prištini izjavio je za Radio Slobodna Evropa da je odluka CIK-a „u suprotnosti sa pravom građana da demokratski biraju svoje predstavnike“, uz upozorenje da

**UPRKOS
SVEMU,
POBEDNIK:
Albin Kurti**

„svako narušavanje tog osnovnog principa podrija partnerstvo između Sjedinjenih Američkih Država i Kosova“.

Sličan ton zauzela je i Evropska unija, koja je izrazila ozbiljnu zabrinutost zbog toga što CIK nije potvrdio konačne izborne rezultate za Srpsku listu. U reagovanju EU ponovljen je poziv na depolitizaciju rada CIK-a, u skladu sa nalazima Izveštaja Posmatračke misije EU, uz apel svim političkim akterima da deluju u okviru Ustava. EU je naglasila i da je od ključne važnosti da svi izabrani poslanici budu u mo-

Žalbe

Izborni panel za žalbe i predstavke je u zakonskom roku, koji je istekao u ponedeljak 2. februara, primio ukupno sedam žalbi na konačne rezultate vanrednih izbora, među njima je i žalba Srpske liste, podneta nakon što CIK nije potvrdio konačne rezultate za ovu političku opciju. Pored toga, dve žalbe podneo je i kandidat za poslanika iz redova DPK Bekim Hadžiju. Njegovi prigovori odnose se na uključivanje više od 23.000 glasačkih listića pristiglih poštom iz inostranstva, za koje tvrdi da su stigli van zakonskog roka, kao i na, kako navodi, pogrešno obračunavanje konačnih rezultata. Žalbu je podnela i bošnjačka Nova demokratska stranka zbog navodnih nepravilnosti tokom glasanja. Izborni panel ima četiri dana da razmotri pristigle žalbe. Nakon toga, političke strane imaju još 48 sati da eventualno uložite žalbu Vrhovnom sudu, koji je dužan da odluku donese u roku od tri dana.

gućnosti da preuzmu svoje mandate u novom sazivu Skupštine Kosova.

Brisel je istovremeno podsetio da naredna kosovska vlada i parlament treba da ubrzaju reforme usmerene ka EU i ratifikuju blokirane sporazume povezane sa Planom rasta, od kojeg Kosovo može da ostvari korist veću od 880 miliona evra. Bez funkcionalne skupštine, upozorava EU, početak isplate sredstava ostaje neizvestan.

U isto vreme, direktor Kancelarije Vlade Srbije za Kosovo i Metohiju, Petar Petković, ocenio je da se Srbima na Kosovu sistematski uskraćuju politička i ljudska prava, navodeći kao ključni primer upravo odluku CIK-a kojom se, kako tvrdi, osporava izborna volja gotovo 43.000 birača.

Dodatni sloj ovoj raspravi daje i slučaj Nenad Rašić, koji se poslednjih godina profilisao kao politički konkurent Srpskoj listi. Njegovo ime ponovo u fokusu nakon što je Ustavni sud Kosova ocenio da njegov izbor za potpredsednika Skupštine Kosova u prethodnom sazivu nije bio u skladu sa Ustavom i Poslovníkom o radu Skupštine.

Sud je pritom naglasio da odluka nema retroaktivno dejstvo, čime je izbegnuta institucionalna destabilizacija, ali je istovremeno postavljen jasan presedan za buduće slučajeve. Ključna poruka presude jeste da pravo predlaganja potpredsednika Skupštine iz reda srpske zajednice pripada stranci koja je osvojila većinu rezervisanih poslaničkih mandata, što je u ovom slučaju Srpska lista. Sud je zaključio da Rašićev izbor nije bio rezultat predloga većine srpskih poslanika, niti su prethodno bili iscrpljeni mehanizmi predviđeni za institucionalnu deblokadu.

U kombinaciji sa odlukom da se ne potvrdi lista kandidata Srpske liste, slučaj Nenada Rašića dodatno pojačava percepciju da se pitanje političkog predstavljanja Srba na Kosovu sve češće rešava kroz institucionalne intervencije, a tek potom kroz političku konkurenciju na izborima. **Ž**

Kancer antikomunizma

Da li se jednopartijski sistem iz kojeg je savremena Srbija formalno izašla 1990. može braniti, u izvesnom smislu sekundarno je pitanje. U praktičnom smislu najvrednije pitanje jeste šta su antikomunistička politika i ideologija postjugoslovenske Srbije donele? Tu se ne može zaobići uloga SPS-a, koja je brzo odbacila ideološko nasleđe na kojem je nastala i okrenula se nacionalizmu

Piše: **Vladimir Cvetković**

**POGAŽENA
POBEDA NAD
FAŠIZMOM:
Oslobađanje
Beograda**

U Srbiji se često mogu čuti i pročitati tvrdnje kako je za loše stanje u Srbiji kriv kontinuitet komunizma čiji je najnoviji eksponent aktuelna srpska vlast. Na stranu činjenica da Jugoslavija, a samim tim ni Srbija, nikada nisu bile komunističke države. Takvo viđenje je zapravo izraz frustracije stvarnošću, odnosno posledicama tridesetpetogodišnjeg raskida sa Jugoslavijom i socijalizmom.

Moderna Srbija je period naj snažnijeg ekonomskog, socijalnog i kulturnog rasta doživela u socijalizmu. Da li bi taj rast i napredak bio veći da smo iz Drugog svet-skog rata izašli kao kapitalističko društvo, monarhija ili republika, besmisleno je pitanje.

VREME I PRILIKE: Besmisleno je iz dva razloga. Srbija je pre socijalizma bila kapitalistička država, monarhija, uglavnom neuspešna u pokušajima da se modernizuje i značajno popravi obrazovnu strukturu i životni standard svojih građana. Specifičan istorijski kontekst između dva rata možda je i, upustimo li se u tu vrstu maštanja, bio razlog spore i često nepostojeće modernizacije. Teorije globalne zavere protiv Srbije, sastavni deo diskursa antikomunista, često se pomalaju kao objašnjenje neuspeha monarhije, ali i četrdesetogodišnjeg socijalizma. Međutim, društveno-istorijski procesi nisu pogodan materijal za eksperimente jer ne možemo dvaput živeti istu istoriju te utvrditi koji bi politički poredak i ideološki sistem u datom istorijskom kontekstu bio uspešniji u modernizaciji društva.

Rasprave na tu temu mogu biti spekulativne i u većoj ili manjoj meri proizvoljne. A proizvoljne su u onoj meri u kojoj prenebregavaju činjenice koje su u suprotnosti sa konkretnim ideološkim stavovima – što više prenebregavamo činjenice koje nam se ne sviđaju jer se ne uklapaju u naše viđenje sveta to nam je viđenje sveta proizvoljnije i udaljenije od stvarnosti. Međutim, Факты – упрямая вещь

FOTO: AP

(činjenice su uporna stvar, tvrdnja je koja se često pripisuje Staljinu iako joj je poreklo dosta starije). I tu se pomalja drugi razlog. Iako istorija poznaje propuštene šanse, ona nam takođe govori da društvo u trenutku ne raspolaže mogućnostima i šansama koje je (možda) imalo u prošlosti. Raspolaže samo onim što je postiglo, istorijskim šansama koje je pretvorilo u neka konkretna postignuća. A Srbija je već krajem osamdesetih krenula putem koji se temeljio na antikomunizmu i negiranju svega što smo kao socijalističko društvo postigli.

NAPAD I ODBRANA: Da li se jednopartijski sistem iz koga je savremena Srbija formalno izašla 1990. može braniti? Da li se socijalizam treba braniti? Ovo su u izvesnom smislu nevažna, sekundarna pitanja. Primarno pitanje, ako nas zanima zašto smo ovde gde jesmo, nije čak ni zašto je Srbija krenula putem antikomunizma. Pitanje koje nam u praktičnom smislu najvrednije jeste šta je antikomunistička politika i ideologija post-Ju Srbije donela, odnosno, koje su njene konsekvence, kao i zašto je ta ideologija dovela do tih posledica i ishoda.

Odgovor na to pitanje ne može zaobići ulogu Socijalističke partije Srbije (SPS). Istorija je puna naziva političkih partija i organizacija čiji su program i delanje suprotnost od onoga što bi se po imenu moglo zaključiti. Ideologije organizacija se, takođe, tokom vremena menjaju. U vreme građanskog rata u Sjedinjenim Američkim Državama Republikanska partija se

OD
**SOCIJALIZMA DO
NACIONALIZMA
I ŠOVINIZMA:**
„Socijalisti“ Ivica
Đačić i Slobodan
Milošević

**Društveno-
istorijski
procesi nisu
pogodan
materijal za
eksperimente
jer ne možemo
dvaput živeti
istu istoriju, te
utvrditi koji
bi politički
poredak i
ideološki
sistem u
datom
istorijskom
kontekstu bio
uspešniji u
modernizaciji
društva**

zalagala za državne univerzitete, ukidanje ropstva i javne investicije, dok su se Demokrate mahom zalagale za održanje robovlasničkog sistema. Sa velikom finansijskom krizom između dva svetska rata situacija se značajno menja, Republikanci odbijaju državnu intervenciju kako bi krizu obuzdali, a Ruzvelt se pojavljuje sa platformom državnog intervencionizma i javnih ulaganja i ubedljivo pobeđuje na izborima sa platformom koja bi šezdesetak godina ranije bila među demokratama odbačena. Konačna zamena ideoloških pozicija se desila šezdesetih godina dvadesetog veka kada su se Republikanci, uz tvrdnju da Akt o građanskim pravima nedopustivo proširuje moć federalne države, svrstali na stranu protivnika građanske i rasne jednakosti. Kao posledica, crni glasači, koji su tradicionalno glasali za Republikansku partiju, okreću se demokratama.

U KANDŽAMA SPS: Socijalistička partija Srbije, nastala ujedinjenjem Saveza komunista Srbije (SKJ) i Saveza socijalističkog radnog naroda Srbije (SSRNJ, političke organizacije nastale pod patronatom SKJ) 1990. godine ubrzo odbacuje marksističko-lenjinističke ideološke elemente koji su do tada bili u temeljima platformi oba pomenuta politička saveza. U isto vreme, srpski nacionalizam postaje deo platforme novonastale SPS, što je uz insistiranje na jugoslovenstvu dovelo do, na jugoslovenskim prostorima, poistovećivanja jugoslovenstva sa srpskim nacionalizmom i šovinizmom.

U samoj Srbiji to poistovećivanje je dovelo do šizofrene situacije gde se moglo biti srpski nacionalista i Jugosloven, a gde je partija mogla da okupi i one kojima su ideje komunizma bliže srcu, ali i nacionaliste kojima je srpski nacionalni preporod, u desničarskoj interpretaciji, bio prioritet. Uvođenjem nacionalizma u svoj program SPS praktično odbacuje internacionalni, klasni, socijalistički element sopstvene političke i ideološke platforme. Sa druge strane, višepartijski sistem je na scenu doveo stranke kojima je antikomunizam i antisocijalizam bio osnovna okosnica ideološkog i političkog delovanja. Koalicije koje su usledile, a u koje je SPS ulazila uvek su bivale obeležene još bržim udaljavanjem od socijalizma, jer nacionalističke stranke sa kojima je SPS sarađivala, kao antikomunističke, nisu ni mogle praviti kompromise na tu stranu – jedino je SPS sa svojom dvoglavom političkom platformom mogla da se osloni na nacionalistički deo programa i na taj način stupi u saradnju.

Nacionalističke partije, iz kojih potiče i današnji predsednik Srbije, sa druge strane, jedino što su mogle da ponude umesto socijalističkog kolektivizma i solidarnosti je bila sabornost kao, iako su joj koreni tek predratni ali izmišljene mitologije nisu u obavezi da se pridržavaju činjenica, nekakva autentična srpska tradicija kojoj se trebalo vratiti.

MIT SABORNOSTI: Prvo, uvođenje sabornosti na velika vrata u srpski politički i javni život i prizivanje duhova Nikolaja Velimirovića, Justina Popovića i, u manjoj meri, Dimitrija Ljotića, nisu samo doveli do urušavanja solidarnosti, jedne od temeljnih vrednosti socijalizma, sa ljudima drugih nacije i etniciteta, već i diskriminaciju unutar samog srpskog etniciteta podelom na prave i lažne Srbe, prvo i drugo-Srbijance.

Nema kritičkog preispitivanja i diskusije o poželjnim pravcima društvenog razvoja, koje je čak i u jednopartijskom sistemu soci-

jalističke Jugoslavije, zamenjeno je očekivanjem apsolutnog i neupitnog konformizma sa nacionalističkom ideologijom desničarskih ideoloških provenijencija – ako nisi bezuslovno sa nama, neprijatelj si srpsva.

Tako je iz te misaone provenijencije proizašlo i jadanje kako su kosovski Albanci jedinstveni, složni, svi misle kao jedan – naravno da ne misle kao jedan, i da nisu složni kao što nijedna velike etnička grupa ne može biti u tom smislu homogena! – prosto žaleći što Srbi umesto da imaju jedan mozak kojim bi se svi služili, svako ima svoj sopstveni, pa ga spram svojih ubeđenja i koristi. Ideje solidarnosti i javnog, kolektivnog interesa zamenjene su jednoulmljem i sabornošću.

Drugo, ovakva promena kolektivnog etosa je išla ruku pod ruku

sa promenom temeljnih ekonomskih principa. „Ako ne umemo da radimo, umemo da se bijemo“, rekao je Slobodan Milošević u proleće 1991. definitivno raskidajući veze sa socijalizmom, a postavljajući kontekst za ekonomsku tranziciju koja je zemlju tek čekala. Temeljni princip ekonomske zajednice u socijalizmu bio je oličen u uvodnom delu ustava iz 1974 (kao i u ranijim ustavima) kroz načelo „Svako prema sposobnostima — svakom prema njegovom radu“.

ISTISKIVANJE RADA: I dok je sa jedne strane SPS nastavila praksu političke kontrole ekonomskih resursa baštineći kontinuitet socijalizma, u isto vreme je kroz privatizaciju i političku kontrolu privatnog sektora, kao i pod kojim uslovima može obavljati profitabilne poslove naro-

▲ Socijalistička partija Srbije

Mi Srbi smo valjda jedini narod koji je svoju ulogu u borbi protiv fašizma i jednu istorijski značajnu pobedu bacio pod noge i svrstao se, rehabilitacijom četničkog pokreta, koja bez podrške SPS-a ne bi bila moguća, na stranu gubitnika i zla

čito one koji zavise od državnih dozvola, uvoznih kvota, pristupa kreditima, polako konvertovala politički u ekonomski kapital. Posebno štetna bila je promena matrice koja se našla u temeljima ekonomskog uređenja post-socijalističke Srbije.

Individualni i kolektivni ekonomski uspeh više nije morao da se opravdava radom, već silom i otimačinom, od ratnog profiterstva do nasilničke, ili kako to Slobodan Antić šesto naglašava, kompradorske privatizacije. Ekonomski uspeh se više nije imao zasnivati na radu već na sili.

Kroz obe ove pomenute stvari ogleda se štetnost otklona od socijalizma koji se Srbiji desio. Ni zamena principa solidarnosti sabornošću, ni promena kojom su rad i postignuće istisnuti opravdanjem da su sila i prinuda legitimni načini individualnog i kolektivnog ekonomskog prosperiteta, nisu, jer u samoj svojoj biti i ne mogu, nudile ništa konstruktivno.

Srpska politička elita je energiju i resurse radije trošila na osporavanje i uništavanje znanja o sprskoj nacionalnoj istoriji tokom Drugog svetskog rata i perioda socijalizma koji je usledio, nego na formiranje vizije nacionalne budućnosti koja bi Srbiju i društvo povelu u pravcu modernizacije. Mi smo Srbi valjda jedini narod koji je svoju ulogu u borbi protiv fašizma, i jednu istorijski značajnu pobedu, bacio pod noge i svrstao se, rehabilitacijom četničkog pokreta koja bez podrške SPS-a ne bi bila moguća, na stranu gubitnika i zla. Komunistički pokret koji nas je iz Drugog svetskog rata uveo u socijalizam je naš (kao i ostalih jugoslovenskih naroda) autentični pokret, a ne nešto uvezeno na tenkovima SSSR-a kao u Poljskoj, Čehoslovačkoj i Istočnoj Nemačkoj, na primer. Ovim istorijskim revizionizmom perverzija ideologije srpske političke, nacionalističke i antikomunističke, elite ostaje tako ogoljena kao duboko anti srpska. Umesto da gradimo na onome što smo do tada stvorili, to smo uništili. Zato nam valjda i ide tako dobro ovih dana? **✂**

Deca antikomunizma

Današnja politička elita Srbije, Aleksandar Vučić, Ana Brnabić, Vučević, i drugi, direktna su posledica trideset pet godina antikomunizma. Oni su deo generacije koja je odrastala i formirala se u periodu raspada Jugoslavije, napuštanja socijalizma, masovnim širenjem antikomunizma i nacionalizma. Ali su i onaj deo te iste generacije koji je prihvatio i promovisao silu i nasilje umesto rada kojom ćemo buduću Srbiju graditi, i sabornost umesto solidarnosti i javnog interesa, kojim ćemo urediti međusobne odnose. Međutim, svaka generacija ima datum isteka, a čini se da nove generacije, koje nemaju direktno iskustvo života u socijalizmu, imaju nešto balansiraniji odnos prema sopstvenoj istoriji. Čak i da nemaju, mladi današnje Srbije ne mogu imati ni poseban resantiman prema socijalizmu. A i zašto bi? Nemaju proživljeno iskustvo „komunizma“ te ne poznaju ni njegova dobra ni zla. Jedino životno iskustvo koje imaju je u Srbiji antikomunizma. Ne treba nove generacije romantizovati, jer protiv destrukcije srpske političke elite se i ne množe drugačije no na konstruktivan način. Ali, iako znaju u kakvoj državi ne žele da žive, za razliku od antikomunista oni, po svoj prilici, imaju ideju u kakvoj državi i društvu žele da žive.

Ministar protiv dece

Nije prvi put da se iz Ministarstva prosvete najavljuju radikalne promene u nastavi, koje iznenađuju javnost i revoltiraju prosvetne radnike. Ovoga puta čulo se da bi časovi mogli biti kraći. Umesto 45, trajali bi 30 minuta. Decu škola sve manje zanima, pažnju im odvlače digitalne tehnologije, pa je ministar Dejan Vuk Stanković, među prosvetarima priznat kao ministar (p)rosvete – obelodanio moguće rešenje. Istakao je da procedura nije laka i da otvara debatu za ovu promenu, sa različitim argumentima za i protiv. Nakon toga sprovedla bi se institucionalna reorganizacija rasporeda časova, alokacija nastavnog kadra i možda prijem novih ljudi, jer bi bilo više časova. Roditelje, ni ovoga puta, niko ništa pitao nije. Iako je, valja naglasiti, upitno da li je ministarska ideja posle tri sedmice od obelodanjivanja još na snazi!.

„U ovom trenutku mi o toj ideji, da budem najprecizniji, otvoreno i glasno razmišljamo. Mislim da postoji neka vrsta psihološkog opravdanja. To je da upravo pod uticajem ovih novih tehnologija imate fenomen difuzne pažnje. Vi ne možete da budete fokusirani na jedan predmet, nego prosto vrlo lako krećete sa jednog na drugi sadržaj. To prosto stvara efekat kod dece da vi ne možete da ostanete fokusirani na nekih 45 minuta, koliko maksimum traje koncentracija i kod zrelih ljudi. Procedura nije laka i da otvara debata za ovu promenu. Možda ćemo krenuti sa nekim pilot programom, jer promene u obrazovanju moraju da budu racionalne“, poručio je sredinom januara ministar.

OZBILJNO NARUŠAVANJE: Na odgovor nije trebalo dugo čekati. Oglasili su se sindikalci, profesori, pedagozi, psiholozi, učitelji. Oni koji sa đacima svakodnevno rade i znaju njihove stvarne mogućnosti. Društvo psihologa Srbije upozori-

Dok ministar prosvete razmatra mogućnost skraćanja časova – ako još razmatra! – pozivajući se na lošu pažnju učenika, Društvo psihologa Srbije upozorava da 30 minuta znači urušavanje već ozbiljno degradiranog kvaliteta obrazovanja. Kraći čas podrazumeva kompletnu reorganizaciju rasporeda, automatski i više časova

Piše: **Miroslava Pudar**

lo je da skraćivanje časova na 30 minuta znači urušavanje već ozbiljno narušenog kvaliteta obrazovanja u Srbiji. Istakli su da ovakvi i slični predlozi ne dotiču suštinske probleme našeg obrazovnog sistema – preobimne nastavne planove, nedostatak podrške učenicima i nastavnicima...

„Istraživanja iz oblasti obrazovne psihologije jasno ukazuju da je učenicima potrebno određeno vreme da se fokusiraju, povežu novo gradivo sa prethodnim znanjem i usvoje ga sa razumevanjem

smisla sadržaja. Na časovima od 30 minuta taj proces se svodi na prenošenje informacija, bez vremena za objašnjenja, pitanja, proveru razumevanja i aktivno učešće učenika“, poručili su iz ovog društva.

U Nezavisnom sindikatu prosvetnih radnika Srbije (NSPRS) kažu da, sasvim opravdano, još niko u svetu nije skratio časove.

„Ta izjava ministra da se o tome glasno razmišlja, sugeriše da se sa nekim razgovara, ali taj neko nije struka, taj neko nisu prosvetni radnici, taj neko nije Nacionalni prosvetni savet, koji ne funkcioniše već 8 godina, taj neko nije Zavod za vrednovanje kvaliteta nastave, dakle institucije koje bi o tome trebale da razmišljaju. Oni su ti koji bi trebali da kreiraju neku politiku spram onoga što izađe kao rezultat nekog vrednovanja. A toga ovde nema. I zato je to po nama jedan klasičan spin, koji treba da kaže da se ministarstvo kao bavi nekim važnim i velikim temama, a zapravo jedini posao koje danas Ministarstvo radi jeste osvetnički odnos prema pojedincima i ustanovama koje su učestovale u obustavi, koji su pokazali bilo kakav oblik otpora bezumlju i ludilu koja se sprovodi“, smatra Dušan Kokot, predsednik Nezavisnog sindikata prosvetnih radnika Srbije.

Primećuje i da treba razmisliti o tome koje su poruke nekog takvog spina. Jedna mu je očigledna, jer smo ušli u godinu izbora u kojoj

**ŠKOLA PO MERI
MINISTRA:
Dejan Vuk
Stanković**

FOTO: BETA

rad, razmišljanje i učestvovanje“, primećuje dr Molnar.

DRŽANJE FOKUSA: Dodaje da je stekao utisak da je danas osnovni zadatak nastavnika i profesora da mlade motivišu, jer su informacije i literatura dostupni u realnom vremenu. Fokus studenata se, kaže, može postići povezivanjem teorije i prakse, konkretnim primerima koji se odnose na temu predavanja, uključivanje studenata u diskusije, podsticanje studenata da postavljaju pitanja i podsticanje da rade u grupama i da međusobno diskutuju.

„Koncentracija koja se odnosi na sposobnost praćenja narativnog izlaganja, što je klasično predavanje, jeste svakako smanjena u poređenju sa ranijim periodima. Da biste držali njihovu pažnju morate da se služite različitim tehnikama, kao što su zanimljive vizuelne i zvučne prezentacije, obavezno povezivanje teorijskih koncepata sa praktičnom primenom, aktivno uključivanje studenata u rad na času tu mislim na interaktivnu nastavu, diskusije i studentske prezentacije. Cilj je da se čas učini dinamičnim i zanimljivim“, kaže profesor Molnar.

Na pitanje kako časove učiniti dinamičnim profesorica muzičke kulture i autorka više školskih udžbenika Maja Obradović opisala je svoje iskustvo i nastavu: „Za mene je idealna škola ona u kojoj nastava počinje u devet i traje do 13 časova. U takvoj školi đaci ne bi nosili udžbenike kući, sve bi u školi završavali i kasnije bi bili slobodni. Ovak, oni pored škole idu na dodatnu nastavu, pa na blok časove, privatne časove. Satima sede, uče preobimno gradivo, napamet uče i ne vole školu. Imaju previše predmeta i obaveza, zbog čega im je popušta pažnja. To je suština. Ja se trudim da na svakom času prvo saslušam decu, da vidim kako su i da ih zainteresujem za ono što ćemo raditi, nakon što upišem čas. Potom prelazimo na učenje. Imamo demonstracije, slušanje muzike, raspevavanje i pevanje. Zajednički rad je uvek dobra stimulacija, a čas ispod 45 minuta ne bi bio dovoljan za tako nešto.“

deca i studenti nose bunt, imaju svoju izbornu listu pa treba pokazati da su mladi nesposobni da sede na času, a kamoli da nešto drugo ozbiljno rade ili upravljaju društvom.

„Ako su naša deca nesposobna da odsede na časovima 45 minuta, jesu li sposobna za nešto više od toga? Tako da iza tih spinova postoje, čini mi se jasne političke poruke. Da postoji neka analiza, onda bismo mogli da pričamo o tome da li je neki strateški cilj dobro postavljeni, da li su dobro postavljene smernice kako do cilja doći, pa možda to i jeste neko skraćivanje časa. Ja to ne mogu danas da kažem, to danas zapravo ne može niko da kaže, jer ne postoji analiza“, precizira sagovornik.

OPADANJE KOMPETENCIJA:

Iako imaju znatno više predmeta i časova, današnji đaci na fakultet stižu sa znatno nižim znanjem. Na Pedagoškom fakultetu u Somboru, gde se obrazuju budući učitelji, iz godine u godinu zapaža se trend opadanja znanja i kompetencija kod većine novoupisanih studenata.

„Primorani smo da u svojim predavanjima polazimo od osnovnih znanja, tu mislim na fundamentalna znanja iz osnovne škole, koja se nekako u toku školovanja izgube. Simptomatično je da su zaboravili da kritički razmišljaju, da povezuju činjenice i fenomene iz svakodnevnog života, da umeju da objasne te veze, da budu kreativni, da imaju jasne i argumentovane stavove“, kaže nam profesorica bioloških predmeta i metodike prirodnih nauka na Pedagoškom fakultetu u Somboru dr Gordana Kozoderović.

Da se aktuelne generacije studenata razlikuju od onih od pre 15 i više godina, potvrdio nam je i profesor na Ekonomskom fakultetu u Beogradu dr Dejan Molnar.

„Pažnja studenata je danas kraća, a uočavam da su usmereniji i fokusiraniji na konkretna i primenljiva znanja i veštine. Navikli su na dostupnost različitih informacija i orijentisani su na digitalne tehnologije, sadržaje i načine komunikacije. Primetno je, takođe, da kada god mogu biraju pismeni način polaganja ispita, umesto usmenog, koji je ranije bio dominantan. Ipak, veoma su zainteresovani za izradu sopstvenih izlaganja i prezentacija na aktuelne ekonomske teme i to veoma vešto rade, imaju razvijene prezentacione veštine, vole da aktivno učestvuju i razmenjuju mišljenja. Moj je utisak da vole da saznaju nove stvari, ali je bitno da pristup nastavnička bude takav da ih stimuliše na

▲
**NOVE METODE,
NE KRAĆE
VREME ZA
STICANJE
ZNAJNA:
Učenici u
digitalnom dobu**

**DUŠAN
KOKOT:
Ako su
naša deca
nesposobna
da odsede na
časovima 45
minuta, jesu li
sposobna za
nešto više od
toga? Tako da
iza tih spinova
postoje, čini
mi se, jasne
političke
poruke!**

Zaboravljeni eksperiment u OŠ 1300 kaplara

Pre nekoliko decenija postojale su eksperimentalne škole sa sličnim programom i načinom rada koji predlaže profesorica Obradović, a jedna od njih je bila OŠ 1300 kaplara u Beogradu. Nastava se odvijala samo u jednoj smeni, prepodnevnoj – koja je u vreme bombardovanja počinjala u 9 sati i tako ostala do gašenja ove škole. Posle podne se bilo rezervisano za obilje slobodnih aktivnosti. Škola je imala produženi boravak, gde su deca iz nižih razreda završavali sve školske obaveze. Valja naglasiti da su nastavnici imali slobodu redukovanja nastavnog plana i programa, što su rado činili. I uprkos obradi „manje gradiva“ učenici OŠ „1300 kaplara“ su iz generacije u generaciju postizali najbolje rezultate pri upisu u srednje škole i kasnije na fakultete. No, eksperiment vredan pažnje odavno je zaboravljen.

N. M.

FRANKENŠTAJNOVA DECA

Life is stranger than shit, that's all.
(Sergio Leone, *Once Upon a Time in America*)

Nedavno sam dobio odličnu knjigu *Frankenštajnova majka* španske književnice **Almudene Grandes** u kojoj se majstorski prepliću tri sudbine, sputane istorijskim trenutkom, koji je predugo trajao, u frankističkoj Španiji. Namera mi nije da slučajnog čitaoca

Za udarače, pinočeovsko-nedićevsko-ljotićevsku soldatesku znamo da to rade za pare, pa će se valjda jednog dana moći pohvaliti svojoj deci i porodici, da su se materijalno situirali tako što su tukli studente, omladinu i građane na njihovim mirnim skupovima, pride ih gađali gumenim mecima i bacali na njih bojne otrove. Šta ćemo sa tzv. „intelektualcima“, „javnim radnicima“, „zaslužnim umetnicima“, „naučnim“ i drugim „javnim delatnicima“? Da li su nacionalne penzije dovoljna nadoknada da pokriju sramotu izdaje svoje mladosti i svojih sugrađana?

umaram svojim viđenjem ove knjige, ima mnogo boljih i najčitanijih koji će to uraditi, ja ću samo skrenuti pažnju na sledeće redove: „Mnogo su nas tukli Hermene. Toliko su nas tukli da se sada mnogi zadovoljavaju da ih ne tuku više. A mi ostali rizikujemo svakog dana, mada je meni to vredno toga, svakako. Jer svi živimo na groblju, ali su neki od nas još uvek živi.“ Tako je to kada se živi u totalitarnom režimu, kada se narod ugnjetava i drži u pokornosti zastrašivanjem policije, vojske, posebno tajnom policijom. Poznato? Grandes zaključuje: „Da je naša država ljudsko biće, bilo ko od nas dvojice bi je odavno zatvorio u Sjemposuelos i pržio elektrošokovima.“ (*Sjemposuelos* je u knjizi bolnica za duševne bolesnike). Samo Španija se svog zla oslobodila, šta ćemo mi koji živimo kako živimo, i tu gde živimo? Svojevremeno su novinari sarkastično smislili dosetku da se u Srbiji dnevno proda više novinara nego novina, u čemu je, kao i uvek bilo nešto istine. A, to nas dovodi do knjige *Izdaja intelektualaca*, neprevaziđenog dela **Žilijena Bende**, gde on „osuđuje celu intelektualnu klasu zbog toga što su njeni pripadnici masovno napustili svoju tradicionalnu

ulogu branilaca univerzalnih humanističkih vrednosti u korist političkog i ideološkog pripadništva.“ (<https://talas.rs/2024/11/20/zasto-je-i-dalje-aktueleno-citati-izdaju-intelektualaca-zilijena-bende/>.) Pa, ima li toga u današnjoj Srbiji, mislim, prodaje i izdaje? Konkretno, ima li u javnom životu – kultura, estrada, sport, nauka, politika, civilno društvo, i ine delatnosti, prodaje i izdaje i koliko? Ili, da li je još neka oblast uspešla da ostane čista posle ovolike represije i sveopšte okupacije društva od pretorijanaca režima, oličenih u dobro plaćenim i utreniranim udaračkim ekipama, koje neki još uvek nepravilno nazivaju policijom? Za udarače, pinočeovsko-nedićevsko-ljotićevsku soldatesku znamo da to rade za pare, pa će se valjda jednog dana moći pohvaliti svojoj deci i porodici, da su se materijalno situirali tako što su tukli studente, omladinu i građane na njihovim mirnim skupovima, pride ih gađali gumenim mecima i bacali na njih bojne otrove. Šta ćemo sa tzv. „intelektualcima“, „javnim radnicima“, „zaslužnim umetnicima“, „naučnim“ i drugim „javnim delatnicima“? Da li su nacionalne penzije dovoljna nadoknada da pokriju sramotu izdaje svoje mladosti i svojih sugrađana? U osnovi – svoje publike! Iako smo dobili i branioca ljudskih pevačkih prava, u liku **Borisa Tadića**, moram reći – niko nije napadao pevačicu – samo je iskazan stav prema saradniku pljačkaškog režima! A, pevati možemo svi – ali kad dobro razmislimo, nije nam do pevanja, nego do slobode. Koliko razuma ima u onima koji samo pikaju loptu, skaču kao pavijani na raznim takmičenjima, i misle da im je zbog toga sve oprošteno, posebno kada svoje, pošteno zaslužene medalje, ponosno predaju Zlotvoru, i onda se široko cere u objektivne, kada se sa istim slikaju. Biti najbolji na svetu je podvig, biti čovek je dužnost! Velika **Đurđa Bjedov** je govorila: „Na postolje se penje šampion, sa njega silazi čovek!“ Pa ima li ljudi među vama, (pre)cenjeni sportisti? Šta ćemo sa onima koji su „pravnim sredstvima“ potpomagali i pravili se gluvi i nemi na apele stručne javnosti da Uzurpator uzurpira Ustav i zakone ove zemlje, kao što su to višestruko radili Ustavni sud Srbije i Državni tužilac? Vidimo, lepo su bili filovani značajnim materijalnim sredstvima, kao i čelnici mnogobrojnih „neregulativnih“ tela i agencija, da okreću glave od srpske zbilje, i tako na aktivan način doprineli da nam beda traje mnogo duže nego što je to trebalo. Feljtoni, naravno vrlo obimni, mogli bi se napisati o ovoj „srpskoj istoriji beščašća“, i verujem da će mnogi i biti napisani, samo sva količina gaženja ljudskih prava, zlostavljanja, pljačke posebno, gubljenja ljudskih života, egzistencije, odlazak stanovništva, posebno mladih, teško da će moći da se na adekvatan način sagledaju, a trebaće mnogo vremena da se posledice najzlokobnije vladavine u poslednjih pedeset godina u ovoj zemlji saniraju. Dok god Srbijom budu vladala Frankenštajnova deca, mi nemamo budućnosti! Podsećam na knjigu sa kojom sam počeo, u kojoj su stihovi **Luisa Sernada** – *Španski diptih*.

*Stvarno za tebe nije ta opscena i potištena Španija
U kojoj danas vlada nitkov,
Već ova Španija živa i uvek plemenita
Koji je Galdos u svojim knjigama stvorio.
Od one nas ova teši i leči. Z*

Duško Radosavljević je redovni profesor na Fakultetu za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić Novi Sad, Univerziteta Union u Beogradu. Aktivan je u Vojvodanskoj politikološkoj asocijaciji (VPA) i Savezu antifašista Vojvodina – SAV. Redovni član Vojvodanske akademije nauka i umetnosti – VANU.

Špigl najavljuje tekst o
državnoj upravi

DŽEFRI EPSTIN

Pedofil i samoubica

FOTO: BETA/AP

Skoro sedam godina od kada je sebi presudio u njujorškom zatvoru baš kada je navodno ukinut tzv. suicide watch, odnosno nadzor nad zatvorenicima sklonim samoubistvu, ni mrtvi Džefri Epstin (66) ne prestaje da trese kaveze poznatih ljudi po svetu. Na okončanje života odlučio se 2019, nakon što je osuđen zbog najvećeg skandala u vezi sa pedofilijom, seksualnim zlostavljanjem i eksploatacijom maloletnica. Američko ministarstvo pravde objavilo je samo do sada tri miliona stranica, 180.000 fotografija i 2.000 video snimaka postalo je javno dostupno 30. januara 2026. i govore o njegovim zabavama i kontaktima u kojima su neizbežne dokazane i nedokazane tvrdnje o korišćenju maloletnica i žena za lude zabave koje je milijarder organizovao za elitu iz sveta politike, zabave, kraljevskih porodica...

Spisak koji je do sada objavljen zveči od poznatih imena od kojih neki ne mogu da demantuju poznanstvo, čak dugogodišnje prijateljstvo sa pokojnim pedofilom, ali se iz sve snage upinju da negiraju učešće u orgijama sa uglavnom maloletnicama i njihovo privođenje zainteresovanim.

Poslednji čije je ime naveo urednik slovačkog Postoja Kristijan Hajtman je visoki diplomata Miroslav Lajčak koji je navodno pisao Epstinu kako mu se sviđaju devojke u Kijevu i Moskvi, ali i da mu je Epstin nudio da ga upozna sa nekim ženama. Bez konkretnih dokaza za sada, diplomata je podneo ostavku koju je premijer Robert Fico prihvatio.

Englezi su bili još efikasniji. Endru, mlađi brat kralja Čarlsa, izgubio je titulu princa i napušta dom u Vindzoru, saopštila je Bakingemska palata. Endru Mauntbaten Vindzor, kako će ga sada zvati, napustio je kraljevsku rezidenciju jer njegove veze sa osuđenim seksualnim prestupnikom Epstinom i dalje izazivaju kontroverze. Odustao je od drugih kraljevskih titula, među

njima i titule vojvode od Jorka, a kralj Čarls je pokrenuo formalni proces oduzimanja titule. Odluka je doneta zbog ozbiljnih propusta u Endruovom rasuđivanju, dok Endru nastavlja da poriče optužbe.

Epstin je prvi put pod lupu javnosti i zakona ozbiljno došao još 2008, kada je osuđen jer je iz svoje vile na Floridi organizovao seksualnu piramidalnu šemu u kojoj je učestvovalo najmanje 40 maloletnica. Nagodio se tako da je optužnica odbačena, a on se izjasnio krivim za korišćenje usluge prostitucije, što praktično znači da su podvođena, zlostavljana deca u očima zakona izjednačena sa odraslim seksualnim radnicima. Umesto na doživotnu kaznu, osuđen na 18 meseci zatvora, a pušten je pet meseci pre isteka kazne za vreme koje mu je bilo dozvoljeno da 12 sati dnevno iz zatvora odlazi u kancelariju.

Međutim, nove optužbe objavljene 2019. kasnije šokirale su svet. U periodu od 2002. do 2005. godine, on je, prema navodima iz optužnice, „seksualno eksploatisao i zlostavljao desetine maloletnica“, od kojih su neke imale svega 14 godina. Kako bi „održao zalihe žrtava“ nekim devojčicama je plaćao da „regrutuju nove devojčice koje će na sličan način biti zlostavljane“. Epstin je prvobitno optužen kada su ga prijavili maloletna devojčica i njeni roditelji tvrdeći da je devojčicu primorao na plaćenu erotsku masazu uz pomoć najbliže saradnice, devojke i madam – Gislejn Maksvel koja je osuđena na 20 godina zatvora.

Uz pomenute ličnosti, u vezu sa Epstinom dovedeni su i bivši predsednik SAD Bil Klinton i sadašnji Donald Tramp koji je spomenut oko 100 puta. Obojica negiraju sve optužbe. Na spisku su i Bil Gejts, Ilon Mask, kao i lord Piter Mandelson, UK ambasador u SAD opozvan nakon samo nekoliko meseci i koji će ostati i bez lordovske titule. **Z**

Opozicija vodi u Mađarskoj

Prvi put od 2010, partija premijera Mađarske Viktora Orbana zaostaje u anketama za opozicionom partijom Tisa za sedam odsto, a u

parlament bi posle izbora 12. aprila mogla da uđe i partija krajnje desnice Naša domovina.

Iran spreman za ravnopravne razgovore sa SAD

Izjava predsednika Masuda Pezeškijana prvi je jasan signal iz Irana da bi Teheran mogao da učestvuje u pregovorima koje organizuje

Turska. SAD nisu potvrdile da će se razgovori održati.

Ponovo otvoren prelaz Rafa

Prvi pacijenti evakuisani su iz Gaze i 2. februara ušli u Egipat pošto je granični prelaz Rafa ponovo otvoren. Prelaz je bio zatvoren od maja 2024.

otkako su ga zauzele izraelske trupe. To je ključni korak u prekidu vatre između Izraela i palestinskog pokreta Hamasa, mada uglavnom simboličan, jer će tek mali broj ljudi moći da putuje preko tog prelaza, i neće biti prometa robe preko njega.

Iako se predsjednik (SNSD-a), po vlastitom priznanju, pre-mišljao hoće li prihvatiti poziv za tradicionalni molitveni doručak koji se od 1953. godine organizira prvog četvrtka u februaru u Washingtonu, ipak ide. Milorad Dodik je novinarima u Banjoj Luci kazao kako će sutra preko oceana, a Željka (Cvijanović; članica Predsjedništva Bosne i Hercegovine) već za vikend, valjda da bismo ispravno zaključili kako će najvažnija partijska uzdanica sa cijelom svitom – pominje se delegacija od 12 ljudi – malo pospremiti i sve pripremiti za doček svoga šefa.

DODIKOVE RAKIJE: Molitveni doručak, podsjetio je kolega Ivica Puljić, nije službeni događaj američke vlade, organizira ga privatna zaklada, a ulogu domaćina preuzimaju američki kongresmeni. No, još od Dwighta Eisenhowera, predsjednici Sjedinjenih Država obraćaju se ovom skupu, kojem će u hotelu Washington Hilton prisustvovati oko 3.500 gostiju. Niko ne govori hoće li lider SNSD-a osim važnog obroka imati i kakav sastanak, a veliki domaćin iz Bakinaca je propustio kazati kakve poklone nosi, svojevremeno se znao pohvaliti kako svi budu oduševljeni njegovim domaćim rakijama, inače obaveznim reprezentacijama svih entitetskih institucija i svake Vlade Republike Srpske, ali je ušutio nakon što je banjalučki Kapital počeo javno obznanjivati količine koje vlast popije na račun pore-skih obveznika.

No, nisu tenderi za alkoholne promile najveći problem koji Dodik ima s poklonima, već međunarodni skandal koji je priredio svom voljenom Kremlju, a koji se nikada nije ni raspjetljao do kraja. Kao član državnog Predsjedništva, naime, Dodik je decembra 2020. u Sarajevu ugostio ruskog ministra spoljnih poslova Sergeja Lavrova i pohvalio se kako ga je domaćinski pripazio s pozlaćenom ikonom sv. Nikole, starom 300 godina. Bruka je pukla brzinom svjetlosti, jer je nesretna Srna, valjda da bi dokazala autentičnost poklona, objavila fotografiju pečata s poledine

Očevi nacija i o

Da ovoj zemlji nisu oteti kultura i obrazovanje, Dodikovo vraćanje Hagade u Izrael ismijao bi svaki srednjoškolac i vjerovatno ga upozorio da se drži svoje rakije provjerenog domaćeg porijekla, čačanske šljive

Piše: **Vildana Selimbegović**

Nismo saznali odgovore na najjednostavnija pitanja: otkud ikona sa ukrajinskim pečatom uopće u BiH i kako se našla na listi poklona u ime naše države stranom zvaničniku?

ikone sa sve vidljivim mjestom porijekla – Ukrajina. Digla se kuka i motika, Ukrajinci s pravom otvorili brojna pitanja, mediji objavili sumnje da je ukradena iz Luganske, s teritorije koju je još 2014. zaposjela Rusija, a Lavrov se samo koji dan poslije, u Moskvi, riješio vajnog poklona, vrativši ga tadašnjem bosanskohercegovačkom ambasadoru u Rusiji. Željko Samardžija je, uoči katoličkog Božića iste godine, pozlaćenog sv. Nikolu donio u Sarajevo, no njegovo porijeklo ostalo je tajna. Ukrajinci nisu imali dokaz da je na popisu opelješeneog nacionalnog blaga, a ni Dodik nam nije ponudio dokaz

Država ne priznaje svoje

Odnos prema kulturi u ovoj zemlji je svima dosadna priča o sedam institucija koje su državne, a država ih ne priznaje: Nacionalna i univerzitetska biblioteka, Zemaljski muzej, Historijski muzej, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti, Biblioteka za slijepa i slabovidna lica, Umjetnička galerija i Kinoteka BiH. Christian Schmidt je, u mandatu visokog predstavnika, novembra 2024. godine, deblokirao rad NUB-a i dao rok od 60 dana Vijeću ministara BiH da državnom Parlamentu uputi zakonski prijedlog koji će riješiti finansiranja ovih sedam ustanova, no ništa se nije dogodilo. I neće, jer svi znamo za njihove višedecenijske probleme da bi opstale, znamo i da one nisu jedine, ali teško priznajemo da je odnos prema kulturi identičan odnosu prema obrazovanju i da su naše velike vođe, ti čuveni očevi nacija istomišljenici: to narodu ne treba!

da je porodični i posvećen, kako se hvalio u času darivanja. Kako god, istraga je obustavljena i prije nego je počela, sve su snage uprte da se afera posuši, pa onda nismo ni saznali odgovore na najjednostavnija pitanja: otkud ikona s ukrajinskim pečatom uopće u BiH i kako se našla na listi poklona u ime naše države stranom zvaničniku?

ATAK NA OBRAZOVANJE: Diljem svijeta problemi ove vrste se promptno rješavaju, jer postoje državni registri, institucije, arhivi, muzeji, koji ne samo što objedinjuju i čuvaju nacionalno, sakralno i umjetničko blago jedne zemlje već u njima školuju i razvijaju kadrove, koji se specijaliziraju za pojedine oblasti, istražuju ih i bave se njima. Bosna i Hercegovina ih nema, zato što naše vlasti od Daytonu objedinjuje vrlo jasan stav prema kulturi i obrazovanju: to narodu ne treba! Prva pos-

djeca podanici

FOTO: PREDSEDNIK.RS

tdejtonska agresija obavljena je združenim snagama nacionalista na obrazovanje, koje je isparcelizirano, podijeljeno, posvađano (da se ne bi miješale kruške i jabuke, kako nas je svojedobno uputila ministrica iz mojih, srednjobosanskih krajeva) i koje kao rezultat danas ima samo istrage o kupovini, štancanju i kvalitetu diploma. OSCE je svojedobno jedva zavrnuo ruke poslanicima državnog Parlamenta da usvoje Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH, dvije škole pod jednim krovom žilavo se drže svojih principa o podjela ma po naciji, a djeca nam se dovijaju na sve načine da odlaskom iz zemlje, kroz razmjene i evropske programe, dobiju komad papira koji će preskočiti kantonalne i entitetske granice i omogućiti im kakvo-takvo bavljenje profesijom koju žele. To se, naravno, odnosi na djecu koja nisu iz privilegiranih porodica i koja žive od svog rada,

jer djeci očeva nacija i njihovih izabranih suradnika obrazovanje i ne treba. Kultura još i manje.

Kultura povezuje, otvara vrata, a ne zatvara one torove kojima su oni psi čuvari i to je njihova čitava filozofija. Prof. dr. Hilmo Neimarija je nedavno, primajući nagradu Gazi Husrev-begove biblioteke, poučno i važno govorio o značaju institucija, njihovom kontinuitetu i čuvanju. Ja sam odabrala znatno mlađi, ali dovoljno plastičan primjer: Akademija nauka i umjetnosti BiH vuče korijene iz 1951. godine, a ne samo da nije među sedam kulturnih institucija od značaja za državu već su očevi nacija jedva dočekali da prave svoje, starije i ljepše, što bi o Dubrovniku rekao Božidar Vučurević, hrvatske, srpske, bošnjačke, bosanske akademije, u kojima će carevati njihovi, mahom partijski kriteriji. A ANU-BiH, skupa sa znanjem, naukom i umjetnošću, zgurnuti ukraj.

▲
**ZA RAZLIKU OD
SVOG ŠEFA, ZNA
ŠTA JE HAGADA:**
Željka Cvijanović
i Milorad Dodik

**Očevi
nacija jedva
dočekali da
prave svoje,
starije i
ljepše, što bi o
Dubrovniku
rekao
Božidar
Vučurević,
hrvatske,
srpske,
bošnjačke,
bosanske
akademije**

Sve da bi se rugali i nauci i umjetnosti, zlorabljavajući ih, kao prošle sedmice, kada je upravo Dodik, obilazeći još jednog svog uzoritog znanca, izraelskog premijera Benjamina Netanyahua, prema kome ne krije divljenje, odlučio opet bahato zagrabiti u povijest. Ovaj put jevrejsku. Najavljujući susret sa izraelskim predsjednikom Isaacom Herzogom, valjda da se vlasni ne dosjete što to predsjednik bilo koje države dangubi s opskurnim partijskim liderom, ispalio je najavu kako će mu predložiti da u Izrael vrati Sarajevsku hagadu. Jedna od najvrednijih jevrejskih knjiga današnjice nastala je u sjevernoj Španiji, u drugoj polovini 14. stoljeća, a krenula je na put s Jevrejima, kada su krajem 15. stoljeća prognani iz svojih domova. Tada su i pronašli utočište u Bosni i Hercegovini i mada postoje podaci da se Hagada u 16. i 17. stoljeću nalazila u Italiji, njene putešestvi je do naše zemlje ne prate detalji. No, pouzdano se zna da je pripadala sarajevskoj porodici Kohen, od koje ju je 1894. godine otkupio Zemaljski muzej, koji je od tada i bukvalno životima brani. Spašena je od fašista u Drugom svjetskom ratu i sačuvana tokom užasa opsade Sarajeva.

BEDEM HRIŠĆANSTVA: Da ovoj zemlji nisu oteti kultura i obrazovanje, Dodikovo vraćanje Hagade u Izrael ismijao bi svaki srednjoškolar i vjerovatno ga upozorio da se drži svoje rakije, provjerenog domaćeg porijekla čačanske šljive. Za razliku od svog šefa, Željka Cvijanović zna šta je Hagada, ali joj je jasno da ovaj nasrtaj na historiju i kulturu sarajevskih Jevreja ima svoju političku agendu namijenjenu molitvenom doručku, s kojeg će – barem u to ne treba sumnjati – Dodik svekolikom puku odaslati poruke o sebi kao bedemu odbrane hrišćanstva u BiH od radikalnih bosanskohercegovačkih muslimana. A profesorica engleskog i podanica Cvijanović ih smjerno prevesti ko god bude raspoložen da ih čuje. **✂**

**Autorka je glavna i odgovorna urednica sarajevskog dnevnog lista Oslobođenje iz koga prenosimo ovaj tekst*

Prošle nedjelje u Matici crnogorskoj održana je Tribina „Crnogorski jezik kao ogledalo identiteta“. Tom prilikom istaknuto je da je, iako je od 2007. godine i zvanično službeni jezik u Crnoj Gori, crnogorski neprestano predmet rasprava, negiranja i osporavanja, unakrsnog proučavanja s namjerom da se primat prepusti srpskom u okviru kojeg je decenijama imao status dijalekatskog mlađeg brata, kao da se nije njime govorilo i prije i kao da se nije pisao od kraja 15. vijeka.

PASIVNOST NADLEŽNIH: „Međutim, više zabrinjava od takvog eksplicitnog govora mržnje pasivan odnos nadležnih, Tužilaštva, Ombudsmana, Ministarstva za ljudska prava i drugih institucija koje nikada nijesu po službenoj dužnosti pokretale postupke povodom ovakvih pojava, što ujedno predstavlja derogiranje ustavnopravnog poretka Crne Gore, pri čemu se toleriše šovinizam prema više od jedne trećine građana Crne Gore koji su na Popisu stanovništva iz 2011. godine označili crnogorski jezik kao maternji“, kazao je predsjednik Matice crnogorske Ivan Jovović.

Jovović je podsjetio i na inicijativu za ocjenu ustavnosti i zakonitosti odredaba Zakona o obrazovanju i vaspitanju iz 2011. godine pred Ustavnim sudom koju je pokrenula Matica crnogorska u vezi naziva službenog jezika: „Iako je Ustavni sud uvažio argumentaciju Matice crnogorske u predmetnom slučaju, presuda je ostala mrtvo slovo na papiru, s obzirom na to da je nižim aktom od Ustava Crne Gore protivpravno preimenovan službeni jezik u nastavi pod nazivom crnogorsko-srpski; bosanski i hrvatski jezik i književnost“.

Najviše reagovanja stiže od političara koji se nacionalno deklariraju kao Srbi i njihovih partija, jer su nezadovoljni što je srpski jezik u službenoj upotrebi. Reagovao je i ambasador Srbije u Crnoj Gori.

Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore saopštilo je da je amba-

Jezičko-politi

Definisanje statusa četiri jezika kojima se govori u Crnoj Gori izazvalo je veliku političku dramu, koja traje danima i čiji je epilog teško predvidjeti. U Ustavu Crne Gore crnogorski jezik definisan je kao službeni, a srpski jezik je u službenoj upotrebi zajedno sa bosanskim, hrvatskim i albanskim jezikom

Piše: **Veseljko Koprivica**

Srpski lingvisti, kako se sada čuje u polemikama, poriču samostalni lingvistički, a time i standardološki identitet crnogorskog jezika i smatraju da je on samo varijanta srpskog jezika

sador Srbije Nebojša Rodić prije nekoliko dana pozvan na razgovor povodom objave na društvenim mrežama u kojoj se „na neprimjeren način komentariše status srpskog jezika“ u Crnoj Gori.

Na nalogu „Serbia in English“, koji vodi Kancelarija za javnu i kulturnu diplomatiju Vlade Srbije, navedeno je da Crna Gora „ne priznaje srpski jezik“ kojim govori 43 odsto građana, te da je riječ o „jeziku većine prema posljednjem popisu“.

UPOZORENJE AMBASADORU: Ministarstvo ističe da je ambasadoru Srbije predloženo da je, u skladu sa članom 13 Ustava Crne Gore, srpski jezik u služ-

benoj upotrebi, što potvrđuje da Crna Gora poštuje prava svih građana koji njime govore. U saopštenju Ministarstva se dodaje da Ustav Republike Srbije, u članu 10, takođe određuje da je srpski jezik u službenoj upotrebi, čime se potvrđuje ista ustavna praksa u obje države. Iz Ministarstva je saopšteno ambasadoru Rodiću da njegovu objavu plasiranu putem zvaničnog komunikacionog kanala Vlade Republike Srbije smatraju „nedopustivom“, imajući u vidu da se „odnosi na pitanja koja su isključivo u nadležnosti ustavnog i pravnog poretka Crne Gore“.

„Rezultati popisa iz 2023. godine su jasna i obavezujuća, svojevrsna direktiva naroda. Naša borba protiv diskriminacije najbrojnije jezičke zajednice u potpunosti je u skladu sa evropskim vrijednostima“, kazala je u intervjuu za podgorički portal Borbu Slađana Kaluđerović, poslanica Socijalističke narodne partije u Skupštini Crne Gore.

Srpskim jezikom govori 269.307 građana Crne Gore, odnosno njih 43,18 odsto.

Niko od nas, kazala je Kaluđerović, ne traži da srpski i crnogorski jezik zamijene mjesta u Ustavu, već da se ustavno izjednače tako što će i srpski jezik postati službeni jezik.

Socijalistička narodna partija najavila je da će se na svakom mjestu, a posebno u institucijama sistema, bilo to na sjednicama Vlade Crne Gore ili u Skupštini Crne Gore, bez dileme boriti za srpski jezik.

Iz Demokratske partije socijalista, ali i mnogi drugi, tvrde da su identitetska pitanja – srpski jezik i narodna trobojka „skretanje pažnje sa procesa evropskih integracija“ i da je to i direktna prepreka Crnoj Gori na evropskom putu.

NEGIRANJE NACIJE: Lingvistkinja Sanja Orlandić sa Fakulteta za crnogorski jezik i književnost istakla je da negiranje jezičkog u

Ne skretati s puta ka EU

Izvjestilac Evropskog parlamenta Marjan Šarec, govoreći na TV Crne Gore o političkim prilikama u zemlji, upozorio je da identitetske teme i regionalni pritisci ne smiju državu skrenuti sa puta ka Evropskoj uniji: „Identitetska pitanja: jezika i trobojke nijesu sad baš povoljna za proces integracije Crne Gore. Mislim da u ovo vrijeme to nije baš pravilno i to sve remeti put Crne Gore prema EU“.

Čki zemljotres

jednu ruku predstavlja negiranje i nacionalnog identiteta.

„Često čujemo u okviru negiranja da je crnogorski jezik politički jezik, a da ostali jezici to nijesu. Kad je riječ o standardnim jezicima, svaki standardni jezik na svijetu je politički jezik. Da nema te države i da nema te standardizacije tog jezika, on ne bi bio politički. Ne možemo braniti crnogorski jezik govoreći da on nije politički – standardni crnogorski jezik jeste politički, ali isto tako standardni srpski jezik, standardni hrvatski jezik, standardni bosanski itd.“, rekla je Orlandić.

Podsjetila je i da se često čuje da su u crnogorskom standardu izmišljena dva slova.

„To je argument koji će koristiti ljudi pozivajući se na Vuka Karadžića koji je uspostavio azbuku u kojoj tih slova nema. To je apsurdno, jer je Vuk foneme *š* i *ž* zabilježio u svom prvom izdanju Srpskog rječnika iz 1818. godine. Vuk takođe koristi jotovane oblike do 1839. godine ćerati, djevojka i slično, a zatim odustaje od njih, jer ih na široj ijekavskoj teritoriji koju je obišao i za koju je standar-

dizovao jezik nije našao“, rekla je Orlandić.

PODIJELJENO DRUŠTVO:

Profesorica crnogorskog jezika i književnosti Snežana Vorotović se osvrnula na to kako je bilo biti u učionici u vrijeme kad je počelo korišćenje pravopisa i gramatike crnogorskog jezika prije 15 godina.

„Kao što je društvo u tom trenutku bilo podijeljeno na nepomirljive pristalice ne više samo crnogorskog i srpskog jezika, već i među govornicima crnogorskog

OSTAVKE U VLADI ZBOG IDENTITETSKIH PITANJA:
Maja Vukićević i
Milun Zogović

Demokratska partija socijalista, ali i mnogi drugi, tvrde da su identitetska pitanja – srpski jezik i narodna trobojka „skretanje pažnje sa procesa evropskih integracija“ i direktna prepreka Crnoj Gori na evropskom putu

jezika na one koji su za jotovanu i na one druge koji su se zalagali za nejotovanu normu, i u škole se prenosi ista ta podjela. U uzavreloj političkoj atmosferi, kada su naše kolege ostajale bez posla, morali smo biti mađioničari i mudraci, majstori nekakvog balansa, da u tom oblaku negiranja ostanemo dosljedni svojim uvjerenjima, ali da pritom ne vršimo pritisak na učenike u smislu prihvatanja nove jezičke norme“, podsjetila je Vorotović, dodajući da su jedino mogli da učenicima kroz književna djela crnogorskih autora dočaraju ljepote crnogorskog jezika.

Dugo je među slavistima vladalo uvjerenje da crnogorski jezik ne postoji, a to i danas mnogi tvrde. Srpski lingvisti, kako se sada čuje u polemikama, poriču samostalni lingvistički, a time i standardološki identitet crnogorskog jezika, i smatraju da je on samo varijanta srpskog jezika.

Proces toga negiranja, kreiran u srpskoj lingvistici uvijek je imao jasnu političku pozadinu. Proces je započeo Književnim dogovorom u Beču 1850. godine, a potvrđen Novosadskim dogovorom 1954. godine. Oba dogovora sklopili su srpski i hrvatski lingvisti, bez prisustva i saglasnosti crnogorskih lingvista. U oba dogovora srpskih i hrvatskih lingvista potpuno je ignorisana činjenica da crnogorski jezik postoji. Crnogorski službeni jezik i jezici u službenoj upotrebi, ističu crnogorski lingvisti.

Dr Adnan Čirgić, redovni profesor na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, napisao je u komentaru povodom pomenutih polemika da se na teritoriji Bosne, Crne Gore, Hrvatske (većinski) i Srbije govori u osnovi jednim – štokavskim jezikom.

„Da je u jugoslovenskome periodu postojala potreba da se taj jezik imenuje nadnacionalnim nazivom, on se mogao tako i zvati – štokavski. Međutim, dvije velike kulturne sredine, srpska i hrvatska, nijesu tome jugoslovenskom zajedništvu htjele žrtvovati svoje jezike, pa je zato i imenovan kao srpskohrvatski/hrvatskosrpski, premda je i u Srbiji i Hrvatskoj neoficijelno korišćen samo sopstveni dio toga

dvočlanog naziva", navodi Čirgić.

Crnogorski jezik, kaže dalje Čirgić, jeste državni jezik Crne Gore, jezik kojim izvorno govore svi crnogorski građani osim Albanaca, bez obzira na njihovu vjersku i nacionalnu identifikaciju. Pri donošenju Ustava taj se stav o imenu jezika ipak uzeo kao relevantan pa se, pored crnogorskog kao službenog jezika, ostalim štokavskim jezicima daje status jezika u službenoj upotrebi.

OSTAVKE „NARODNJAKA“:

Skupština Crne Gore primila je ostavke visokih funkcionera Demokratske narodne partije Miluna Zogovića i Maje Vukićević na njihove pozicije u Vladi. Predsjedništvo DNP-a prihvatilo je ostavke Vukićević i Zogovića na mjesta ministarke saobraćaja i potpredsjednika Vlade, nakon što izvršna vlast nije podržala njihove identitetske zahtjeve – uvođenje srpskog jezika kao službenog, mijenjanje Zakona o crnogorskom državljanstvu (kako bi bilo uvedeno dvojno

SLADANA KALUĐEROVIĆ:
Rezultati popisa iz 2023. su svojevrsna direktiva naroda

državljanstvo sa Srbijom), te normiranje trobojke kao „narodne zastave“.

Demokratska narodna partija predala je u skupštinsku proceduru Predlog zakona o dvojnomo državljanstvu, srpskom jeziku i narodnoj zastavi sa crveno-plavobijelom bojom. Ta zastava je, kako je istakao poslanik i čelnik DNP Milan Knežević, u svim državno-pravnim statusima odražavala istorijski, duhovni i državotvorni identitet Crne Gore.

Prethodno je (29. januara) premijer Crne Gore Milojko Spajić

izjavio da „ucenjivački model saradnje“ neće biti dozvoljen nijednoj političkoj strukturi u većini, prenela je Radio-televizija Crne Gore. Mesto za pokretanje inicijative o srpskom jeziku i njeno razmatranje je Skupština Crne Gore, uz uključivanje svih zainteresovanih aktera – ne samo parlamentarnih, već i društvenih, stručnih i akademskih činilaca, poručio je Spajić.

Službeni jezik bio je srpskohrvatski, odnosno srpski od 1992. godine, ali je status ijekavice bio ustavno zagarantovan. U procesu jezičke standardizacije opet će svekoliko biti zaobiđena i Crna Gora i Crnogorci, pa je u Zaključcima tzv. Novosadskog dogovora naglašeno da se zajednički književni jezik razvijao oko dva glavnna središta – Beograda i Zagreba, a za nacrt toga pravopisa rečeno je da će ga izraditi grupa srpskih i hrvatskih stručnjaka. I tim pravopisom bile su isključene sve tipične crnogorske makrostrukturne osobine. Iako je zvanična jezička politika stajala iza tih zaključaka, Uprava Udruženja književnika Crne Gore odrekla se pogrešnog tretmana crnogorskog jezika u Pravopisu srpskohrvatskog jezika. Već od 1968. godine u Crnoj Gori se pojavljuje grupa kulturnih radnika koja je imala novi pristup temeljnim crnogorskim vrijednostima što su potvrđivale postojanje zasebnoga crnogorskog naroda, nacije, jezika i države, navodi se u komentarima povodom aktuelnih rasprava o jezicima.

CRNOGORSKE VRLJEDNOSTI:

Zahvaljujući zalaganju te generacije crnogorskih kulturnih djelatnika, poslije raspada SFRJ u Crnoj Gori će se formirati niz institucija koje će raditi na očuvanju suštinskih crnogorskih vrijednosti. Prije svega treba pomenuti Crnogorski PEN centar, Maticu crnogorsku, Dukljansku akademiju nauka i umjetnosti, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje i Crnogorsko društvo nezavisnih književnika. Veliki značaj u tome vremenu imala je Deklaracija o ustavnom položaju crnogorskog jezika koju je izradio Crnogorski PEN centar.

Socijalistička narodna partija najavila je da će se na svakom mjestu, a posebno u institucijama sistema, bilo to na sjednicama Vlade ili u Skupštini Crne Gore, bez dileme boriti za srpski jezik

Za program na bosanskom

Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori je nedavno javno zatražilo da Radio televizija Crne Gore osnuje redakciju za program na bosanskom jeziku.

„Usvojena je inicijativa, koja će biti upućena Javnom servisu Crne Gore, kojom se zahtijeva ispunjavanje zakonske obaveze o formiranju Redakcije za radio-televizijski program na bosanskom jeziku“, naglašava se u saopštenju.

Vijeće smatra da je formiranje ovakve redakcije od izuzetnog značaja za očuvanje kulturnog identiteta i jezika Bošnjaka u Crnoj Gori. U saopštenju se naglašava da je pravo na informisanje na maternem jeziku osnovno ljudsko pravo koje treba biti ostvareno u punoj mjeri. Pored toga, Bošnjačko vijeće smatra da bi ovakvo medijsko prisustvo doprinijelo jačanju međusobnog povjerenja i razumijevanja među različitim etničkim grupama u Crnoj Gori.

NATO možda neće preživeti Trampovu eru

Evropa je bila zabrinuta nakon Prvog svetskog rata. Kako bi ojačali svoju odbranu od Nemačke, Francuzi su 1930-ih izgradili Mažino liniju — golemi sistem utvrda, prepreka i instalacija oružja duž granica Francuske s Nemačkom. Godine 1940. Nemačka je zaobišla Mažino liniju invazijom preko Belgije, Holandije i Luksemburga na sever, u konačnici porazivši Francusku u roku od šest nedelja.

Gotovo mistično uverenje francuske elite u nepovredivost Mažino linije bilo je jedan od razloga čudnog poraza zemlje 1940, ustvrdio je istoričar Vilijam L. Širer William u svojoj hvaljenoj knjizi Uspon i pad Trećeg rajha. „Francuzi su svu svoju veru polagali u liniju utvrđenja koja

Danas svedočimo razotkrivanju evropskog poretka nakon hladnog rata i stvarnom riziku od raskida transatlantskog saveza kao rezultat napada predsednika Donalda Trampa na Evropu i njegove odlučnosti da kupi ili pripoji Grenland

Piše: **Ivan Krastev***

je na kraju postala više psihološka štaka nego strateška prednost“, napisao je.

Danas svedočimo razotkrivanju

posthladnoratovskog evropskog poretka i stvarnom riziku od raskida transatlantskog saveza kao rezultat napada predsednika Donalda Trampa na Evropu i njegove odlučnosti da kupi ili pripoji Grenland. Ovakvo stanje stvari tera nas da se zapitamo hoće li budući istoričari tvrditi da je evropsko poverenje u Severnoatlantski savez (NATO) bilo evropska Mažino linija uma – psihološka štaka koja je stvorila lažni osećaj sigurnosti i sprečila Evropu da se pripremi za suočavanje sa svojim egzistencijalnim izazovima.

KAKO JE NATO OBLIKOVAO EVROPU:

Je li moguće da je trenutni osećaj ranjivosti Evrope pre svega neuspeh evropske mašte? Većina evropskih kreatora politike slaže se u četiri oka da se Americancima više ne može verovati da će braniti svoje saveznike. Ipak, javno insistiraju na tome da je NATO vitalan za odbranu Evrope. Evropska javnost manje je diplomatska. Nedavno istraživanje koje je proveo Evropski savet za spoljne odnose otkriva da samo 16 odsto

Danas svedočimo razotkrivanju posthladnoratovskog evropskog poretka i stvarnom riziku od raskida transatlantskog saveza

FOTO: BETA/AP

Evropljana vidi Sjedinjene Države kao saveznika. Možda, što je još upadljivije, petina ispitanika opisala ga je kao protivnika ili suparnika.

Nakon hladnog rata, NATO je bio poslednja evropska religija. Bio je to više od jednostavnog odbrambenog saveza; bio je to Duh Sveti koji je vladao svetom na kraju istorije. Evropljani su bili hipnotizovani američkom vojnom moći i nisu imali razloga da sumnjaju u predanost Vašingtona za bezbednost Starog kontinenta. Postojanje NATO omogućilo je većini Evropljana da fantaziraju kako je veliki rat u Evropi nezamisliv u 21. stoleću. Evropska odanost NATO sprečila ih je da prepoznaju da je u okruženju nakon hladnog rata, posebno u istočnoj Evropi, demilitarizacija Evrope umesto izgradnje njenih odbrambenih sposobnosti postala središnji zadatak saveza.

Suprotno uvreženom mišljenju, širenje NATO na Srednju Evropu 1999. nije došlo kao odgovor na nekakvu večnu rusku pretnju, već iz straha od povratka nacionalizma i ratova inspiriranih nacionalizmom. NATO je proširen na istočnu Evropu nakon jugoslavenskih ratova i video je sebe kao zaštitu Evrope od demona njene prošlosti. „Evropski mir danas nije samo odsutnost rata, već marginalizacija ratovanja iz nacionalnog života – duboka kulturna i institucionalna promena“, napisao je Džejms J. Šin u svojoj istoriji posleratne Evrope 2008, „Gde su otišli svi vojnici“.

Tretman nacionalnih manjina, a ne odbrambene sposobnosti, postao je ključni razlog za ulazak u Atlantski savez. Decenijama evropske snage nisu bile obučavane za autonomnu obranu nego za borbu zajedno s Amerikancima i uvek pod američkim zapovedništvom. Paradoksalna uloga NATO kao instrumenta razoružanja, a ne izgradnje sposobnih vojski, nalazi svoju najjasniju ilustraciju u malo verovatnom paru: Švedska i Finska, koje su se decenijama opirale članstvu, pridružile su se NATO tek nakon ruske invazije na Ukrajinu i sada su najspremnije članice saveza.

Pre otprilike 15 godina, Robert Gejts, ministar odbrane u Obaminoj

FOTO: PEXELS

Većina evropskih kreatora politike slaže se u četiri oka da se Amerikancima više ne može verovati da će braniti svoje saveznike

administraciji, artikulirao je američko nestrpljenje prema evropskom samozadovoljstvu oko međunarodne bezbednosti i nedostataka u finansiranju odbrane za NATO. „Ako se trenutni trendovi u opadanju evropskih odbrambenih sposobnosti ne zaustave i ne preokrenu, budući američki politički čelnici – oni za koje hladni rat nije bio formativno iskustvo kao što je bio za mene – možda neće smatrati da je povratak američkog ulaganja u NATO vredan cene“, upozorio je Gejts.

Evropljani nisu bili spremni da mu veruju.

A onda je na političku pozornicu izašao Donald Tramp. Nakon što je u julu 2016. prihvatio republikansku nominaciju za predsednika, govorio je o uslovljavanju američke odbrane napadnutih NATO saveznika njihovim doprinosima savezu. Nakon izbora, Tramp je privatno pretio povlačenjem iz saveza u vreme samita u Briselu. Evropljani su to shvatili kao hvalisanje i čekali da ode s dužnosti. U januaru 2025. Tramp se vratio u Belu kuću. I bilo je prekasno za Evropljane da osmisle alternative.

TRAMP I BUDUĆNOST NATO:

Kakva je budućnost NATO u Trampovskom svetu u kojem je Evropa izgubila središnje mesto za Sjedinjene Države? A što je s novonastalom računicom, o kojoj se šapuće, ali se sve više veruje, da je biti američki saveznik opasnije nego biti američki neprijatelj?

Tramp nije samo promenio poziciju Evrope na američkoj karti sveta, on je doneo novu kartu kojom Vašington vidi svet. On ne smatra američki sistem savezništva sredstvom; on to doživljava kao obavezu. Dok neki zavide Vašingtonu na njegovim savezništvima, Tramp zavidi Kini što je ne sputavaju saveznici.

Njegova averzija prema savezima objašnjava, barem delimično, činjenicu da rat u Ukrajini vidi analogno 1914, kada je atentat srpskog nacionaliste na nadvojvodu Franca Ferdinanda u Sarajevu naveo Austrougarsku da objavi rat Srbiji i pokrene lančanu reakciju koja je izazvala Prvi svetski rat. Kada Tramp gleda na krizu u Evropi, čini se da ne razmišlja o britanskoj ludosti verujući da je ona kupila mir nakon potpisivanja mirovnog sporazuma s Adolfom Hitlerom u Minhenu 1938. Tramp shvata rizik da SAD mesečari u katastrofalan i nepotreban rat s Putinovom Rusijom kao daleko veći od rizika udovoljavanja revizionističkoj sili koja pokušava ponovno da osvoji delove Evrope. Za Trampa je ruski rat u

Ukrajini Sarajevo, a ne Minhen.

Pitanje budućnosti NATO treba shvatiti kao odgovor na dva odvojena pitanja. Za Trampovu administraciju pitanje je kakvu ulogu ima NATO kada Amerika više ne gleda na Evropsku uniju kao na američki projekt, već i dalje želi da zadrži Stari kontinent unutar svoje sfere uticaja. To je vizija u kojoj Amerika nastoji da zameni hladnoratovski Zapad, koji je opisivan kao „slobodni svet“ i definisan zajedničkim liberalnim vrednostima, kulturnim Zapadom ukorenjenim u hrišćanstvu i belima.

Za Evropljane, ulozi su drugačiji, ali ništa manje hitni. Oni vide NATO kao bitan element za izdržati Trampov napad i za izgradnju vlastitih odbrambenih sposobnosti u sve anarhičnijem svetu, u kojem se američka bezbednosna garancija više ne mogu uzimati zdravo za gotovo. Tramp može biti u iskušenju da poveruje da ako nema NATO, nema razloga da ruski predsednik Vladimir Putin ne postane najbolji prijatelj Vašingtona. Evropljani mogu da budu u iskušenju da veruju da će povećanje budžeta za odbranu biti dovoljno za odbranu Evrope u odsutnosti Sjedinjenih Država.

KAZALIŠTE AMERIČKOG CARSTVA: Odvažna specijalna operacija Sjedinjenih Država u Venecueli bila je parada imperijalne moći. Bio je to pregled onoga što može-

Tramp nije samo promenio poziciju Evrope na američkoj karti sveta, on je doneo novu kartu kojom Vašington vidi svet

mo nazvati pozorišnim imperijalizmom – pojavom u nastajanju u kojoj velike sile mašu snagom kao načinom da vladaju, a da zapravo ne upravljaju. To je takođe znak da najnovijoj strategiji nacionalne bezbednosti Vašingtona treba verovati na reč. Shvaćeno na ovaj način, stav Trampove administracije postaje čitljiv: Tramp nije zainteresovan za uništenje NATO, već za korišćenje evropske anksioznosti zbog američkog napuštanja kao batine za preuređenje Evrope.

Evropljani će se verovatno moći odbraniti, ali Evropa ima i „vremenski problem“ i „politički problem“. Moraju da smanje svoju zavisnost od američkih tehnologija i oružja, a istovremeno da održe Trampa srećnim i sačuvaju iluziju da se Evropa može osloniti na američku vojnu moć. Za Trampa se čini da ruski rat u Ukrajini predstavlja priliku. Baš kao što privatna firma za obezbeđenje iskorišćava rastuće rizike kako bi povećala cenu svojih usluga, Vašington koristi evropsku ranjivost i uživa u pratećoj eskalaciji napetosti između Rusije i njenih evropskih saveznika.

Rusi, sa svoje strane, Evropu smatraju neprijateljem, a Trampa prirodnim saveznikom. Lord Hastings Lionel Ismej, britanski general i diplomata, koji je služio kao prvi glavni sekretar NATO, slavno je primetio da je svrha saveza bila „zadržati Amerikance unutra, Sovjete napolju i Nemce dole“. Ruska trenutna strategija mogla bi se opisati kao držanje Amerikanaca unutra, Evropljana izvan i Ukrajinca dole. Evropljani bi trebalo da se pripreme za Trampove stalne pretnje aneksijom Grenlanda – čin koji bi narušio teritorijalni integritet države članice NATO. Postoji velika mogućnost da bi se takva aneksija – Trampov Krim, takoreći – mogla dogoditi ove godine.

Evropski čelnici proveli su godinu dana pokušavajući da se dodvore Trampu i obećali da će kupiti američko oružje, no njegov ultimatum Evropi da se odrekne Grenlanda ili će se suočiti s povećanim carinama gura ih u zid. Opisujući Trampovo ponašanje kao prekoračenje brojnih „crvenih linija“, belgijski premijer Bart de Vever primetio je da Evropa mora napraviti izbor te da je „biti srećan vazal jedno, a biti bedni rob nešto drugo“. Evropa će biti prisiljena da napravi ovaj izbor.

Evropi još uvek očajnički treba NATO. A važnost Evrope u svetu zavisiće od njene spremnosti da živi u svetu bez atlantskog saveza. Svaka nada da će se Evropljani mobilizovati suočeni s dvostrukim pretnjama Trampa i Putina je inspirativna, ali nerealna. Prema nedavnoj anketi ECFR-a, 20 odsto ispitanika koji Ameriku vide kao protivnika takođe su najmanje oduševljeni povećanjem budžeta za odbranu.

Evropski čelnici trebali bi da uvere svoju javnost da razumeju razliku između glumiti budalu i biti budala. Biti budala znači verovati da će, usprkos dokazima koji govore suprotno, Amerika stati uz Evropu u slučaju ruske invazije – ili verovati da će se SAD, jednom kada Tramp ode s dužnosti, povratiti razumu. Glavni strateški izazov Evrope je prisetiti se slogana: NATO je mrtav, živio NATO! 🇺🇸

** Autor je predsednik Centra za liberalne strategije u Sofiji, Bugarska.*

Nastavak Mahmudovog nasleđa

U Gazi nema dovoljno hrane uglavnom zbog toga što su, prema izveštaju UN iz jula 2025, izraelske snage uništile 86 odsto hortikulturnog zemljišta, plastenike i ribarsku infrastrukturu. Ali i zbog strogih ograničenja Izraela u vezi sa ulaskom humanitarne pomoći u Gazu

Razgovarala: **Marina Coblentz**

U ovim okolnostima, geopolitika, opšta statistika, rezolucije UN i inicijative velikih sila za paternalistički „Odbor za mir“ bez ikakvog palestinskog učešća nisu ono što zaokuplja misli Halida Kadasa. Umesto toga, on je fokusiran na to da ostane živ kako bi mogao da nastavi da svakodnevno među ruševinama Gaze hrani hiljade gladnih ljudi koji su ostali bez igde ičega, dok se istovremeno nada da će završiti školu za medicinskog brata. U njegovim trenutnim okolnostima nema prostora da razmatra posledice zverske državne politike, čije posledice pokušava da ublaži.

Možete li nam reći nešto o sebi?

Ja sam Halid Kadas, portparol i fotograf u Narodnoj kuhinji Gaze. Rođen sam od palestinskih roditelja u Ujedinjenim Arapskim Emiratima. U nekom trenutku, moj

otac je odlučio da se svi preselimo u Gazu, moja majka, sestra, on i ja. Želeo je da njegova deca upoznaju svoju porodicu iz Gaze i da se upoznamo sa zemljom. To bi takođe smanjilo troškove studiranja, koje je veoma skupo u UAE. To je bilo tri meseca pre početka rata. Tri dana nakon početka rata, naša stambena zgrada je uništena. Izgubili smo sve što smo imali, dokumenta, no-

**Možda ću baš ja biti ubijen
danas kad budem išao kući**

vac, zlato. Završili smo u šatoru. Moj otac se razboleo, pa sam pre mesec dana iznajmio sobu u kojoj sada nas četvoro živimo. Studije na univerzitetu u Gazi su zbog rata prešle na onlajn nastavu. Sada studiram za medicinskog brata na palestinskom univerzitetu Al Aksa, dok istovremeno radim u Narodnoj kuhinji Gaze.

U februaru 2024, dva brata, Mahmud u Gazi i Hani u SAD, su osnovali Narodnu kuhinju Gaze. Čitava njihova porodica u Gazi je pomogla tom poduhvatu kojim upravljaju isključivo Palestinci. Možete li nam reći o okolnostima Mahmudove smrti?

Mahmuda je pokretala potreba da pomogne ljudima koji nisu imali pristup hrani, ljudima koji su bili prisilno raseljeni na jug, vraćajući se na sever. Počeo je od nule. To je bilo u Mašru Beit Lahiji, gusto naseljenom stambenom području, blizu izbegličkog kampa Džabalija, pa je stoga to mesto bilo meta izraelskih napada. Polako je otvarao sve više punktova za distribuciju hrane širom Gaze, što se pretvorilo u Narodnu kuhinju Gaze. Mahmud je postao poznat kao „Glavni kuvar Mahmud“. U novembru 2024, krenuo je u bolnicu Kamal Adnan, glavnu bolnicu koja opslužuje pacijente na severu Gaze, kako bi pripremio hranu za pacijente i osoblje. Ubijen je kao meta izraelskog drona, najverovatnije kao deo niza napada usmerenih na humanitarne radnike. Imao je 33 godine, i iza sebe ostavio ženu i sedmoro dece. Majed, njegov brat, Safa'a, supruga njegovog brata, i četvoro od njihovog šestoro dece su takođe ubijeni. Njegovi roditelji, njegova dva brata i pet sestara, od kojih tri u inostranstvu, su još živi. Svi oni rade u Narodnoj kuhinji Gaze. Njihova posvećenost je da nastave Mahmudovo nasleđe, bio je odlučan, bez obzira na sve, da nastavi da hrani ljude dok više ne bude onih kojima je potrebna pomoć.

Kako je organizovana Narodna kuhinja Gaze?

Mahmudov brat, Hani, podržava naš rad iz SAD gde živi, on prikuplja donacije. Vodimo 13 punkto-

FOTO: PRIVATNA ARHIVA

va za distribuciju kuvanih obroka; na svakom punktu, u proseku, dnevno uslužimo 300 do 400 ljudi koji preuzimaju hranu za svoje porodice; imamo 10 kamiona koji prevoze čistu vodu, jednu dnevnu kliniku i jednu obrazovnu ustanovu. Takođe distribuiramo hranu bolnicama i obezbeđujemo pakete hrane porodicama na mesečnom nivou, uglavnom ljudima koji se registruju preko društvenih mreža. Zapošljavamo približno 65 ljudi. Pored toga angažujemo diplomirane studente kao volontere.

▲
Čovek kojeg je pogodio izraelski dron, skoro poginuo u naručju Halida Kadasa. Beit Lahia, Gaza, januar 2026

▼
Distribucija hrane, Gaza narodna kuhinja. Beit Lahia, Gaza, januar 2026

FOTO: PRIVATNA ARHIVA

Narodna kuhinja Gaze je postala dobro poznata stanovnicima Gaze.

Odakle je i odakle danas nabavljate hranu koju pružate zajednicama?

Kupujemo hranu od brojnih lokalnih palestinskih prodavaca, jer različiti prodavci prodaju različite proizvode i zato što se njihove cene razlikuju. Možemo provesti tri do četiri sata kupujući hranu svakog dana. Ranije je bilo vrlo malo hrane, ali u poslednjih mesec dana dostupnost hrane se donekle povećala. Međutim, zbog visokih cena, hrana je nedostupna za većinu ljudi koji su izgubili sve, posao, uštedevinu, dom. Jedan skroman obrok košta oko 100 američkih dolara, uključujući i drva za kuvanje. Zato ljudi i dalje traže hranu u narodnim kuhinjama. Izrael nastavlja da ima potpunu kontrolu nad prilivom hrane u Gazu.

Da li je ikada bilo trenutaka kada Narodna kuhinja Gaze nije mogla da isporuči hranu?

Da, kada je to bilo opasno zbog izraelskih napada, Mahmud je bio zabrinut za bezbednost osoblja. Ali čim bi granatiranje prestalo, distribucija bi se nastavila. Kada je hrane bilo izuzetno malo, odlučili bi da je kupujemo po višim cenama, umesto da ostavimo gladne porodice bez hrane. Činili smo nemoguće da bi Narodna kuhinja Gaze ostala funkcionalna.

FOTO: PRIVATNA ARHIVA

Da li postoje kriterijumi za korisnike ili distribuirate svima koji dođu?

Nemamo sistem za izbor korisnika, svi koji dođu su tu jer ih je naterala nevolja. Svakog dana vidimo nova lica na punktovima za distribuciju, trudimo se da obezbedimo dovoljno hrane za sve njih.

Video snimci punktova za distribuciju hrane prikazuju decu koja ne mogu da se nose sa gužvom ljudi koji preuzimaju hranu: zašto stariji članovi porodice ne uzmu na sebe zadatak preuzimanja hrane?

Razlozi su različiti, jer punktovi za distribuciju imaju radno vreme, otac možda donosi vodu, deca hranu; otac je možda ubijen ili bolestan, dete je možda preuzelo očeve obaveze; otac možda radi.

Halid Kadas pomaže sa distribucijom hrane Narodne kuhinje Gaze. Beit Lahia, Gaza, januar 2026

Trudimo se da napravimo posebne redove za decu i žene, pokušavajući da im izađemo u susret. Uvek postoji strah među decom i odraslima koji traže hranu da će hrana nestati, da je možda neće dobiti.

S obzirom na opasnosti od nečiste hrane i pribora za jelo, da li uspevate da primenite osnovne higijenske standarde prilikom kuvanja i distribucije hrane?

Da, nikome nije dozvoljeno da uđe u prostor za kuvanje osim kuvara i njegovog osoblja. Osoblje ne dodiruje pribor za jelo bez pranja

ruku, sistematski nosimo rukavice, često ih menjamo, posebno prilikom pripreme hrane, i koristimo sredstva za čišćenje za pranje pribora za jelo.

Da li postoji razlika između Narodne kuhinje Gaze i poznatih međunarodnih humanitarnih organizacija, npr. Svetske centralne kuhinje ili UNRVA, koje distribuiraju hranu?

Mogu da govorim samo u ime Narodne kuhinje Gaze. Tim radi kao porodica. Taj duh se proteže i na one koji dolaze po hranu, pitamo ih šta bi želeli da jedu sutra, da li je hrana previše ili nedovoljno ljuta, dajemo im izbor. Radimo s ljubavlju za veliku proširenu porodicu.

Kada biste imali bilo koju vrstu hrane dostupnu sada, šta biste najviše voleli da jedete?

Ja sam vegetarijanac, voleo bih meksičku hranu, gvakamole na primer.

Najavljena je druga faza mirovnog plana američkog predsednika Donalda Trampa. Kakvu budućnost biste želeli da vidite i kakvu budućnost vidite kao moguću?

Ponekad mislimo da ćemo popraviti Gazu. Drugi put kada hodam po ruševinama, obuzima me tuga, pitam se kakva može biti budućnost. Niko ovde ne zna kakva će biti njegova budućnost. Za sada, još uvek ima granatiranja, ubijanja, umiranja. Jedan čovek je skoro umro u mom naručju pre dva dana dok sam pomagao našem lekaru blizu punkta za distribuciju hrane. Možda ću baš ja biti ubijen danas kada budem išao kući. Budućnost...uglavnom razmišljamo o tome kako da preguramo svaki dan.

Možete li zamisliti da jednog dana živite sa izraelskim Jevrejima jedni pored drugih?

To je većini teško zamisliti u ovom trenutku. Ali se nadam, sva ova krv i umiranje moraju prestati, nadam se da može biti tako. **Z**

Prevod: Zorana Kostić

Jedan skroman obrok košta oko 100 američkih dolara, uključujući i drva za kuvanje

Januarski globalni šok

Januar zaista nije mogao početi šokantnije. Otmica venecuelanskog predsednika Nikolasa Madura, uz prateću vojnu operaciju, i njegovo potonje prebacivanje u SAD kako bi mu se sudilo stvorilo je globalni šok. Predsednik SAD, Donald Tramp, koji se javno hvalio kako je predsednik mira i kako neće preduzimati vojne akcije poput svojih prethodnika (naravno, ako ne računamo bombardovanje Irana prošle godine), pokazao je da za mir, po sopstvenim rečima, bez Nobelove nagrade nije naročito zainteresovan. Istini za volju, ova akcija je bila ograničena, i pokazala je da je pristup SAD unekoliko drugačiji nego ranije. Prvo treba navesti da je akcija pokazala ogromnu superiornost američke vojske i obaveštajnih službi, jer ne samo da je deklasirana venecuelanska vojska, već i kubanska, a sa svim tim i rusko i kinesko naružanje i protivvazдушna odbrana (za nešto se zna da Venecuela ima, za nešto se spekulise). Samim tim pokazana je spremnost armije SAD u slučaju neke nove intervencije, na nekom drugom prostoru (Iran?). Drugo, Vašington je pokazao da nije ni najmanje zainteresovan za projekte „izgradnje režima“ preferirajući da umesto toga vodi pragmatični pristup sa „ostacima“ Madurovog režima.

LANAC NEIZVESNOSTI: Upravo ova intervencija stvorila je ogromnu neizvesnost među svim saveznicima SAD (ne samo u Evropi), koji nisu znali kako da reaguju. Sledeći potez koji je povukao predsednik SAD Donald Tramp u stilu velikog trgovca nekretninama, bio je ponovljeni zahtev za

Intervencija SAD u Venecueli stvorila je ogromnu neizvesnost među svim saveznicima SAD (ne samo u Evropi) koji nisu znali kako da reaguju, sledeći potez koji je povukao predsednik Donald Tramp bio je ponovljeni zahtev za preuzimanjem suvereniteta nad Grenlandom, ponavljajući da je suverenitet SAD nad ovim ostrvom ključan za nacionalnu bezbednost SAD, te da ako ga SAD ne preuzme, to će učiniti Kina i Rusija

Piše: **Igor Novaković***

preuzimanjem suvereniteta nad Grenlandom, opet ponavljajući da suverenitet SAD nad ovim ostrvom ključan za nacionalnu bezbednost SAD, te da ako ga SAD ne preuzme, to će učiniti Kina i Rusija. On nije isključio ni vojnu intervenciju, te je stvorio lanac neizvesnosti, izazvan pre svega iznenađenjem oko Venecuele. Dakle, ulozi su bili dramatično podignuti, i to je od Forumu u Davosu stvorilo ključni događaj, zbog najavljenog govora Trampa.

Odmah treba istaći da ono što Tramp govori u smislu strateškog značaja Grenlanda za SAD nije laž. I taj značaj se sve više povećava kako se led na Arktiku topi. Međutim, postavlja se pitanje da li formalni prelazak Grenlanda u okvir SAD zaista nužan. Vašington već kontroliše ovo ostrvo u geostrateškom smislu. Naime, još od Sporazuma o odbrani Grenlanda sa Danskom iz 1951, Vašington je uspostavio tri baze na ovom ostrvu, od kojih je i dalje operativna samo baza Pitufik (ranije poznata kao Tula), te od tada kontroliše ovaj prostor u saradnji sa vojnim snagama Danske. Drugim rečima, saradnja je bila veoma dobra više od pola veka, i ne postoje razlozi u ovom smislu koji opravdavaju američki zahtev. Svakako, Danska bi bila više nego voljna da dozvoli veće prisustvo SAD na ostrvu i da se blisko koordinira u tom smislu sa Vašingtonom. Drugim rečima, zahtev više liči na Trampovu opsesiju da uđe u američku istoriju kao neki novi Tomas Džeferson (koji je kupio od Napoleona I tadašnju teritoriju Lujzijane – koja se prostirala od Nju Orleansa do današnje granice sa Kanadom). Treba li uopšte spominjati da je Danska sama više puta isticala da suverena odluka o tome kojoj državi pripadaju (pa i odluka o eventualnoj nezavisnosti od Danske) je u rukama građana Grenlanda, te da je konačna odluka na njima. Stanovništvo velikom većinom odbija čak i pomisao da njihovo ostrvo postane deo SAD, i nakon ponovljenih Trampovih zahteva organizovali su i proteste u prestonici Nuku.

REAKCIJA DANSKE: Bilo kako bilo, ponovljeni zahtev je stvorio ogromnu neizvesnost. Kao odgo-

Grenland

vor na radikalniji Trampov pristup, Danska je prvo odgovorila da će povećati svoje vojno prisustvo na Grenlandu, a zatim i najavila vojnu vežbu sa još sedam država članica NATO, uključujući tu i istorijski najvernijeg saveznika SAD u Evropi, Veliku Britaniju. Upućivanje trupa, makar i ograničenog obima bilo je vrlo jasna poruka. Eventualna vojna invazija od strane SAD bi nesumnjivo bila uspešna, međutim, sama slika sukoba sa vojnicima iz savezničkih država bi ozbiljno uzdrmalo već problematičnu sliku SAD u svetu, pre svega u Evropi, ali i u drugim regionima. O tome ćemo reći više posle u tekstu.

Trampova prva reakcija je bilo posezanje za već uobičajenim „oružjem“ carinama, najavljujući njihovo potencijalno povećanje za 10 procenata za sve države koje su „intervenisale“ na Grenlandu, što su pored Danske, Finske, Francuske, Nemačke, Holandije, Norveške, Švedske i već spomenuta, Velika Britanija. Ali, kao da ova pretnja nije ostavila preveliki utisak, pošto su se sve države ukopale u svojoj odlučnosti. Trampov govor u Davosu, je konačno spustio tenzije, pošto je on konačno isključio mogućnost intervencije. Čak je i

Zahtev više liči na Trampovu opsesiju da uđe u američku istoriju

odbacio da su mu na Grenlandu bitne kritične sirovine, pošto je „led previše debeo“ za efikasno rudarenje.

DOGOVOR?: Tu je na scenu stupio Mark Rute, Generalni sekretar NATO i bivši premijer Holandije, koji je uspeo da isposluje „okvir“ dogovora sa Trampom, koji u sledećim nedeljama treba da se preciznije formuliše. Kako mnogo posmatrači ističu, za razliku od ostalih evropskih lidera, Rute „ume“ sa Trampom. Političar poznat pod nadimkom „gospodin Teflon“ zbog neokrnljenosti političkog imidža bez obzira na izazove vođenja vlada sastavljenih od „rogova u vreći“ odnosno različitih stranka očigledno je uspeo da nešto da Trampu, a što ovaj može da domaćoj javnosti (a bome i svojoj sujeti) prikaže kao pobedu. Već tada se govorilo o nekom modelu koji bi ličio na ono što Velika Britanija ima na Kipru i SAD na Kubi, vojne baze pod njihovim suvereni-

tetom. Dakle, kako je i sam Tramp potvrdio, postoji neki okvir za dogovor; i trenutno se vode pregovori SAD i Danske oko toga.

Ali cela kriza je samo podcrtala ono što je već bilo očigledno. SAD pod Trampom su veoma nepredvidive, i savezi, bar u ovom momentu ne treba da se uzimaju zdravo za gotovo, te američki saveznici u Evropi i svetu treba da razmišljaju o planu B. Druga stvar je što je Trampov fokus takođe premešten na sukob sa Kinom, kao i na ponovno učvršćivanje prevlasti u Latinskoj Americi, koju je u prethodnoj deceniji „načela“ ekonomska penetracija Kine. Sukob sa Kinom je i u srcu evropskih problema sa SAD, kako i u epizodi sa Grenlandom, tako i oko Ukrajine, pošto Tramp (ali i cela administracija) i dalje preferira da napravi neki „dil“ sa Rusijom koja mu je potrebna za narastajuću konkurenciju sa Pekingom.

FEDERALIZACIJA EU?: Upravo tu dolazimo do ključnih evropskih dilema. Prva je da se na SAD ne može u potpunosti računati, i da na nepredvidivost treba razviti plan B. Druga je da ako se postigne prvo primirje, a potom i neki trajniji, verovatno hladni, mir sa

Venecuela

FOTO: BETA/AP

između Ukrajine i Rusije, Kijevu se nešto mora dati. Zelenski je to već podcrtao u svom govoru u Davosu, kada je tražio članstvo Ukrajine u EU tokom 2027. Zelenskom je takav scenario potreban, pošto je nesumnjivi ruski zahtev da Ukrajina prepusti ceo Donbas Rusiji, a Zelenski tako nešto može da opravda domaćoj javnosti samo sa dobitkom sa druge strane.

Još i ranije, a naročito sa ova dva razloga, evropski saveznici SAD su krenuli u drugom pravcu. EU je intenzivno počela da traži druga tržišta i da smanji ekonomsku međuzavisnost sa Amerikom. Ključni su skorašnji trgovinski sporazumi sa Merkosurom, južnoameričkim pandanom EU odnosno Evropskoj zajednici (članica Merkosura je Brazil, takođe članica BRICS) a i Indijom. Drugi korak je onaj u bezbednosnoj sferi, i tu svedočimo svedočimo inicijativi šest članica EU (Nemačka, Francuska, Italija, Holandija, Španija, i najzanimljivije Poljska, koja je dugo bila jedna od glavnih saveznika SAD u EU nakon Bregzita) za EU u više brzina. Ideja nije nova, ali se sada obnavlja. Dakle, pokušaj za federalizaciju dela EU ponovo dolazi na velika vrata, i ne mora da se zaustavi na ovih šest država. I ostali ako su za-

Upućivanje trupa, makar i ograničenog obima, bilo je vrlo jasna poruka

interesovani mogu da se priključe.

Dva konteksta su bitna. Prvi je integracija u domenu odbrane i bezbednosti, koja ima za cilj zajednički pristup i odlučivanje oko odbrane, što dodaje novu dimenziju na već pokrenuti program EU „Spremnost 2030.“ Drugi bitan deo je da „Evropa u više brzina“ otvara prostor za proširenje EU, pre svega na Ukrajinu ali i potencijalno na Zapadni Balkan, što u ovom momentu izgleda da će svakako biti postupna integracija. Videćemo šta će biti, ali inicijativa deluje ozbiljno. Najveći izazov svakako ovome su izbori u Francuskoj, ali vrlo je moguće da čak

Jedno je sigurno - da će nakon drugog Trampovog mandata svet biti miljama daleko od situacije u kojoj je bio nakon prvog

i ako se promena desi, nova Francuska vlast nađe interesa da se prilagodi i ponaša kao Italija pod vladavinom Đorđe Meloni.

I da, potreba za planom B ne karakteriše samo EU. Većina američkih saveznika prave rezervne pristupe. Na primer, Saudijska Arabija je sklopila sporazum o zajedničkoj odbrani sa Pakistanom (koji poseduje nuklearno oružje). I Južna Koreja i Japan isto razmišljaju o pravcu većeg oslanjanja na sopstvene snage što takođe podrazumeva sopstveni nuklearni kišobran. Jedno je sigurno, a to je da nakon drugog Trampovog mandata svet će biti miljama daleko od situacije u kojoj je bio nakon prvog. Ali moguće je da ova kriza predstavlja i šansu, i da nepredvidivost može na koncu voditi i do jačanja reformiranih međunarodnih institucija u nekom novom i konstruktivnijem pravcu. Što se tiče EU, šamari sa druge strane Atlantika i sukob u Ukrajini su nesumnjivo približili države članice, ali partnere, poput Velike Britanije, i postoji svest da se mora bar pokušati oslanjanje na sebe same. **3**

**Autor je viši suradnik za međunarodne odnose i bezbednost u ISAK fondu*

JAPAJAIZAM

Skloni smo da se žalimo da nas sluđuju i ovdašnje i globalne drame. Bar u tome nismo usamljeni. Sve više i pomni analitičari priznaju da su u nedoumici šta donosi ovo doba umnožavanja kriza, i zadovoljavaju se floskulom da je neizvesnost jedina izvesnost.

Kao da nam je s vihorom dohujalo vreme obrta. Demokratije češće prerastaju u autokratije, nego obrnuto. I dok se one i dalje nadmeću, iznad obe se već uzdigao novi trio vrhunske moći – plutokratija (vlast novca) i kakistokratija (vladavina najgorih) i kleptokratija (obogaćeni zvaničnici na račun države i građana).

U tom tercetu neformalne vlasti se izrodio – japajaizam, sve češća vrsta sistema u kojoj vladar stalno ponavlja „ja, pa ja“. Ističući da je jedino on taj koji odlučuje o sudbini podanika, pa i šire. Ovdašnji je uobičajio da se tako hvališe. Sve je s njim „naj“. Nije se libio ni da se predstavlja kao „najslobodniji predsednik na svetu“, kome, praktično, niko ništa ne može da naredi. A onomad se dosetio i da „ćacilendsku“ blokadu u centru Beograda, koja je onemogućavala slobodu kretanja, nazove

Sve češća vrsta sistema u kojoj vladar stalno ponavlja „ja, pa ja“

„najslobodnije mesto u srcu Evrope“.

Uzneo se u samoreklamerstvu, pa je prkosno odgovorio na kritiku da je novim zakonima Srbija napravila korak nazad na proklamovanom putu ka EU. „Ne znam kako je to korak nazad kad nismo imali nijedan korak napred četiri godine“ – odvalio je, previđajući ono što svako zna: da nije nužno ići napred da bi se napravio korak nazad...

Japajaizam se, nažalost, zapatio i u najmoćnijoj supersili. Čak bi moglo da se kaže da je u njemu Donald Tramp svetski šampion, bar među demokratijama.

Izbore je dobio pod parolom „Amerika na prvom mestu“, ali sada vodi politiku u stilu „ja na prvom mestu“, zamera mu kolumnista Njujork tajmsa Tomas Fridman. Po njemu, „Tramp ima potpuno iskrivljen sistem vrednosti koji nije utemeljen ni u jednom od američkih osnivačkih dokumenata“. Jer, dodaje, on „favorizuje svakog lidera koji je jak, bez obzira šta radi s tom snagom; svakog lidera koji je bogat i tako može da obogati Trampa, bez obzira šta taj lider radi s tim novcem ili kako ga je dobio; i svakog lidera koji će mu laskati, bez obzira koliko je to laskanje očigledno lažno“.

U ovoj karakterizaciji ima preterivanja, ali i povoda da se prodube analize ne samo Trampove sklonosti ka autokratiji nego i pravih autokrata. Pa tako, u svojoj novoj knjizi britanski specijalista Gideon Rahman ocenjuje da je globalni rast autoritarnih nacionalističko-populističkih lidera počeo, pre 26 godina, s dolaskom Vladimira Putina na vlast.

Ruski predsednik je, po njemu, oličenje čvrstorukaša. Koji se služi, uz ostalo na dugom spisku, dezinformacijama, institucionalnim vandalizmom, kultom ličnosti, olakom upotrebom nasilja kod kuće i spoljnom agresijom“.

I dodaje da ga „širom sveta oponašaju reacionari, neprijateljski nastrojeni prema globalizaciji liberalizmu i međunarodnom poretku, po pravilima Zapada“, prenosi londonski Gardijan.

U ponečemu kao da Tramp sledi Putinov kurs. Prošle godine je Amerika ciljeve u inostranstvu 622 puta bombardovala, neposredno ili u saučestvovanju – izračunali su hroničari.

Podrška Trampovoj politici opada. Ankete pokazuju da većina Amerikanaca ne odobrava njegove agresivne poteze ni u zemlji ni izvan nje, pogotovo što odudaraju od njegovih mirotvornih predskazanja.

Pravnici mu oštro zameraju da ne poštuje dovoljno institucionalni poredak i običaje. Bez konsultacije s parlamentom upušta se u oružane intervencije i kod kuće i u drugim zemljama. I dalje ne priznaje da je izgubio izbore 2000-te godine pa smere da preore izborni sistem. U nevolji je i zbog pominjanja u dosijeima u mreži seksualnih podvođenja. Mnoge odluke mu osporavaju sudovi.

A preterao je i u nasilnom proterivanju nelegalnih imigranata, poslavši vojsku da na ulicama niza gradova, privodi „nepoželjne“ i suzbija demonstracije. Zbog ubijanja dvojice demonstiranata izbili su masovni protesti u Mineapolisu, odakle su se raširili po celoj zemlji.

Njegov preveliki ego će, zvuči paradoksalno, doprineti oživljavanju demokratije koju je potiskivao, konstatuje Voks. Jer, već je donekle popustio pred građanima koji su se demokratski oduprli njegovim zastranjivanjima. Pamti mu se da je nedavno, poluironično sebe nazvao diktatorom, ali diktatorom koji je „poželjan“, makar povremeno, pa mu se sve energičnije poručuje da takav nije poželjan.

Ali žudnja za sve većom moći teško iščezava. Tramp istrajno želi da bude u centru spektakla uvek budan, nepoverljiv i spreman da se obračuna s neistomišljenicima. Slično piše i veteran Dejvid Bruks, kome novinarsko iskustvo govori da retko koji vladar s takvim manama vremenom postaje umereniji, već da ga „normalan tok bolesti“ vodi u dalju pompeznost, aroganciju, pomanjkanje empatije i svirepost prema svemu što on doživljava kao uvrede.

Dijagnoza bi mogla da važi i za druge narcisoidne lidere. Zaista, kad čovek vidi ko sve danas vlada svetom, u sadejstvu kakistokratije, plutokratije i kleptokratije, uz pokliče „država, to sam ja“, s pravom može da se začudi što još nekako mrđamo.

Srećom, ovde se širi studentski i građanski pokret pod geslom „država to smo mi“. Ili kako je Novak Đoković poručio ljudima u Srbiji: „Pravda i istina uvek pobeđe. Neka istraju“. I tako svetu dokažu da je japajaizam, ma koliko bio utvrđen, ipak samo prolazna nepogoda.

SHADOW
@darkman_011

Apatija je posledica maratona koji su nametnuli studentski mentori.

Energija je presahla.

Petnaesti mart je bio presudan, ali su 'studenti' odlučili da ne podrže koncept prelazne vlade na koju bi morao da pristane pod pritiskom pola miliona ljudi i ogromne energije.

Blickrig!

Pratilaca: 3.414

Glas razuma Marka Karnija

Iskreni govor kanadskog premijera Marka Karnija na Svetskom ekonomskom forumu u Davosu o raspadu poretka zasnovanog na rastu velikih sila, izazvao je veliku međunarodnu pažnju. Otvoreno je govorio o raspadu poretka zasnovanog na pravilima i rastu *velikih sila* koje ekonomsku moć koriste kao sredstvo prisile.

Čitaocima u Srbiji nešto ranije, krajem 2025, novosadska *Akadska knjiga* ponudila je njegovu knjigu *Vrednost(i)*, koju su s engleskog preveli Mihailo Brkić i Ljiljana Marković, u kojoj se on bavi različitim konceptima vrednosti i njihove korene nalazi u političkoj filozofiji, ekonomskoj teoriji i finansijskoj praksi. Prema Karniju „vrednosti i vrednost su povezane, ali se razlikuju. U najopštijem smislu, vrednosti predstavljaju principe ili standarde ponašanja; one su sudovi o tome šta je važno u životu. Primeri tih vrednosti su integritet, pravičnost, humanost, ljubaznost, izvrsnost, održivost, strast i razum“. On postavlja suštinsko pitanje zašto su vrednosti u našem društvu preotela tržišta i zašto se „sve više vrednost nečega, nekog čina ili nekoga poistovećuje s novčanom vrednošću, vrednošću koju određuje tržište. Logika kupovine i prodaje više se ne odnosi samo na materijalna dobra, već sve više upravlja celinom života, od raspodele zdravstvene zaštite do obrazovanja, javne bezbednosti i zaštite životne sredine“. Autor u knjizi daje odgovor „kako se novac koristi kao mera vrednosti i šta novcu daje njegovu vrednost. Istorijska formalna podloga novca u zlatu u suprotnosti je s trenutnom neformalnom podlogom, koju novcu daju institucije kao što su to centralne banke. To otkriva koliko se vrednost novca štampanog odlukom centralne banke bez podloge u zlatu zasniva na osnovnim vrednostima kao što su poverenje, integritet i transparentnost“. U fokus autor stavlja i ključna pitanja o budućnosti novca, uključujući i ono „da li bi kriptovalute mogle razrešiti nepoverenje centralnih monetarnih vlasti“. U drugom delu knjige *Vrednost(i)* Karni istražuje tri najznačajnije krize 21. stoleća – kreditnu, kovid i klimatsku krizu.

Pre premijerske funkcije, Karni je bio guverner *Banke Kanade* i guverner *Banke Engleske*. Kao guverner centralne *Banke Kanade* tokom finansijske krize 2008, Karni je pomogao da Kanada i njene banke prebrode krizu sa manje štete u odnosu na druge zemlje *Grupe 7*. Velika Britanija je pozvala Karnija 2013. da preuzme položaj guvernera *Banke Engleske*, kao prvi stranac na čelu te centralne banke od njenog osnivanja 1694. On je, vodeći monetarnu politiku do 2020, nastojao da britansku ekonomiju zaštititi od posledica *Bregzita*. Karni je takođe bio predsednik Komisije za globalni finansijski sistem u *Banci za međunarodna poravnanja* (2010-11) i predsednik Odbora za finansijsku stabilnost (2011-18), čija su sedišta u Švajcarskoj.

Sama' Abdulhadi ponovo u Beogradu

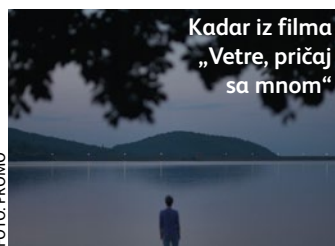

Palestinska tehno zvezda i miljenica domaće publike, Sama' Abdulhadi, ponovo stiže u Beograd. Jedna od

najautentičnijih i najuticajnijih figura savremene elektronske scene nastupiće 21. februara u Hangaru (Stage 3), gde publiku očekuje snažan, hipnotičan i beskompromisan tehno set po kojem je širom sveta prepoznata.

Uspon Sama' Abdulhadi ka svetskoj sceni započeo je u Bejrutu, gde se profilisala kao deo snažne i rastuće lokalne tehno zajednice. Godine provedene u libanskoj prestonici oblikovale su njen prepoznatljiv muzički izraz, kao i izuzetnu tehniku miksanja i gradnje setova. Svoj zvuk opisuje kao „berlinski tehno“, ali doživljen i interpretiran „na libanski način“ – sirov, direktan i emotivno snažan. Globalnu prepoznatljivost donela joj je legendarna *Boiler Room* sesija, koja danas broji više od 14 miliona pregleda na *Jutjubu*. Taj nastup ne samo da joj je otvorio vrata svetske scene, već joj je doneo i čak 40 bukinga u jednom danu, potvrdivši njen status jedne od najtraženijih DJ umetnica nove generacije. Pored DJ karijere, Sama' Abdulhadi je i producentkinja, kulturna aktivistkinja i osnivač platforme *Union*, kroz koju aktivno radi na razvoju i povezivanju elektronske scene na Bliskom Istoku. Njena rezidencija na *Beatportu* posvećena je otkrivanju i promociji novih, često zapostavljenih talenata sa prostora od Egipta do Irana, čime dodatno učvršćuje svoj međunarodni kredibilitet i uticaj. Sama' je nastupala na najznačajnijim svetskim festivalima i u kulturnim klubovima, a njeni setovi poznati su po snažnoj energiji, preciznoj selekciji i potpunoj posvećenosti plesnom podijumu, što svaki njen nastup čini intenzivnim i nezaboravnim iskustvom.

„Vetre, pričaj sa mnom“ u bioskopima

Kadar iz filma
„Vetre, pričaj
sa mnom“

Nakon dugog i izuzetno uspešnog festivalskog puta, tokom kog je osvojio brojne nagrade i dirnuo publiku širom sveta, dugometražni film *Vetre, pričaj sa mnom* reditelja Stefana Đorđevića konačno stiže u domaće bioskope. Od 12. februara, u distribuciji kuće *MegaCom Film*, ovaj intimni i duboko lični film biće prikazivan u bioskopskim dvoranama širom Srbije, donoseći na veliko platno priču o porodici, sećanju, gubitku i tihoj, ali snažnoj potrebi za isceljenjem. Inspirisan ličnim iskustvima reditelja, film prati Stefana koji se, prvi put nakon smrti majke Nece, vraća kući kako bi sa porodicom proslavio bakin rođendan. Vođen željom da završi film o majci i da pomogne povređenom psu, njegov povratak prerasta u putovanje ka isceljenju. U filmu igraju

članovi rediteljeve porodice, koji zajedno rade na završetku radova na Necinoj kamp-prikolici. Uloge tumače Negrica Đorđević, Stefan Đorđević, Boško Đorđević, Đorđe Davidović, Budimir Jovanović, Ljiljana Jovanović, Marina Davidović, Vidak Davidović, Ana Petrović, Jana Mihajlović, Jakov Mihajlović i pas Lija. *Vetre, pričaj sa mnom* nastao je u koprodukciji Srbije, Slovenije i Hrvatske.

Naš odnos prema novim medijima

Umetnički duo *diSTRUKTURA*, koji od 2005. čine Milica Milićević i Milan Bosnić, zastupljen je s radovima iz ciklusa fotografija *Face to Face* na aktuелnoj izložbi *InterMediaArt* u novosadskom Muzeju savremene umetnosti Vojvodine, otvorenoj do 1. marta. Ova izložba predstavlja dosadašnji rad *Centra za intermedijску i digitalnu umetnost MSUV* i fokusirana je na razvoj novih medija na domaćoj umetničkoj sceni u poslednjih nekoliko decenija, odnosno istraživanje načina kolekcioniranja i zaštite novomedijskih umetničkih dela.

Ciklus fotografija *Face to Face* „doslovno replicira romantičarsku topografiju posmatrača neposredno konfrontiranog sa uzvišenim i zadivljujućim prizorima jednog postindustrijskog predela i primer je jedne nove socijalne i mentalne ekologije“. Sa umetničkim duom *diSTRUKTURA* razgovarali smo kako o ovom ciklusu radova, tako i o njihovom stvaralaštvu u kontekstu novomedijske umetnosti.

Radovi iz ciklusa fotografija *Face to Face*, nastali su 2010. i 2011. Poznato je da je on ciklus započet i ranije – šta vas je podstaklo da inicijalno krenete, a potom ga tako dugo održavate kroz godine?

Ciklus *Face to Face* započeli smo sredinom 2000-ih, u trenutku kad su promene u prostoru – urbanom, industrijskom i digitalnom – postajale sve intenzivnije i vidljivije. Početni impuls proizlazio je iz potrebe da se zabeleži odnos pojedinca prema tim transformacijama, odnosno trenutak susreta čoveka i pejzaža koji ga prevazilazi, ali ga istovremeno definiše.

Figura okrenuta leđima, suočena sa prostorom ispred sebe, od samog početka bila je zamišljena kao univerzalna i anonimna. Ona ne predstavlja konkretan lik, već poziciju posmatrača – nekoga ko se nalazi „licem u lice“ sa savre-

O ciklusu radova *Face to Face* i o stvaralaštvu umetničkog dua u kontekstu novomedijske umetnosti

Razgovarao: **Nikola Marković**

FOTO: JAN VAN DALEN / DISTRIKTURA

▲ **diSTRUKTURA:** Ne verujemo da umetnost može direktno da menja svet u smislu konkretnih političkih ili društvenih odluka. Međutim, to ne znači da umetnost nema uticaj. Naprotiv

menim pejzažima, bilo da je reč o urbanim horizontima, industrijskim zonama ili hibridnim, veštački konstruisanim prostorima. Taj motiv se oslanja na tradiciju romantičarskog pejzaža i ideju uzvišenog, ali je premešten u savremeni kontekst.

Razlog zbog kog se *Face to Face* razvijao tokom više godina leži u njegovoj otvorenoj strukturi. Ciklus nije zamišljen kao zatvorena celina, već kao proces koji se gradi kroz različite lokacije i vremenske periode. Upravo ta procesualnost omogućila je da fotografije nastale 2010. i 2011, danas deo kolekcije *MSUV*, zadrže svoju relevantnost i funkcionišu kao svedočanstvo jednog dugotrajnog i još uvek aktuelnog odnosa između čoveka i savremenog prostora.

Odnos prema postindustrijskim predelima je važan za vaš rad – viđeno i na ranijoj izložbi *New Era*, takode u *MSUV*. Sada tematizujete „motive pejzaža i gradova širom sveta“, dok ste se na prethodnoj izložbi bavili Majdanpek, odnosno istočnom Srbijom, kroz rad *Face to Face (Missing Hill 1)*. Kako vidite taj odnos prema (post) industrijskom na globalnom i lokalnom nivou?

Odnos prema postindustrijskim predelima predstavlja jednu od ključnih linija našeg rada, jer upravo u tim prostorima najjasnije dolazi do preplitanja globalnih procesa i lokalnih posledica. Na globalnom nivou, postindustrijski pejzaži širom sveta dele slične obrasce: eksploataciju resursa, ubranu transformaciju prostora i njegovu podređenost ekonomskim i tehnološkim logikama. U tom smislu, motivi pejzaža i gradova predstavljeni u ciklusu *Face to Face* na izložbi *InterMediaArt* funkcionišu kao univerzalni prizori savremenog sveta.

Istovremeno, lokalni konteksti zadržavaju snažne i neizbrisive specifičnosti. To je posebno bilo vidljivo u radu *Possibility of the Sublime (Big Canceling)*, koji se bavi Majdanpek i istočnom Srbijom, a koji je, nakon predstavljanja u *MSUV* na izložbi *New Era*, prikazan i u Muzeju moderne i savremene umetnosti *Božidar Jakac* i u Muzeju savremene umjetnosti Republike Srpske. U ovom radu polazište je obrisano, do neprepoznatljivosti transformisan prizor planine Stariče u Majdanpeku, čime postindustrijski pejzaž prestaje da bude samo dokument prostora i postaje snažna metafora gubitka, brisanja i trajne promene.

ma je istraživački, nije ideološki

Iako se globalni obrasci postindustrijskog razvoja ponavljaju, način na koji se oni upisuju u lokalne sredine ostaje različit. Upravo u toj razlici između univerzalnog i specifičnog prepoznajemo ključnu tačku našeg interesa. Naš rad se zato kreće između globalnog pogleda, kakav nudi *Face to Face*, i lokalno ukorenjenih istraživanja, kakvo je *Possibility of the Sublime*, ukazujući na to da postindustrijski pejzaži nikada nisu neutralni, već uvek nose slojeve konkretnih iskustava i značenja.

Kako doživljavate vaš rad u kontekstu same izložbe, odnosno projekta *InterMediaArt* u MSUV? Kako se u vašem radu odnosite prema novomedijskim praksama i digitalnoj kulturi i šta one za vas znače u praktičnom i umetničkom smislu?

Učešće na izložbi *InterMediaArt* za nas predstavlja veliku čast i istinsko zadovoljstvo, naročito imajući u vidu da je reč o pažljivo koncipiranom projektu i izuzetno odabranom kontekstu umetnika čiji su radovi deo muzejske kolekcije. Takve izložbe uvek doživljavamo kao važan trenutak sagledavanja sopstvenog rada u širem institucionalnom i istorijskom okviru. Posebno nam je drago ceo to što izlažemo na projektu koji kustosira Sanja Kojić Mladenov, sa kojom delimo dugogodišnji profesionalni dijalog i razumevanje savremenih umetničkih praksi.

Naravno, naš odnos prema novomedijskim praksama i digitalnoj kulturi prisutan je od samog

početka rada kao umetničkog dua *diSTRUKTURA*, još od 2005. Od starta radimo multimedijalno, a svaku izložbu gradimo kao složenu celinu sastavljenu od radova u različitim medijima – fotografije, videa, instalacije, slikarstva – koji se međusobno prepliću i nadopunjuju. Često se ta višemedijalnost ne odvija samo na nivou izložbe, već i unutar pojedinačnih radova.

Digitalnu kulturu nikad nismo ni doživljavali kao teret ili problem savremenosti, već kao prirodan i koristan alat, kao sredstvo koje proširuje mogućnosti izraza i razumevanja sveta u kome živimo. Ona je sastavni deo našeg svakodnevnog života, ali i umetničkog rada – ne kao puki tehnološki efekat, već kao jezik i kontekst savremenog iskustva. U tom smislu, naš odnos prema novim medijima nije ideološki, već praktičan i istraživački: interesuje nas na koji način savremeni alati mogu da prodube sadržaj rada i otvore nova polja značenja, a ne da zamene umetničku misao.

U okviru projekta *InterMediaArt*, naš rad vidimo kao deo šireg dijaloga o transformaciji medija, percepcije i savremenog umetničkog jezika, dijaloga koji se prirodno nastavlja na našu dugogodišnju praksu i istraživanja.

U svojim radovima *diSTRUKTURA* pokušava da definiše odnose u novoformiranim strukturama koje tvore realnost savremenog života u kojem umetnost ima značajnu ulogu u ukazivanju i definisanju narastajuće drame

oko nas – stoji u opisu vašeg rada. Koliko umetnost može da utiče na svet – da li ima ikakvog uticaja na društveno-politička dešavanja? Ili dopire „samo“ do pojedinca, utičući na oblikovanje njegove/njene svesti?

Ne verujemo da umetnost može direktno da menja svet u smislu konkretnih političkih ili društvenih odluka. Iskustvo nas uči da čak ni mnogo moćnije strukture – vojske, institucije ili politički sistemi – ne uspevaju same po sebi da proizvedu suštinsku i trajnu promenu. Međutim, to ne znači da umetnost nema uticaj. Naprotiv.

Za nas je uloga umetnosti pre svega u govoru, objašnjavanju, ukazivanju i svedočenju. Ona možda neće dopreti do mase, ali može dopreti do pojedinca – a svaki pojedinac koji menja način na koji vidi svet već predstavlja pomak. Nekada će poruka stići do jednog čoveka, nekada do deset, nekada do mnogo više; to zavisi od konteksta, trenutka i otvorenosti publike. Ipak, to ne umanjuje odgovornost umetnika da govori.

Smatramo da je danas obaveza svakog svesnog pojedinca, pa samim tim i umetnika, da deluje u okviru svojih mogućnosti. Svet u kome živimo nalazi se veoma blizu ivice, i čini nam se da je tačka bez povratka realna mogućnost. Upravo zato smatramo da ćutanje nije opcija. Umetnost možda ne može da preokrene tok stvari sama, ali može da učestvuje u formiranju šire slike, u njenom postepenom pomeranju ka humanijem i odgovornijem pogledu na stvarnost.

U tom smislu, našu umetnost doživljavamo kao niz malih, ali upornih gestova – jednu borbu za drugom. Ona ne nudi rešenja, ali insistira na pitanjima, na složenosti i na potrebi da se ne odustane od razmišljanja. A u svetu koji postaje sve negostoljubiviji, ne samo na Zapadu već globalno, verujemo da je upravo ta upornost u mišljenju, empatiji i svesnosti možda jedan od poslednjih prostora otpora koji još imamo.

FACE TO FACE:
Missing Hill 1,
digitalni print,
2005.

FOTO: DISTRIKTURA

Šta bi se dogodilo da je 13-godišnji dečak prihvatio poziv svog otuđenog oca, i pošao sa njim na višemesečno putovanje *uzajamnog zbližavanja* po divljini Aljaske? Da li bi onda njegov otac odustao od toga da sebi oduzme život? Kako bi ta pustolovina uticala na sina?

Američki pisac Dejvid Van započeo je i pridobio svetsku književnu javnost svojim prvim romanom *Legenda o samoubistvu*, u kojem iz nekoliko različitih uglova preispituje najvažniji i najstrašniji događaj u sopstvenom životu, očevo samoubistvo. Ispričao je priču o onome o čemu se ne priča: pre toga je celo tinejdžersko doba proveo govoreći da je njegov tata umro od raka. To užasavajuće iskustvo je u velikoj meri oblikovalo Vana kao ličnost, i njegovu književnost, rekao nam je svojevremeno autor u intervjuu povodom objavljivanja srpskog izdanja ove knjige (prevod Tijane Tropin, *Laguna* 2019), koju je inače pisao veoma dugo, od svoje 19. do 29. godine, onda je čekala pune dve decenije (jer nijedan izdavač nije hteo da je objavi pošto je *suviše mračna*) da bi se 2008. najzad našla pred čitaocima, a zatim munjevitom brzinom osvojila niz nagrada širom sveta i lansirala Vana među vodeće savremene prozaiste sa engleskog govornog područja.

Sada je preneti i na veliki ekran, zahvaljujući francuskom reditelju Vladimiru de Fonteneju, čiji je film *Ostrvo Sakvan*, zasnovan na istomenuj, centralnoj od pet priča koje čine roman, nedavno prikazan na novopokrenutom Beograd film festivalu (BFF). Upravo je Fontenej svečano otvorio prvo izdanje ovog festivala 30. januara u MTS dvorani.

Zašto ste odabrali baš ovo autobiografsko delo Dejvida Vana za svoj drugi celovečernji igrani film?

Pre svega, želim da objasnim da nikad ne znam šta je pravi razlog da snimim neki film. Tema jeste teška, i duboko emotivna i lična za Dejvida, ali mislim da je knjiga svuda dobro prihvaćena, a i mene

Priča o onome o

U filmskoj adaptaciji knjige Dejvida Vana *Legenda o samoubistvu*, nazvanoj po glavnoj priči *Ostrvo Sakvan*, francuski reditelj koristi surovu prirodu divljih predela ledenog Severa kao odraz burnih, pomešanih osećanja otuđenog oca i sina tinejdžera koji su krenuli u veliku, opasnu avanturu s namerom da se ponovo zbliže

Razgovarala: **Aleksandra Mijalković**

je zato privukla, jer obuhvata nekoliko univerzalnih tema. Jedna od njih, kojom se bavim i u svom prvom filmu, *Moving homes* (*Pokretni domovi*), jeste kako je to odrastati uz roditelje koji su razdvojeni, ili se ne slažu dobro, biti odvojen od jednog od njih, pokušati da se sa njim (ponovo) povežete. Tad i dete oseća veliku odgovornost, pita se da li snosi deo krivice za neuspeh tog odnosa, šta da preduzme da bi to popravilo. To složeno pitanje me veoma zanima. Svako od nas je, izvesno, doživeo udaljavanje od neke bliske osobe, člana porodice ili prijatelja, i želju

da se ta bliskost povрати. Dejvid u svojoj knjizi istražuje kako otac i sin pokušavaju da obnove svoj odnos, da pronađu nešto zajedničko, oboje se pritom osećaju ranjivo i nesigurno. Ono što mi se u knjizi naročito dopalo je način na koji oni grade taj odnos, kao da osvajaju neku novu teritoriju, i u emotivnom smislu i bukvalno, preživljavanjem u divljini.

Kako je izgledala saradnja sa autorom knjige u pisanju scenarija?

Čim sam pročitao knjigu poželeo sam da je ekranizujem, veoma je *sinemastična*, zbog ledom i snegom izolovanog ostrva na Aljasci, gde se radnja dešava: uporedo sa samom pričom, priznajem, dopala mi se misao, koju sam negde pročitao, da kad ste usred bespuća, neprijatelj nije priroda, već vi sami. Međutim, u tom periodu prava na snimanje filma nisu bila dostupna, pa sam na celu stvar zaboravio. Posle nekog vremena, kad sam sa svojim prvim filmom bio u Kanu, obratili su mi se producenti koji su obezbedili ta prava, i tražili reditelja. Rekli su mi da to ne mora da bude verna adaptacija samog dela, i predložili da se nađem sa Dejvidom i razgovaram s njim kako bih razumeo šta je u pozadini knjige, jer, čitajući francuski prevod, uopšte ne znate da ona govori o samom autoru. I tako sam se sastao sa Dejvidom. Objasnio mi je da je reč o putovanju koje je zamislio njegov otac, i koje se nikad nije dogodilo, jer je on

Kadrovi iz filma „Ostrvo Sakvan“

FOTO: HAUT ET COURT / MAIPO FILM / VERSUS PRODUCTION / GOOD CHAOS / RTBF

čemu se ne priča

odbio da mu se pridruži, a onda se otac ubio. Tako sam shvatio zašto je Dejvid napisao knjigu, i šta su producenti imali na umu: ne samu tragediju, već čitav kontekst. Tu dolazi do izražaja moć umetnosti, da odredi smisao nečemu što se dogodilo u stvarnosti, da donese smirenje i razrešenje koje sam život nije mogao da pruži. Radeći u četiri ruke na scenariju sa Dejvidom zajednički smo našli pravi način da radnju i likove prenese-mo na filmsko platno.

Da li je zajednička bila odluka da se izbací poslednji, verovatno najjeziviji deo priče *Ostrvo Sakvan*?

Jeste. Taj deo, u kojem pratimo očevu mučno napredovanje kroz snežnu nedodiju, u filmu kakav sam zamislio postaje suvišan, a onda mi je Dejvid rekao da je u ranijoj verziji knjige i on sam to izostavio.

S obzirom da se knjiga bavi putovanjem koje se zapravo nikad nije dogodilo, kako ste osmislili detalje koji ga gledaocima ipak čine uverljivim?

Čitaocima je lako da domaštaju sve ono čime se pisac ne bavi, od izgleda kolibe na izolovanom ostrvu, rasporeda prostorija, pripreme obroka, održavanja lične higijene... Ali na filmu se te rupe moraju popuniti, i oko toga sam Dejvida gnjavio bezbrojnim pitanjima. On je rođen na Aljasci i bolje je poznaje. Sem toga, poku-

FOTO: A. MITAKOVIĆ

šavao sam da zamislim kako je to kad se nađem sam sa ocem koga nisam video deset godina, da li će mi biti neprijatno što smo goli kad plivamo u jezeru, ili kad se presvlačimo, takve neke intimnosti. To su veoma konkretne stvari, sitnice koje za knjigu nisu bitne, ali u filmu su važne, jer pred gledaocima su živi ljudi sa svojim potrebama i mislima. Pored ostalog, one su i odraz unutrašnjih osećanja likova, i bilo je veoma zanimljivo pozabaviti se takvim rešenjima. U nekim slučajevima se Dejvid oduševio, kako smo se samo dosetili, a naravno bilo je i situacija kad bi se pobunio, recimo, ne može puš-

▲
VLADIMIR DE FONTENEJ:
Ono što mi se u knjizi naročito dopalo jeste način na koji otac i sin grade odnos, kao da osvajaju neku novu teritoriju, i u emotivnom smislu i bukvalno, preživljavanjem u divljini

ka tako da se drži. Uglavnom je s odobravanjem i razumevanjem prihvatao izmene koje su bile deo mog rediteljskog pristupa i vide-nja.

U filmu se otac sreće sa medvedom, a u knjizi to se ne dešava, iako je on značajan za samu priču. Da li je to jedna od tih rediteljskih zamisli?

Za mene je taj medved svojevrsna katarza, dobar način da završim priču o ocu. Pre nego što će napustiti ostrvo, on se suočava sa svojim sopstvenim demonom u liku medveda. Tu sliku sam dugo nosio u glavi. Dejvidu se ta zamisao u početku uopšte nije dopala, ali se predomislio kad je scenu video na filmu.

I lik oca je u filmu dosta drugačiji nego u romanu, ne samo zato što se zove Tom, a ne Džim (ko pogleda *Ostrvo Sakvan* biće mu jasno zašto), već i po svom karakteru i odnosu prema sinu. Želeli ste da ga učinite simpatičnijim, prihvatljivijim?

U knjizi je on veoma strog, gotovo okrutan prema sinu, uopšte se ne ponaša zaštitnički, stalno ga pritiska do granica izdržljivosti. Smatrao sam da bi dva sata sa takvim čudovištem u tami bioskopa bila neizdržljiva, zato sam prikazao i njegovu drugu stranu, blažu, ranjivu, čovečniju, da bi gledaoci pokušali da ga razumeju, bar donekle opravdaju, čak saosećaju s njim. U filmu se, s jedne strane, otac trudi da se zbliži sa sinom tako što kreira opasne situacije iz kojih se mogu izvući samo zajedničkim naporom, ali i čijim se rešavanjem dokazuje kao otac, a

FOTO: HAUT ET COURT / MAIPO FILM / VERSUS PRODUCTION / GOOD CHAOS / RTBF

FOTO: HAUT ET COURT / MAIPO FILM / VERSUS PRODUCTION / GOOD CHAOS / RTBF

FOTO: TANJA DROBNJAK / BFF

**OTVARANJE
BFF:
Vladimir de
Fontenej pred
projekciju svog
filma**

s druge strane on tako jača sinovljev karakter i sposobnost za preživljavanje. Mislim da glumac kojem sam poverio ulogu oca, Sven Arlo, izuzetno dobro to pokazuje. On je čovek u godinama, sedokos, pomalo umoran i promenljivog raspoloženja, ali istovremeno i mladalačkog lica, beskrajno šarmantan i harizmatičan. Upravo te njegove osobine objašnjavaju zašto se dečak neprekidno koleba između toga da pobegne sa ostrva u udobnost i bezbednost svog kalifornijskog doma gde ga čeka brižna majka, ili da ipak ostane sa ne baš pouzdanim ocem, pomogne mu i dovrši pustolovinu, otkrivajući kakve su osobe i on sam, i njegov otac.

Prelepa i surova Aljaska je svojevrstan treći noseći lik u knjizi. Ostro Sakvan u stvarnosti ne postoji, već je sublimat više mesta koja je pisac upoznao. Gde ste, onda, pronašli lokaciju za snimanje filma?

Na krajnjem severu Norveške, u živopisnoj oblasti Tromso poznatoj kao *Kapija Arktika*, gde se inače može videti i čarobna polarna svetlost. Takav izbor je rezultat ne samo autentičnosti pejzaža, već i toga što je film rađen u koprodukciji više evropskih zemlja, među kojima su Norveška, Finska, Belgija, Francuska i Velika Britanija. Morate imati na umu da bi nam bilo nemoguće snimanje u pravoj divljini, gde nema potrebne infrastrukture i kapaciteta za smeštaj

ekipe od tridesetak ljudi. Našli smo savršeno mesto: drvenu kolibu pored jezera, baš kao iz Dejvidovog romana, i to blizu jednog vojnog kampa, odakle smo svakog dana putovali. To jezero je idilično u leto, kad je sve zeleno, otac i sin se lepo provode, plivaju, pecaju... a onda ogromna promena, šok: zadržavajući zima, ledom, snegom i tišinom okovana koliba daleko od civilizacije, i njih dvojica počinju da preispituju i sebe, i svoj odnos. Zapravo smo prvo snimali drugi deo filma koji se dešava zimi, a onda onaj letnji, sa početka priče, što se neočekivano pokazalo kao prava stvar, jer je bilo lakše pokazati tu hladnoću, i spoljašnju, i onu unutrašnju – nastalu udaljavanjem oca i sina, kad se nešto u njihovom odnosu slomilo – dok se glumci još nisu dobro upoznali. Nasuprot tome, spontanost sa početka filma je uverljiva jer su glumci dotle već uveliko radili zajedno. Dragocen doprinos autentičnosti filma su i zvučni efekti, koji, kao i prizori prirode, u velikoj meri odražavaju osećanja glavnih junaka: u leto čujemo veseli žubor vode, ptičji poj, šum lišća, a u zimu se u nepomičnoj tišini najednom prolomi prasak leda koji puca, ili zaškripe vrata kolibe pojačavajući utisak klaustrofobije.

Šta je bio najveći rediteljski izazov?

Mislite, pored konstantne neizdržljive hladnoće prilikom snimanja, i mraka – imali smo svega dva

sata dnevnog svetla? Adaptacija knjige. Samo snimanje je trajalo relativno kratko, oko dve sedmice tokom zime i desetak dana preko leta. Ali pisanje scenarija je trajalo dugo, bilo je kompleksno. Dejvid mi je, vraćajući se u svoje tinejdžerske godine, pomogao da razumem lik dečaka Roja. Najteže mi je bilo da pokažem njegov odnos s ocem, zašto je odabrao da ostane s njim, uprkos svemu, i da li je Tom zaista spreman da ga pusti da ode – vidimo koliko je Roju teško, već je odlučio da napusti ostrvo, otac kaže: Idi, ali ga onda pogleda tako bespomoćno, tužno, da ovaj ipak odustane.

Nakon pročitane knjige, razgovora sa Dejvidom i snimljenog filma, kako objašnjavate postupak dečaka kojim se priča završava?

Preneću ono što mi je rekao Dejvid: nakon očevo samoubistva, dugo je živio sa tom traumom, noseći u sebi ogroman teret, i onda je osetio potrebu da ga se najzad oslobodi, i to je učinio pisanjem u stilu: *Šta ako* i *Šta da sam*. To mu je na neki način donelo utehu. Krivicu koja ga je pritiskala, odgovornost za tragediju, preneo je na oca i tako se rešio nepodnošljivih osećanja koja dele svi oni čija se bliska osoba ubila, bilo iz kojeg dela sveta da dolaze: žalost, poricanje, sramota, krivica, bes, osuda... Na snimanju filma, jedna članica ekipe je, čitajući scenario, prepoznala emocije koje su i nju mučile nakon samoubistva njoj bliske osobe, i tu potrebu da se pita *Šta ako...* Razni scenariji se neprekidno vrte u glavi, iznova i iznova, kao u začaranom krugu, iz kojeg je nemoguće izaći. U ljudskoj je prirodi da čovek poželi da je mogao da nekako spreči tragičan ishod, da se nada kako će popraviti poremećene odnose, biti bolji. Kad Dejvid piše o snažnim emocijama među članovima porodice, o ljudima koji se vole ali nisu u stanju da kontrolišu svoje ponašanje pa nesvesno povređuju jedni druge, to prepoznaje svaka osoba. Porodica je, kako on kaže, ta koja nas stvara – i slama. **Z**

Počast flamanskoj baroknoj slikarki

Malo ili nimalo se ne zna o Mišel Mihaelini Votje (Mons, oko 1614 – Brisel, 1689) iz Bergena. Nisu zabeleženi ni njen datum rođenja niti njen učitelj slikanja. Unutar porodice, Mišel i njen stariji brat Šarl (Mons, 1609 – Brisel, 1703) bili su jedini slikari, iako se mreža francusko govorećih Votjea morala širiti daleko izvan gradskih granica, kao što pokazuje karijere njene braće. Porodica je imala značajnu intelektualnu mrežu veza sa De Merodima – jednom od najistaknutijih aristokratskih porodica u južnoj Holandiji – i na kraju i sa briselskim dvorom, zbog čega je Mihaelina (umetničko ime – latinizovani oblik od Mišel) morala da govori i holandski.

S obzirom da ne postoje savremeni komentari o njenoj umetnosti, poznavanje Mihaeline Votje zahteva pedantnu rekonstrukciju i rad sa hipotezama, nešto što belgijska istoričarka umetnosti Katlin van der Stigelen sa velikim uspehom radi već nekoliko decenija. Šarl Votje je verovatno podučavao slikarstvu svoju sestru. Bio je dovoljno bogat da deluje van pravila esnafa i pridružio se esnafu tek 1651. Kao ženi, to nije bilo moguće za Mihaelinu, jer umetnice nisu bile registrovane sve do 1700. godine. Zbog činjenice da su braća i sestre živeli zajedno, pretpostavlja se da je Mihaelina

Izložba Mihaeline Votje u *Istorijsko-umetničkom muzeju* u Beču, od 30. septembra prošle do 22. februara ove godine

Piše: **Zoran Andrić**

radila ili sarađivala u radionici/ateljeu svog brata. Nadvojvoda Leopold Vilhelm, veliki kolekcionar umetničkih dela tog vremena, sakupljao je njena dela, i, zahvaljujući njegovim kolekcionarskim aktivnostima, *Umetničko-istorijski muzej* u Beču sada poseduje najveću svetsku kolekciju njenih slika, uključujući i remek-delo – *Bahante*.

SAMOUVERENA: Beč, tako, prvi put, odaje počast flamanskoj baroknoj slikarki njenom samostalnom izložbom, koju dopunjuju dela poznatih savremenika. Sada se mogu uporediti barokne slike svetaca, portreti i figure, kao i Mihaelinine žanr scene i mitološki prikazi. Sa dve novopripisane mrtve prirode – *Cvetni venac sa vilihim konjicom* (1652, privatna kolekcija) i *Cvetni venac sa leptirom* (1652) – ona je čak otišla dalje od Petera Paula Rubensa (1577-1640) i Antonisa van Dajka (1599-1641), jer je u njima adaptirala antičke prikaze i ostavila istraživačima intrigantno

pitanje, da li je holandska slikarka uopšte putovala u Italiju?

Izložbu Mihaeline Votje, *Umetničko-istorijski muzej* započinje prostorijom punom oltarskih slika i verskih tema, čime ubedljivo pokazuje da je slikarka pomerala sve uske granice ženske kreativnosti. Stvorila je seriju visokokvalitetnih i dobro komponovanih dela u brzom nizu, prikazujući neke od najvažnijih svetih tema flamanskog baroka. Zapanjujuće je da je slikarka prvenstveno istraživala svetice i Devicu Mariju: *Mistični brak Svete Katarine* (1649), *Obrazovanje Marije* (1656, privatna kolekcija) i *Blagoveštenje (Muzej kraljevskog domena Marli Luvsijen, depo grada Marli-le-Roa)* iz 1659, sve potpisano i datirano od same umetnice.

Za sliku *Dve devojkice kao Sveta Agnesa i Sveta Doroteja* (oko 1655, *Kraljevski muzej likovnih umetnosti Antwerpen – Flamanska zajednica*), kombinovana je žanrove portreta, svetiteljske slike i mrtve prirode. Njeno vešto rukovanje prostorom, svetlošću, bojom i materijalnošću sugerise da ovo nije rano delo. U svom autoportretu, datiranom oko 1650, Votje se predstavlja samouvereno, sedeći za platnom sa četkicom i paletom. Delo umetnice, koja je rođena u francuskom govornom gradu Monsu, nastalo je – prema sadašnjim saznanjima – između 1646. i 1659. *Blagoveštenje* je poslednja (i najpoznatija) slika Mihaeline Votje.

Kustoskinja izložbe, Gerlinde Gruber, u velikoj sali je postavila visoke oltarske i molitvene slike: *Bogorodica sa detetom i svetima Rozalijom, Petrom i Pavlom* (1629) Antonija van Dajka, *Blagoveštenje* (iz 1620-30) Gaspara de Krajera (1584-1669) i krupni plan, do objasni prikaz *Svete porodice sa anđelom* (1620-25, *Muzej u Levenu*) Teodora van Luna (1581/82-1649), prikazujući njihov uticaj na Votje, koja je prilagodila sakralnu umetnost svojih prethodnika na individualne i prepoznatljive načine. Neka od njenih dela više podsećaju na Van Dajka, sa svojom elegantnom prezentacijom, dok druga, kroz upotrebu *kjaroskuro*, ukazuju na Van Luna i njegov *karavadjizam*.

Autoportret

FOTO: THE KLESCH COLLECTION

Portret jezuita Martina Martinija

FOTO: WIKIPEDIA

Među najvažnijim pristicama Mihaeline Votje bio je, kako rekomo, nadvojvoda Leopold Vilhelm, guverner Južne Holandije. *Portret nadvojvode Leopolda Vilhelma od Austrije* (oko 1652) Davida Tenijersa Mlađeg iz *Kraljevskih muzeja likovnih umetnosti* prikazuje Habzburga u prirodnoj veličini. Nasuprot njemu visi *Portret Džejmsa II vojvode od Jorka* (1656-60, *Kraljevska kolekcija* / kralj Čarls III), koji se pripisuje Šarlu Votjeu, a prikazuje sina kralja Čarlsa II od Engleske, koji je nosio titulu vojvode od 1644. Mihaelinin brat bio je aktivan u Briselu najmanje od 1642, ali tamo nije zvanično registrovan do 1651. Između njih, kustos je postavio teški polukomandni oklop konjanika (1619) Hansa Jakoba Topfa (pomenut 1605 – preminuo 1628).

CENJENA: Sredinom 1650-ih, Mihaelina Votje je morala biti jedna od najpoznatijih slikarki u Briselu. Godine 1654. naslikala je *Portret jezuite Martina Martini* (Klešova kolekcija). Martini (1614-1661), rodom iz Trenta, bio je izvanredna ličnost – putovao je u Kinu kao misionar 1640, a istoriografsko delo, studiju i lične utiske o mandžurskom osvajanju Ming Kine – *De bello Tartarico*, napisao je 1654. Ta etnička grupa došla je sa severoistoka, svrgnula dinastiju Ming i osnovala dinastiju Čing (1644-1912). Kao delegat kineske misije, bio je u Evropi od 1651. do 1658. i boravio je u Briselu od februara do juna 1654. Martini je živeo u jezuitskom manastiru u neposrednoj blizini dvora nadvojvode Leopolda Vilhelma.

Mihaelina Votje morala je biti i veoma cenjena portretistkinja, jer je njen portret španskog komandanta Andree Kantelma gravirao Paulus Poncijus. Pošto je graver verno reprodukovao slikarski potpis, oklopljeni portret *Andrea Kantelma* (1643, privatna kolekcija) može se nedvosmisleno pripisati slikarki. Kaput od bivolje kože (možda 17. vek, *Centralni muzej Utreht*) smešten je između njenog *Portreta komandanta* (možda Pjer Votje, oko 1660) i *Portreta komandanta* (1646, privatna kolekcija).

FOTO: ISTORIJSKO-UMETNIČKI MUZEJ, BEČ

Vrhunac izložbe je slika velikog formata *Trijumf Bahusa* iz kolekcije Leopolda Vilhelma. Za razliku od njenih potpisanih portreta, u ovom delu Votje je postavila svoj portret na desnu ivicu scene, dajući Bahantkinji sopstvene crte lica. Ova Bahantkinja, kako primećuju kustosi Gerlinde Gruber i Žilijen Domerk, jedina je među paganskim aktivnostima koja gleda direktno iz slike. Ali nije samo taj samouvereni gest ono što čini Mihaelinu izuzetnom umetnicom svog vremena, već pre svega gola muška tela u različitim pozama. U 17. veku, ženama je bilo dozvoljeno da stvaraju samo mrtve prirode. Proučavanje aktova – osnova svakog umetničkog obrazovanja – bilo im je zabranjeno. Pa kako je Mihaelina Votje stekla znanje o ljudskoj anatomiji? Da li je njen brat Šarl mogao imati neke veze sa tim? Ili je umetnica unapredila svoje učenje kopiranjem otisaka? Na kraju krajeva, njen Bahus ponavlja glavnog lika gravure Hosea de Ribere (1591-1652) *Pijani Silen* (1628).

Desno od *Bahusa* visi kulturni *Autoportret* umetnice (privatna kolekcija), verovatno nastao oko 1650. Na njemu, ona predstavlja sebe kao samouverenu umetnicu – sedi ispred štafelaja sa praznim

platnom, držeći i četkicu i paletu spremne. Raskošna odeća prenosi društveni status subjekta i ne treba je tumačiti kao studijsku odeću. *Autoportret* Petera Paula Rubensa (oko 1638) izložen je u dijalogu sa ovim autoportretom. Nekoliko godina pre smrti, umetnik, već dva puta plemić, predstavlja se kao član značajne klase. Ništa ne ukazuje na to da imamo posla sa starslikarom. Rubens je već položio svoj alat i uživao istaknuti položaj, dok je jedva deset godina kasnije njegova koleginica morala da se bori za priznanje i da se predstavi kao umetnica.

SLIKE GOVORE ZA SEBE: Među nerešenim pitanjima u biografiji ove umetnice jeste da li je Mihaelina Votje možda studirala u Italiji. Jedini sačuvani crtež slikarke potvrđuje putovanje u Italiju. Istraživanja danas teže pretpostavci da je to bila 1640. godina. Ovo bi se moglo zaključiti, uz dužnu opreznost, iz biografije Šarla Votjea. Mihaelinin brat je poslednji put platio građansku članarinu u Monsu 1642, tačnije za prethodne dve godine. Da li su brat, ili braća i sestre, bili u inostranstvu tokom ovog perioda? Možda čak i u Italiji? U najmanju ruku, slikarski esnaf Brisela, gde se preselio 1642, optužio ga je da

Trijumf Bahusa

FOTO: KOLEKCIJA LEOPOLDA VILHELMA

nudi svoje usluge kao slikar, a da nije član. Najranije poznato delo Šarla Votjea – *Portret plemića*, datira iz 1650, sa monogramom njegovog tvorca. Ovo bi mogao biti pokazatelj da je Votje tajno praktikovao svoj slikarski zanat. U svakom slučaju, 1651, Šarl se pridružio briselskom esnafu i plaćao članarinu za prethodnih pet godina. U esnafskim zapisima, on se pominje kao *Gospodin*, i kao osoba koja se školovala u inostranstvu, što ponovo sugerise da je možda ranije otputovao.

Njegova sestra već je bila očigledno umetnički aktivna tokom tih godina. Najvažniji trag u njenom radu u vezi sa pretpostavljenim boravkom u Italiji može se naći u *Studiji biste Ganimeda Medičija* (1640-50, privatna kolekcija). I, opet, može se postaviti pitanje da li je umetnica videla original ili je radila sa kopije. U svakom slučaju, Votje je bila dobro upoznata sa antikom. Tako je u svoja *dva cvetna venca* uključila otiske drevnih festona, poput onih koji se nalaze na oltarima i urnama. Ali, njene žanr slike bi se, takođe, mogle bolje objasniti direktnim poznavanjem *karavadžizma* nego bez njega.

Da zaključimo, ova izložba odaje visoku počast izuzetnom talentu Mihaeline Votje i umetničkom kvalitetu njenih slika. Čak i ako je dostupno malo biografskih podataka, njene slike govore same za sebe. Prikazivanje slikarke u rangu sa savremenima kao što su Rubens ili Van Dajk, i postavljanje slika Mihaeline i Šarla Votjea na crvenoj pozadini (savremenici su postavljeni na crnoj pozadini), na prvi pogled deluje kao zanemarljivi detalj. Zar ne bi bilo uzbudljivije pogoditi koju je sliku naslikao muškarac, a koju žena? Štedljivo korišćeni scenski gestovi u obliku draperija i zavesa postavljaju prostor kao scensku predstavu – i sugerišu da se zaboravi da ovog puta zidovi muzeja nisu pretrpani. Ipak, može se reći da koncentrisana prezentacija, njena dramaturgija i postavljanje, pružaju delima i njihovom stvaraocu dostojno okruženje za ponovno otkrivanje uzbudljive flamanske barokne slikarke. **Z**

Bez granica

Šezdeset osma dodela Gremi nagrada muzički i društveno-politički događaj

Jedna od najrelevantnijih i najuticajnijih godišnjih manifestacija u svetu muzike, dodela *Gremi* (*Grammy*) nagrada, održana je 68. put, 1. februara u Los Angelesu. Ceremoniju je vodio Trevor Noa, a veliki broj prisutnih zvezda, uživalo je, osim u iščekivanju, u atmosferi koju su „ofarbali“ sjajni nastupi i snažne političke poruke – mnogi izvođači koristili su svoje govore kako bi istakli teme imigracije, ljudskih prava i društvene pravde, noseći simbolične *ICE out* oznake na odeći. „Neki ljudi ne vole *Gremije* isto kao što ne vole ni izbore čiji im se rezultati ne dopadaju“, bio je ironičan voditelj ovog događaja, Trevor Noa, a publika ga izdašno nagradila aplauzom. Iako nije direktno imenovan Tramp se prepoznao i reagovao, nazvavši *Gremi nagrade* „negledljivim“ i „primerom elitističkog, politički pristrasnog šou-programa“, uz optužbu da Noa „zloupotrebljava zabavni program za političke napade“. Time je ovogodišnja dodela *Gremija* prešla granice muzičkog događaja i ušla u širi društveno-politički prostor.

Glavna zvezda bio je Bad Bani (Benito Antonio Martínez Ocasio), čiji je *Debí Tirar Más Fotos* proglašen za *Album godine*, kao prvi pobednik u toj kategoriji, realizovan u potpunosti na španskom jeziku. Ranije je njegov album osvojio i priznanja za *Najbolji Música Urbana album* i *Najbolji globalni muzički nastup*. On je u svojoj zahvalnici naglasio važnost zajedništva i ljudskosti, posvetivši nagradu svima koji su morali da napuste svoje domovine u potrazi za snovima. Tokom ranijih nastupa na ceremoniji pozvao je na kraj politike američke imigracione službe ICE, izgovarajući „ICE out“ i ističući da „ne živimo kao divljaci, nismo životinje, nismo vanzemaljci – mi smo ljudi i Amerikanci“.

Bili Eliš osvojila je nagradu za *Pesmu godine* – *Wildflower*, koju je napisala sa bratom Finijasom O'Konekom. „Niko nije ilegalan na

otuđenoj zemlji“, poručila je Eliš, kritički govoreći protiv imigracione politike, i tražeći veću empatiju i solidarnost. Publika i kolege pratili su te reči ovacijama. Heroj večeri bio je i Kendrick Lamar, koji je osvojio pet *Gremi* nagrada, uključujući i *Snimak godine* za *Luther* u saradnji sa SZA. Time je postao najnagrađivaniji reper u istoriji *Gremija*. Njemu je pripala i nagrada *Najbolji rep album* za *GNX*, kao i dodatna priznanja u rep kategorijama, potvrđujući svoj status jedne od najuticajnijih figura hip-hopa današnjice. Olivija Din osvojila je nagradu *Najboljeg novog izvođača*, Lola Jang *Najbolji pop solo nastup* za *Messy...* Jedan od emotivnijih događaja večeri bila je i dodela specijalne nagrade za životno delo legendarnoj Šer, jednoj od najuticajnijih figura u istoriji popularne muzike.

Lejdi Gaga osvojila je nagradu *Najbolji pop vokalni album* za *Mayhem*, a prethodno je na sceni izvela pesmu *Abracadabra*, što je bio jedan od najupečatljivijih nastupa večeri. Ceremoniju je pratila i niz nezaboravnih nastupa, od svečanog otvaranja koje su priredili Roze i Bruno Mars sa energičnim duetom *APT*, dok su Tajler, *The Kreator* i Lorin Hil dobili posebno priznanje za izvođenja koja su dominirala kritikama i društvenim mrežama. Nastupili su i Ejdisson Rej, Post Malon, Lola Jang, Olivija Din i Sabrina Carpenter, čime je ceremonija spojila različite muzičke pravce i ostavila snažan utisak na publiku širom sveta. **Z**

D. S.

Zbornik tekstova *Protiv antisemitizma i njegovih instrumentalizacija* (Bijeli val, Zagreb 2025, priredila i prevela s francuskog Milena Ostojić) u kojem je zastupljeno devet svjetski uglednih autora (profesorica filozofije sa sveučilišta *Berkeley* Judith Butler, židovska spisateljica i profesorica medijske kulture na sveučilištu *Brown* Ariella Aisha Azoulay, urednik u izdavačkoj kući *Verso Books* Sebastian Budgen, profesor međunarodnih studija na *Američkom sveučilištu* u Beirutu Leandros Fischer, profesor ekonomskih i društvenih znanosti i poznati židovski anticionist Maxime Benatouil, francusko-alžirska politička i mirovna aktivistica Houria Bouteldja, francuska politologinja i feministkinja Françoise Vergés, filozofkinja i redovita suradnica *Le Monde diplomatique* Frédéric Lordon, te kanadska ekofeministkinja i autorica značajnih studija o kritici globalnog korporativizma i fašizma Naomi Klein), predstavlja hvalevrijedan odabir instruktivnih i inspirativnih priloga kojima se nastoje kritički i retrospektivno artikulirati različiti aspekti složenih i tegobnih izraelsko/židovsko-palestinskih odnosa.

„ZAMRAČIVANJE“ ISTINE: Naravno, prvenstveno s naglaskom i u kontekstu tragičnih zbivanja, tj. terorističkog napada Hamasa, od 7. listopada 2023, kad su palestinski militanti upali u kibuce i židovska naselja uz granični prijelaz sa Gazom i mučki ubili više od tisuću Židova, a nekoliko ih stotina uzeli kao taoce, i odmah potom žestoke odmazde izraelske vlade na čelu sa premijerom Benjaminom Netanjahuom. Izraelska vojska svom silinom obušila se na pripadnike, baze i tajna skloništa Hamasa u Gazi i pri tomu počela obračunavati i sa bespomoćnim civilima, bjesomučno neselektivno granatirajući i upadajući u njihove domove i naselja u Gazi, ubivši (dosad) više od 71.000, uglavnom palestinskih civila, mahom žena, djece i staraca i prisilno raselila gotovo dva milijuna ljudi koji danas žive u

Fantomi i (o)po

Zbornik tekstova devet svjetskih autora – hvalevrijedan odabir instruktivnih i inspirativnih priloga kojima se nastoje kritički i retrospektivno artikulirati različiti aspekti složenih i tegobnih izraelsko/židovsko-palestinskih odnosa

Piše: **Jaroslav Pecnik**

Po(r)uka zbornika tekstova „Protiv antisemitizma i njegovih instrumentalizacija“, koliko je jednostavna, toliko je i iskrena: ma koliko se „ovaj trenutak“ činio nepovoljnim, upravo u vremenima velikih političkih, društvenih i povijesnih kriza rađaju se spasonosna rješenja. Konačno je vrijeme da shvatimo: borba za slobodu Palestine je borba za pravedniji svijet

posvema razrušenim gradovima, na ivici gladi, bez zdravstvene skrbi i elementarnih uvjeta za život. To je izazvalo i još uvijek izaziva sve oštriju osudu širokog dijela međunarodne javnosti koja upozorava da je na djelu genocid nad bespomoćnim palestinskim narodom, ali i dobrog dijela javnosti u Izraelu koja ne odobrava ratnu politiku svoje vlade i smatra da Netanjahu sve ovo radi kako bi o(p)stao na vlasti i odvratio pozornost građana od učestalih i utemeljenih optužbi za niz koruptivnih radnji, odnosno od sudskog procesa koji mu visi nad glavom i o kojem ovisi njegova politička budućnost, ali i građanska, egzistencijalna sudbina. I što je najgore masakr se nastavlja, istina sada s nešto manjim intenzitetom, ali broj žrtava i dalje je zastrašujući.

Utoliko je zajednički nazivnik tekstova iz ovog zbornika snažno i moralno utemeljeno argumentiranje nedopustivog i učestalog izjednačavanja antisemitizma i anticionizma, te jasno kritičko propitivanje: može li se i uopće smije li se ratni, po nekima genocidni projekt izraelske, izrazito ekstremno nacionalističke vlade identificirati s mržnjom prema židovskom narodu. Odgovor zastupljenih autora u ovom zborniku, među kojima je i dobar broj

Židova, nedvosmislen je: radi se o prozornoj i beskrupuloznoj manipulaciji, ignoriranju činjenica, *zamračivanju* istine čime se ide na ruku izraelskim desničarima, a upravo na tomu inzistiraju Netanjahu i njegovi sljedbenici/saveznici (kako na domaćoj, tako i na međunarodnoj političkoj sceni, prije svega u SAD pod Trumpovim vodstvom i kontrolom) kako bi u konačnici opravdali okupaciju Gaze i onemogućili bilo kakvo stvarno formiranje palestinske države na tom teritoriju, koju je već veliki broj država u UN (de jure) priznao, a o čemu u Tel Avivu i Washingtonu odbijaju uopće i razgovarati.

DRŽAVNI TEROR: Pri tomu se krajnje cinično podmeće teza da svatko tko kritizira Netanjahuovu politiku i sve one strahote koje nad Palestincima čini izraelska vojska u Gazi automatski osporava pravo Židova na samoobranu, mogućnost i pravo da ravnopravno žive (i) u Palestini, što su sve puke ideološke floskule u funkciji opravdanja državnog terora i svojegrsnog aparthejda koji danas dominira vladajućom izraelskom političkom scenom. Time se beskrupulozno kamufliraju suštinske činjenice kojima se želi prikriti pravo stanje stvari po kojima Palestincima jednostavno (više) nema mjesta u Izraelu i teritorijama koje Netanjahu i ortodoksna desnica svojataju i kako je u tom pogledu dozvoljeno sve da im se život oteža do granica koje jednostavno nisu više u stanju podnijeti i tako ih prisiliti na masovni egzodus i napuštanje svojih domova.

Autori tekstova u zborniku jasno prozivaju Zapad, smatrajući ga suodgovornim za katastrofalno stanje u Palestini i pri tomu upozoravaju kako se tu ne radi ni o kakvoj mržnji prema Židovima ili državi Izrael, što (im) imputira ratoborna desnica, koja daje ton postojećoj vladajućoj nomenklaturi u Jeruzalemu, često se koristeći

Oruke antisemitizma

raznim vrstama instrumentalizacija navodnog antisemitizma, već samo žele kroz skrupulozne historiografske analize demaskirati konkretna zbivanja i lišiti ih ideoloških magli i zlorporaba. Budući su tekstovi (eseji, studije, komentari...) dijelom (na)pisani povodom zbivanja od 7. listopada 2023. i onoga što je potom uslijedilo, može im se prigovoriti određena nekoherentnost i nekonzistentnost, ali autori i sami priznaju (i ispravljaju) određene pogreške i zastranjivanja, međutim to je bez većeg značaja (s)misao koji su željeli i više nego uspješno elaborirali: onemogućiti svaku tendencioznu, otvorenu ili prikrivenu programatsku instrumentalizaciju antisemitizma i razobličiti ono čime se palestinsko pitanje pokušava svesti na borbu protiv terorizma, kako bi se ovom napućenom narodu uskratilo pravo na dostojanstven život, bez straha u slobodi.

Velika je vrijednost ovih tekstova što su pisani hrabro, pošteno, jasno i bez kalkulacija i to upravo u vremenima kad je to bilo neophodno i što se autori nisu libili i osobno izložiti osudi dobrog dijela domaće i međunarodne javnosti koja ne odobrava takav beskompromisan pristup *židovskom pitanju* i *palestinskom problemu*. Orkestriranim optužbama za antisemitizam, pokušavalo im se *začepiti usta*, ali primjerice Judith Butler sjajnim tekstom (*Onemogućiti židovski govor protiv državnog nasilja*), kao uostalom i Maxime Benatouil (*Antirasistička i cionistička ljevica? Stanimo u kraj tom ustrajnom proturječju*) i Leandros Fischer (*Antifašizam budala: o funkciji aktualnog anti-antisemitskog lova na vještice u Njemačkoj*), uhvatili su se u koštac s „poviješću europskog antisemitizma, instrumentalizacijom židovstva za imperijalnu i kolonijalnu logiku rasne države,

BIBLIOTEKA PAREZIJA

PROTIV ANTISEMITIZMA I NJEGOVIH INSTRUMENTALIZACIJA

JUDITH BUTLER, ARIELLA AÏSHA AZOULAY,
SEBASTIAN BUDGEN, LEANDROS FISCHER,
MAXIME BENATOUIL, HOURIA BOUTELDJA,
FRANÇOISE VERGÈS, FRÉDÉRIC LORDON
i NAOMI KLEIN

NASLOV IZVORNICA: **CONTRE L'ANTISÉMITISME ET SES INSTRUMENTALISATIONS**

• AUTORI: J. BUTLER, A. A. AZOULAY, S. BUDGEN, L. FISCHER, M. BENATOUIL, H. BOUTELDJA, F. VERGÈS, F. LORDON i N. KLEIN • IZDAVAČ: UDRUGA BIJELI VAL
• PRIREDILA I PREVELA: MILENA OSTOJIC • UREDNIK: STIPE ČURKOVIĆ • DIZAJN: RUTA

25. • TISAK: SVEUČILIŠNA TISKARA D.O.O. • ISBN 978-953-8257-24-7 • ZAGREB, STUDENI 2025.

spregom cionizma, antisemitizma i rasizma, te zlorporabama pojma antisemitizam za gušenje židovskih i nežidovskih glasova koji se dižu protiv progona, okupacije, aparthejda i genocida“.

LAŽNI IDOL CIONIZMA: U tom kontekstu posebice je snažan i upečatljiv tekst Naomu Klein naslovljen *Trebamo izlazak iz cionizma*, u kojem je cionizam definirala kao lažni idol koji se transcendentnu ideju *obećane zemlje*, metaforu za ljudsko oslobođenje, metaforu koja je proputovala kroz mnoge vjere i dosegla svaki kutak svijeta, usudio pretvoriti u vlasnički list za militarističku etno-državu. Politički cionizam nudi verziju oslobođenja koja je sama po sebi pro-

fana; od samog početka zasniva se na masovnom protjerivanju Palestinki i Palestinaca iz njihovih domova i zemlje njihovih predaka u Nakbi. Taj je lažni ideal, piše Klein, „predugo rastao neometano“ i utoliko, tvrdi ona, „naš judaizam ne može, ne smije biti sveden na etno-državu, jer naš je judaizam internacionalističke naravi“. On ne može biti zaštićen golom vojnom silom, jer „sve što vojska čini zapravo sije tugu i žanje mržnju, uključujući i mržnju prema nama kao Židovkama i Židovima“. I stoga se mora, bez ogleđa na sve moguće posljedice, a upravo je to obveza i moralna dužnost slobodnomislećih ljudi, otvoreno reći kako „naš judaizam ne ugrožavaju ljudi koji dižu glas solidarnosti s Palestinom, preko granica rase, etniciteta, fizičke sposobnosti, rodnog identiteta i generacija“.

Utoliko Židovima ne treba lažni idol cionizma, već sloboda od projekta koji u njihovo ime vrši genocid nad nedužnim narodom. Stoga se judaizam mora osloboditi od prisile etno-države koja zapravo tjera Židove da žive u vječnom strahu i kojim ih se uvjerava kako se cijeli svijet urotio protiv njih. Na koncu Klein zaključuje: „I nije tu samo riječ o Netanjahuu, već o svijetu koji je on stvorio i koji je njega stvorio – cionizmu“. Zato je, tvrdi Judith Butler „solidarnost s Palestincima apsolutno nužna i ovaj povijesni trenutak valja iskoristiti za kritičko promišljanje... mogućnosti i uvjeta suživota, zapravo zajedničkog života Židova i Palestinaca“. I stoga je po(r)uka ove knjige jednostavna i iskrena: ma koliko se „ovaj trenutak“ činio nepovoljnim, upravo u vremenima velikih političkih, društvenih i povijesnih kriza rađaju se spasonosna rješenja. Konačno je vrijeme da shvatimo: borba za slobodu Palestine, borba je za pravedniji svijet. **✚**

Filozof, izbeglica, Rom – čovek

Novinar, pesnik i esejista, filozof, urednik kulturne rubrike „Politike“, do pretnji koje su mu upućene u Beogradu, živeo je u Berlinu još od devedesetih jer je u jednom televizijskom intervjuu koji je vodio Jugoslav Ćosić rekao da je Milošević polio benzinom celu Jugoslaviju. Posle te izjave „nepoznata lica“ obila su mu stan. Savetovano mu je da „nestane“.

Godine 2006, u jednoj kafanici blizu Radija, upoznao nas je Đorđe Malavrazić, a razgovor čiji delovi slede vođen je vođen 31. avgusta 2006 u Malom Orašju.

Đurić je poreklom bio Rom. Za vreme studentskih demonstracija '68. u govoru pred kolegama koji o tome i danas svedoče, predložio je da Tito podnese ostavku na sve funkcije. Upitao sam ga: da li bi hteo sa temom „Biti Rom“, da učestvuje u mojoj emisiji, prihvatio je poziv bez kolebanja. Najava koju sam izgovorio u emisiji, glasila je: „Viđeni intelektualci pred mikrofonom, autobiografija, uživo.“

Pred čitaocima je odlomak iz knjige u pripremi „Dva veka slikana mikrofonom“. U ovom tekstu govori lično Rajko Đurić.

AUTOBIOGRAFIJA UŽIVO: Već u detinjstvu sam se suočio s činjenicom šta to znači biti Rom. Bio sam, srećom, odličan đak i miljenik mojih učitelja, inače divnih ljudi. Ali, uvek se nađu pojedinci koji su skloni reći „Crne ti oči u glavi“. U mojoj školi u Malom Orašju, kod Smedereva, postojao je

Uočio sam da smo i tada imali akademike koji ne umeju akademski da misle, istoričara koji hronično boluju od kratkog pamćenja, pisaca koji, kako bi rekao Krleža, godinama ispisuju svrab iz svojih prstiju i, naravno, političara koji možda najbolje odgovaraju onim tipovima ličnosti koje su u svojim esejima na brilijantan način opisali Nušić, Radoje Domanović ili Krleža, ili pak moj prijatelj Esad Ćimić u knjizi „Politika kao sudbina“, rekao mi je Rajko Đurić u razgovoru koji smo vodili u njegovom Malom Orašju pre bezmalo dve decenije

Piše: **Dragoslav Simić**

samo jedan dečak koji je pevušio pesmicu: „Cigu-ligu na taljige, taljige se polomiše, Cigani se potopiše“. Kada je prevršio meru, dobio je ono što je zaslužio. Ali to je video dežurni nastavnik, pa je ošamario mene tako snažno da mi je ispao zub. U znak protesta ja sam napustio školu, otišao kući i rekao mome dedi: „Od danas ja neću više da idem u školu!“

Moj deda, iako nepismen, ali iskusen i mudar čovek, milujući me po kosi, kazao je: „Slušaj sinko, da bi bio bolji od njihovog najgoreg, moraš biti

tri puta bolji od njihovog najboljeg, ne samo u školi, već na svakom mestu, u svakoj prilici, do kraja života“.

Bilo je to u stvari, da tako kažem, moje prvo iskušenje, ili bolje rečeno, moja prva „vakcina“ koju sam dobio da bih savladao diskriminaciju, rasizam koji je Žan-Pol Sartr razjasnio na brilijantan način u svome eseju „O antisemitizmu“. Rasisti su, pisao je Sartr, potencijalne ubice. Odista, čak i taj, koji me je nekada zadirkivao, završio je kao ubica.

KLANICA LJUDSKIH DUŠA: Od tada mi je postalo jasno da mržnja može dovesti do toga da duša postane izvor bola za telo i telo izvor bola i patnje za dušu. Srećom, u gimnaziji i na Filozofskom fakultetu u Beogradu nisam imao nikada problema zbog mog romskog porekla.

Radio sam kao prevodilac za vreme snimanja filma Aleksandra Saše Petrovića „Skupljači perja“. Tada sam video veliku bedu u kojoj su živeli Romi u Apatinu i Vršcu, to me je prenulo, takoreći uplašio sam se od te bede. To je nadilazilo i moje najcrnje slutnje o životu ljudi. Tada sam rekao sebi: „Ovi ljudi osuđeni su na tiho umiranje. Ovo je klanica ljudskih duša. Ti nešto moraš da učiniš“. Sticaj okolnosti je doprineo da se upoznam sa Slobodanom Berberskim, neverovatno istrajnim i hrabrim čovekom, koji je prvi put otvoreno i javno progovorio o Romima u našoj zemlji. S druge strane, usled nataloženih nepravdi u bivšem jugoslovenskom društvu, u meni je sazrevala svest o potrebi da se promeni i društvo u ovoj našoj zemlji. Tako je došlo do toga da sam se zbližio sa Vladom Mijanovićem, tada studentom sociologije, i mnogim drugim kolegama sa Filozofskog, Prirod-

Moj deda, iako nepismen, ali iskusan i mudar čovek, milujući me po kosi, kazao je: „Slušaj sinko, da bi bio bolji od njihovog najgoreg, moraš biti tri puta bolji od njihovog najboljeg, ne samo u školi već na svakom mestu, u svakoj prilici, do kraja života“

no-matematičkog, Poljoprivrednog i drugih fakulteta. Juna 1968. godine, u Studentskom gradu, sa zarobljenih vatrogasnih kola imao sam tu dužnost, da kažem i čast, da uputim poziv mojim kolegama, drugovima iz Studentskog grada, da pođu na Trg Marksa i Engelsa sa namerom da tamo organizujemo demonstracije.

Nebojša Popov je objavio jednu fotografiju koja pokazuje Slobodana Miloševića kako u blizini tih vatrogasnih kola pravi beleške dok sam ja govorio.

DA SE TITO SMENI: Na jednom konventu Filozofskog fakulteta, junskih dana 1968. godine, koji je držao akademik Mihailo Marković, moj profesor metodologije, tada, moram reći,

moj najomiljeniji profesor, predložio sam da se Tito smeni sa svih funkcija. Kada su studentske demonstracije bile završene, Udba je počela da me sasluša. Moram reći, bili su odista vrlo korektni prema meni. Međutim, sa dosijeom koji sam dobio 1968. godine meni su bila zatvorena sva vrata što se tiče posla.

„Politika“ je, srećom, sedamdesetih godina raspisala konkurs za pripravnike. Ja sam konkurisao i bio sam primljen. Problemi su, međutim, nastali kada sam završio pripravnčki staž. Jer, kadrovici bivšeg Centralnog komiteta nisu, naravno, bili saglasni da postanem novinar „Politike“. Ali, tadašnji zamenik glavnog urednika Aleksandra Saše Nenadovića, mudri

FOTO: ZORAN RAŠ

Moj profesor i prijatelj Miladin Životić, jednom prilikom, dok smo sedeli preko puta Radio Beograda u bašti „Šumatovac“, rekao mi je: „Ja se tebi divim kad možeš i javno da kažeš da si Rom. Ja, nažalost, još nemam tu hrabrost“

Voja Đukić, poručio je kadrovicima: „On je bio najbolji, mi smo odlučili da ga primimo, a vi interвениšite“. Nisu,

naravno, intervenisali. I tako sam ja postao novinar „Politike“ zahvaljujući Voji Đukiću koga sam odista izuzetno

cenio i zavoleo kao meni najbližeg čoveka.

„Politika“ je bila, mogu reći, moj novi veliki univerzitet. Čini mi se, vredniji od tri fakulteta. Tu su bili divni ljudi, izvanredni novinari, ljudi predani svom poslu i svom pozivu. Počev od Saše Nenadovića, tada glavnog urednika, Voje Đukića, Svete Ljubisavljevića, Slave Đukića, mog prijatelja i danas, Mire Radojčića sa kojim sam proveo mnoge dane i noći u razgovorima, Vaska Ivanovića, Vase Popovića, Dragana Markovića, Drago-

Milošević celu Jugoslaviju polio benzinom

odlazak u Berlin, gde sam boravio duže vreme, primorao me je bizaran razlog. To je bilo zbog moje izjave na Trećem kanalu Televizije Beograd, tj. za vreme intervjua sa našim kolegom Jugoslavom Ćosićem. Tada sam rekao da je Milošević polio celu Jugoslaviju benzinom i da sad svaka luda može izazvati požar neviđenih razmera.

Nažalost, to se dogodilo i mi smo to doživeli. Zbog te rečenice bio mi je, nakon dva dana, obijen stan i sve vredno iz njega odneto. Tada mi je jedan moj kolega rekao: „Ako se ne ukloniš u roku od dva dana, bićeš ubijen u hodniku Makedonske 31! – gde inače stanujem. To su bili razlozi zbog kojih sam morao da napustim Beograd i odem u Berlin, gde sam živeo do 2004. godine.

Nebojša Popov je objavio jednu fotografiju koja pokazuje Slobodana Miloševića kako u blizini tih vatrogasnih kola pravi beleške dok sam ja govorio

slava Zire Adamovića, jednog predivnog čoveka, čoveka od koga sam mnogo naučio što se novinarstava tiče, pa do Vlade Bulatovića *VIBa* humoriste s kojim sam takođe drugovao i koji mi je poklonio svoju knjigu „Budilnik“ sa posvetom: „Rajku koji ne dozvoljava da mu drugi kroji kapu“, pa do starog Predraga Milojevića doajena novinarstva u našoj zemlji.

I naravno, mnogih drugih ljudi izvan „Politike“, sjajnih pisaca, intelektualaca. Neke moram da pomenem, jer su susreti s njima bili za mene „velike lekcije“. To je, recimo, bio susret sa Ivom Andrićem. Dragoslav Zira Adamović poslao me je da za „Politiku“ donesem priču od njega. Međutim, zbog zastoja u gradskom saobraćaju, ja sam zakasnio. To je bilo moje prvo i poslednje zakašnjenje, jer sam se uverio da je kašnjenje neka vrsta nepoštovanja ličnosti ljudi. Moram da pomenem i Miloša Crnjanskog s kojim sam imao više intervjua; Mešu Selimovića koji je meni ostao u najdražoj uspomeni kao sagovornik, jer to je odista bio čovek i pisac koji je znao i da sluša i da govori, čovek koji je znao šta je dijalog i kako se dijalog vodi, pa do Koče Popovića, Marka Ristića, Radeta Konstantinovića. Dakle, intelektualaca širom Jugoslavije, pa i Evrope mogu reći, jer sam bio na raznim simpozijumima i kod nas u zemlji i van naše zemlje u raznim evropskim metropolama i centrima.

Dakle, sve je to doprinelo, ako tako mogu da kažem, da steknem jedan

neposredan uvid u život i da steknem ono što se zove horizont, bez kojeg verovatno i najučteniji čovek ostaje provincijalac. To mi je pomoglo dok sam pisao svoje knjige. Dosad sam ih napisao 34, od kojih naravno najveći broj predstavljaju knjige pesama, jer sam pre svega po vokaciji pesnik.

SVRAB IZ PRSTIJU: Svi mi se u stvari rađamo kao provincijalci i svi živimo u svojim „špiljama“. Oni koji nisu kadri da blagovremeno napuste svoju „špilju“ postaju, ako tako mogu reći, barbarogeniji po navici. A navika je, kako je rekao Dostojevski – druga ljudska priroda. U to sam se uverio i kao novinar i kao bivši urednik kulturne rubrike „Politike“, jer sam imao prilike da tada čitam razne rukopise, počev od naših akademika do pisaca, istoričara, političara.

Uočio sam da smo i tada imali akademika koji ne umeju akademski da misle, istoričara koji hronično boluju od kratkog pamćenja, pisaca koji, kako bi rekao Krleža, godinama ispisuju svrab iz svojih prstiju i, naravno, političara koji možda najbolje odgovaraju onim tipovima ličnosti koje su u svojim esejima na briljantan način opisali Nušić, Radoje Domanović ili Krleža, ili, pak, moj prijatelj Esad Ćimić u knjizi „Politika kao sudbina“.

Možda bi bilo interesantno zapitati se zašto baš mi ovde, u našoj zemlji, imamo Nušića koji je tako pisao o vlasti, Radoja Domanovića koji je tako predstavljao političke vođe ili razne druge političke pojave, od kojih se izgleda nismo oslobodili sve do današnjeg dana. Ukratko, zašto je politika, pre svega, kod nas imala i ima takoreći značenje kuge?

S druge strane, to mi je omogućilo da saznam koliko u ovoj našoj zemlji, u ovom našem narodu imamo predivne, izuzetno pametne, izuzetno učene, obrazovane ljude. Dozvoljavam sebi da ovom prilikom pomenem samo jednog mog kolegu Milana Vlačića, koji je valjda najobrazovaniji čovek i novinar, živa enciklopedija. Ali prema tim ljudima se oni koji imaju moć i vlast odnose najkomotnije. Ne umeju se takvi ljudi ceniti, vrednovati i poštovati. To je znak ozbiljne bolesti društva i ostavlja neminovno posledice po društvo i njegov razvoj. U ozbiljnim državama, u zrelim društvima, mnogo se drži do takvih ljudi, dok su kod nas takvi ljudi od znanja i poštenja, čestiti ljudi, više nepoželjni nego poželjni. Uropašćavati najbolje, znači otvarati vrata najgorem.

FOTO: WIKIPEDIA

UTOČISTE: Berlin

Svi smo mi braća po suzama. Ja sam naučio tu lekciju u ranom detinjstvu od moje babe koja je, pričajući o lošim i zlim ljudima, govorila da ima i takvih koji mogu naterati mrtvaca da zaplače. I kamen da propište

„MOJIROMI: Naravno, i novinarstvo i moj, da tako kažem, angažman na strani mog naroda, Roma, doprineli su da upoznam i mnoge Rome u našoj zemlji i izvan nje. Imao sam prilike da drugujem sa kolegom Slobodanom Glumcem, koji je takođe bio Rom, ili sa Mićom Popovićem, čija je majka bila Romkinja iz Loznice, ili sa mojim profesorom koji mi je predavao na Filozofskom fakultetu Miladinom Životićem. Uostalom, čovek koji je mnogo poznat ovoj radijskoj kući Aleksandar Acković, osnivač Trećeg programa Radio Beograda, takođe je bio romskog porekla.

Ali vidite, kada o tome razgovaramo, postoje mnoge predrasude, stereotipi, itd. Moj profesor i prijatelj Miladin Životić, jednom prilikom, dok smo sedeli preko puta Radio Beograda u bašti „Šumatovac“, rekao mi je: „Ja se tebi divim kad možeš i javno da kažeš da si Rom. Ja, nažalost, još nemam tu hrabrosti!“ Zamislite Miladina Životića, koji je bio angažovan sve vreme u *Praksis grupi*, koji je važio kao disident, koji je bio otpušten sa fakulteta zbog svog političkog angažmana, rekao je: „Ja još nemam hrabrosti da budem Rom!“ Možda ova njegova izjava govori, s jedne strane, o težini pripadanja tom narodu i, s druge strane, o mogućnostima da čovek može odista da se oseća ravnopravnim u ovom

društvu kao Rom. Ili, da budemo malo uopšteniji, o težini šta znači biti drugi i drugo u smislu kako je to rekao Žan-Pol Sartre.

LOGORAŠICA I LJUBAV: Vreme provedeno tamo mi je omogućilo da upoznam mnoge nemačke intelektualce, među njima i Gintera Grasa, kao i čitav niz romskih intelektualaca, počev od sjajnih pisaca kao što je bio Mateo Maksimov iz Pariza, autor mnogih romana. Zatim, tu je Balcar, romski pisac koji je napisao 12 romana na finskom i koji danas predstavlja možda najznačajnijeg finskog autora.

Svi smo se oglasili plačem kad smo pali na zemlju... Svi mi braća smo po suzama. Ja sam naučio tu lekciju u ranom detinjstvu od moje babe koja je, pričajući o lošim i zlim ljudima, govorila da ima i takvih koji mogu naterati

mrtvaca da zaplače. I kamen da propište. Te njene reči postale su mi neka vrsta uputstva kada sam počeo da istražujem holokaust Roma i da, tim povodom, razgovaram sa preživelim logorašima Aušvica, Aušvic-Birkenaua, Dahaua, Bergen-Belzena, Mathauzena, Jasenovca. Ovo sam opisao, na literarni način, u tekstovima „Ja sam Aušvic Nemač“ i „Svadba u Aušvicu“ koje je objavio 90-ih godina Letter International u Berlinu.

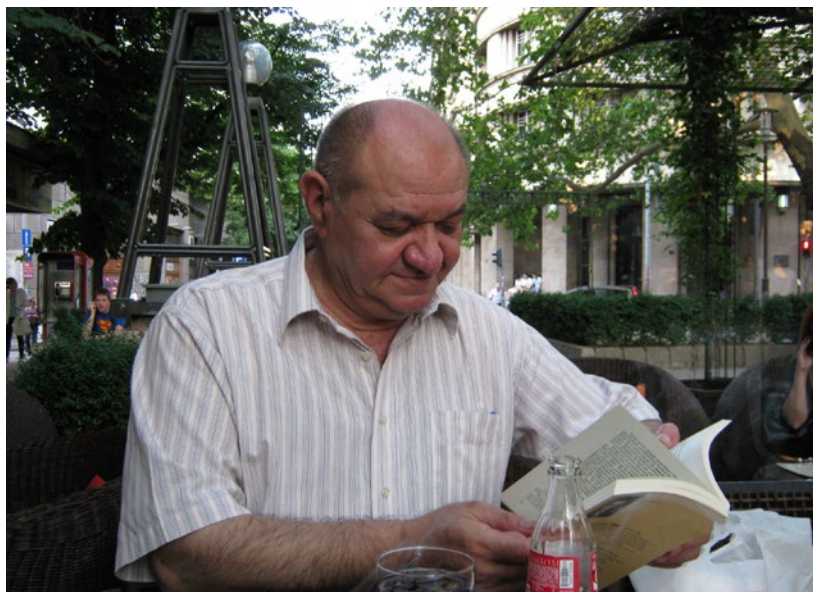
Upoznao sam i romske pisce. Reč je o bivšim zatočenicima konclogora u Aušvicu i Aušvic-Birkenauu. To su, verovatno, moji najtužniji susreti tokom mog celokupnog života. Naime, to su uvek bili razgovori koji su bili prekrćivani suzama i jecajima.

Jedna od njih koja je objavila memoare Čaja Stojka ispričala mi je jednu epizodu koja je dovoljna sama po sebi da ilustruje taj život. Rekla je: „Moju majku su odveli u gasnu komoru kada su videli da ima jedan privezak oko vrata. U tom privesku bio je pepeo moga ubijenog oca!“ Ili jedna druga neobična priča, potiče od jedne druge, izuzetno lepe žene, bivše zatočnice logora Aušvic-Birkenau. Ona mi je jednom rekla – Znaš, mene je spasio esesovac. – Ja sam se prenuo i pitao – Kako? – Pa, kaže ona, jednostavno, on se zaljubio u mene. Ljubav je najmoćnija stvar u životu – kazala je ona. Nju je, dakle, i u paklu spasila ljubav.

ZVERODAN ZVEROŠEVIĆ: Kada sam u Berlinu u nekoj biblioteci prisustvovao literarnoj večeri stekao sam snažan i šokantan utisak. Svi prisutni ljudi sa naših prostora odjednom su počeli da se izjašnjavaju kao Hrvati, kao Slovenci, kao Muslimani, kao Srbi – a ja sam imao utisak kao da sve grane otpadaju sa drveta i ptica koja leti više nema mesta na tom drvetu. I to

Nova gramatika romskog jezika

Rajko Đurić i Zlatimir Jovanović sačinili su i izdali „Novu gramatiku romskog jezika“, u kojoj su opisani glasovi svih bazičnih dijalekata romskog, utvrđena je struktura pisma od 38 slova, prvi put je sprovedena morfološka analiza, ustanovljeno je da imenice muškog roda imaju tri deklinacije, a imenice ženskog – dve. Predstavljene su zamenice, pridevi i brojevi, određene su sintaksička služba i uloga padeža osam osnovnih padeža, ali i sporednih. Kako je govorio Đurić, „Gramatika“ je namenjena „svima koji osećaju teret predrasuda“, podsećajući diskretno da je prvo izdanje knjige iz 2005. izazvalo „neverne tome“ koji su tvrdili da romski jezik ne postoji.

osećanje, koje sam prvi put doživeo u toj biblioteci za vreme literarne večeri, navelo me je da napišem esej koji sam drugom prilikom pročitao.

Opet sam *varirao* Slobodana Miloševića, jer su on i Tuđman bili ti koji su doveli do raspada Jugoslavije i do užasa koji smo doživeli. Pročitao sam pesmu „Zverodan Zverošević“.

Nakon te pesme publika se oglasila gromoglasnim smehom, pa mi se učinilo da smo se svi ponovo ujedinili, makar za trenutak.

UPOZORENJE ĐILASA I GROLA:

Milovan Đilas je u esejima, koji su objavljeni u „Politici“ avgusta 1991. godine, vrlo jasno predočio da ako bude došlo do rata, onda će to biti najstrašniji rat koji je Evropa doživela. Osim toga, Đilas je već avgusta 1991. godine rekao – postoji tekst koji je „Politika“ tada objavila – da će NATO sigurno intervenisati ako se ovo naše ludilo nastavi. Ali kratko pamćenje, ta strašna bolest od koje pati ova sredina, kako je upozoravao pametni Marko Ristić, onemogućava ljudima da se sete i onoga što se takoreći dogodilo juče, a nekmoli pre 10 godina.

Kada već govorimo o sećanjima, možda bi bilo dobro da se setimo šta je još 1902. godine napisao Milan Grol u tekstu „San“. To je verovatno najkraći i najpregnantniji tekst o Srbiji i srpskom društvu. Danas kada ga pročitamo stiće se utisak da je Milan Grol svedok našeg doba.

Ali, uprkos svemu, ja sam nedavno rekao, varirajući ona četiri S – „Samo sreća Srbiju spašava“. I kada budemo

počeli da o tome razmišljamo kao zreli ljudi, kao zrelo društvo, počće da se ostvaruje taj san o slobodi i sreći. Dotle nam preostaje gorko saznanje i opomena: „Da se nismo raspali, ne bi se znalo da smo najgori!“

BRAĆA PO SUZAMA: Ljudi koji su zaboravili da ih je majka rodila, spremni su na neviđene gadosti. Isto tako, ljudi koji zaboravljaju da su očevi i majke mogu lako i brzo da krenu putem nečovečnosti. U detinjstvu sam naučio i neke druge lekcije na koje sam se vratio kada sam pisao tekst „Živeo sam u Hegelovom grobu“.

Jedna od tih lekcija je iz 50-ih godina kada je bilo zabranjeno držati koze. Mi smo imali jednu kozu koja je po nalogu mesne vlasti morala biti zaklana. Kada su je zaklali i rasporeli iz nje su izronila dva jarenceta. Moja majka je pred tim prizorom kazala: „Teško nama, ova vlast je gora od smrti.“

Tako sam ja počeo da stičem svest o našoj bivšoj vlasti, predstavu o anatomiji našeg državnog i društvenog sistema. Uvek je to moje razmišljanje pratila slika zaklane koze i dva jarenceta koja su uginula pre svog rođenja. Na ovo su se nadovezivali razni drugi događaji, počev od agrarne reforme i drame porodice moga druga iz detinjstva Vlade Matejića, preko kuluka izgradnje Doma kulture, koji je eto, ostao do danas nezavršen, pa sve do Đilasovog slučaja, čija mi je knjiga slučajno dospela do ruku kad sam bio dete, ne znajući da ću kasnije, 90-ih godina sa njim i drugovati ovde u Beogradu.

Novi magazin

IZLAZI SVAKOG DRUGOG ČETVRTKA

IZDAVAČ:

Društvo za novinsko-izdavačku delatnost

“Agenda 2020“ d.o.o., Beograd,

Dečanska 8/III

PIB: 106978740, MB: 20717467

Telefon: 060/88 66 513

E-mail: redakcija@novimagazin.rs,

nm.novimagazin@gmail.com

Osnivačica i prva direktorka:

Nadežda Gaće

V. D. glavne i odgovorne urednice:

Jelka Jovanović

Zamenik glavne urednice:

Mijat Lakićević

Urednica portala:

Milena Ilić Mirković

Art direktor:

Bojan Radulović

Urednica fotografije:

Marija Kolaković

Uređuje:

Urednički kolegijum

Redakcija:

Jelena Aleksić, Svetozar Raković

(region), Nenad Kovačević, Dragan

Stošić (kultura), Ivan Jovanović, Julijana

Mojsilović (svet), Iva Gavrilović

Stalni saradnici:

Ljubiša Jovanović, Aleksandar

Arsenijević, Branko Vučković, Mira Popović

(Pariz), Drago Hedl i Srdan Dvornik

(Zagreb), Savo Pejčinovski (Skoplje),

Veseljko Koprivica (Podgorica), Vildana

Selimbegović (Sarajevo), Marija

Šajkaš (Njujork), Gordana Katana

(Banjaluka), Zoran Andrić (Minhen),

Marko Savković, Nenad Radićević,

Milica Maksimović, Mirjana Stevanović,

Miroslava Pudar, Mirko Dautović, Stefan

Vladislavljev, Milan Nikolić, Slobodan G.

Marković

Stalni kolumnisti:

Momčilo Pantelić, Dimitrije Boarov,

Nataša Vučković, Dejan Atanacković

Lektura: Lidija Cenić

Prelom: Studio triD, Beograd

Poslovna sekretarka:

Dubravka Vasić

Advokatica redakcije:

Nataša Dragović Raković

Računovodstvo: Slavica Miljanić

Distribucija: Beokolp d.o.o., Beograd

Štampa: Rotografika, Subotica

TK RAČUN: 220-138242-41

ProCredit Bank

Registровано kod APR pod brojem

BD 27649/2011 08.03.2011.

Novi
Magazin je
član Saveta
za štampu

SAMO SLOBODA (MEDIJA) SRBIJU SPASAVA

Samo informisani građani mogu da stvore istinski demokratsko društvo, u kome našim javnim dobrima i resursima suštinski upravljamo mi, građani, bez obzira ko je onaj ko je na vlasti. Pravo na informisanost je suštinsko političko pravo građana, pravo na demokratiju, bez čijeg ostvarivanja nema ni ostvarivanja mnogih drugih osnovnih ljudskih prava, a naročito glasačkog prava. Što je sloboda medija veća, veća je i verovatnoća da se poštuju sva ljudska prava i/ili da se smanji stepen njihovog kršenja. Mi smo, u Srbiji, nažalost u mogućnosti da potvrdimo, iz prve ruke, da bez slobodnih i profesionalnih medija ne bi ljudi ni znali za brojna kršenja prava, pretnje, otpuštanja, ucene, prekomernu upotrebu sile, što u kombinaciji za brojnim zarobljenim institucijama, tačnije preplašenim ljudima u njima, koji ne reaguju adekvatno, vodi do gotovo potpunog kolapsa vladavine prava i pravde. Dolazimo tako do najvažnije kategorije – do poverenja. Kako i kome da verujemo? Kojim medijima? Naizgled – ne postoji problem, jer su nam tehnološki razvoj i opšta umreženost omogućili više slobode i mogućnosti izbora nego ikada. Deluje da slobodan protok informacija „cveta“, a time i razvoj demokratije i društva što, samim

kojih većina dece trpi do povratka kućama – za proveru ne morate van Beograda, tu su Vračar ili Savski venac i škole sa „renomeom“!

Možda nije mesto i vreme, ali da ipak napomenem – za ovo su odgovorni svi režimi do sada na vlast, a najviše mi, građani. Nismo koristili naša ljudska prava uključujući i ono na informisanost na način koji nas štiti od samovolje vlasti. U vezi sa ovim, jedna važna napomena, slobodni mediji najviše trebaju strankama na vlasti, jer će prirodnim ciklusom, one biti jednom u opoziciji, i zato treba da iskoriste svoju priliku i ostave medije da rade svoj posao.

Znam da zvučim naivno ili kao da imam smisla za humor – što je bolje – s obzirom da niko nikom ne veruje, pa ni to da budući kada dođu na vlast neće za one druge, tada bivše, „zatvoriti“ vrata medija, ali trebalo bi da sednemo i nađemo način kako da sloboda medija zauvek postane ono što bi trebalo da jeste u našem pravnom sistemu. Javno dobro i nacionalni interes.

Svest o našim pravima i aktuelnom stanju kao i potreba za očuvanjem zdravog razuma i povratka u normalnost jesu pravi izazov i prilika za sve medije, i klasične i one u digitalnoj sferi. Iako više nisu glavni način za ostvarivanje prava na informisanost, javni medijski servisi mogu odigrati ključnu ulogu. Preuzeću rizik i podsetiti na zakonske obaveze javnih servisa – da su posebno dužni da o pojavama, događajima i ličnostima od naročitog značaja, izveštavaju pravovremeno i nepristrasno, da omoguće izražavanje ideja i mišljenja koja su zastupljena u zajednici, da podstiču na raspravu u duhu tolerancije, o svim temama od interesa za javnost, da proizvode raznovrsne programske sadržaje i da teže najvišem nivou kvaliteta usluga.

Pored javnih servisa, podsećam na mesto i ulogu REM-a, ta tri ključna srpska slova. O značaju ove institucije prethodne godine se govorilo mnogo, ali nedovoljno da dobijemo kredibilnu instituciju koja bi nam u doba opšteg nepoverenja unela malo mira. Ostali mediji nemaju ništa manju odgovornost. Većina svesno, ili „zavedeni“ nečijom vizijom, učestvuje dobrovoljno u ograničavanju slobode izražavanja, jer vlast želi da kontroliše medije zbog promovisanja ostvarenih rezultata, stvarnih i izmišljenih, kako bi što duže ostala na vlasti. I, naravno, kontrolisala izborni proces jer je mogućnost izbora, zamislite, uvek realna u demokratskim društvima. Ne treba zaboraviti ni ulogu međunarodnih i domaćih korporacija koje žele uticaj na medije iz ekonomskih razloga.

Teško je davati adekvatne savete za proveru informacija koje stižu sa društvenih mreža, ali i tu postoje mnogi razvijeni alati. Najbolja je ona kontrola koju vrše tradicionalni, profesionalni i SLOBODNI mediji sa dovoljno znanja i resursa, koje imamo, i moramo ih sačuvati i očuvati. Jedan od mogućih načina da građani dodatno uvide njihov značaj je da nas oni, recimo, ostave deset dana u potpunom mraku (uh, možda pet, jer mi je već loše!). Nešto kao generalni štrajk. Možda bi tako svi shvatili značaj slobode medija. Takođe, mogli si glavni/e urednici/ce ubuduće da idu na konferencije za medije tri najviša nosioca vlasti.

Bilo bi interesantno videti reakcije kad krene (ako krene), apsolutno nedopušteni napad i vređanje novinara i novinarki koje praktikuju javni funkcioneri. Ideju sam čula u novinarskim krugovima i prilično mi se svidela; nikako ne mislim da su novinari/ke koji izveštavaju vredni manje poštovanja kao ljudi i profesionalci u odnosu na glavne urednika/ce, ali hijerarhija, koja se kod većine profesionalnih medija poklapa sa iskustvom i integritetom, bi možda dala rezultat. Nekakav drugačiji, neočekivaniji. A nama treba rezultat, što pre, i na medijskom nebu, da bi očuvali slobodu medija i mogli slobodno da mislimo. Pojednostavljeno: Samo Sloboda (Medija) Srbiju Spašava. Ostanimo budni.

Jedan od mogućih načina da građani dodatno uvide značaj slobodnih medija jeste da nas oni, recimo, ostave deset dana u potpunom mraku (uh, možda pet jer mi je već loše!). Nešto kao generalni štrajk

tim, znači i efikasniju borbu protiv nepotizma, korupcije, diskriminacije, kršenja radnih prava. Avaj! U stvarnosti, živimo medijsku maglu dirigovanu medijskim spinovima. Veliku količinu informacija pružaju sumnjivi izvori, a u poslednje vreme neprozirni algoritmi selektuju sadržaje. Medijsku sliku i odnos prema novinarima karakterišu: zastrašivanja, napadi, pretnje, nadzor, ubacivanje špijunskih softvera, oduzimanje i uništavanje opreme, SLAPP tužbe, ignorisanja, izrugivanja, vređanja, klevete i još ponešto, a uz sve to dolazi transformativna moć veštačke inteligencije koja dominira globalnim platformama.

Algoritamska polarizacija došla je kao savršeno sredstvo za dodatnu polarizaciju našeg društva, dovedenu ionako do iverice pucanja. Nekada su mediji kontrolisani klasičnom cenzurom i zatvaranjem, a danas je dovoljno da stvoriš „buku“ i kakofoniju i da pustiš što više polu i dezinformacija u eta, i eto ti „demokratskog“ rešenja. Čovek, zasut informacijama“ o svemu i svakome, prirodno želi da se oslobodi tog bremena, tih nepotrebnih informacija, i u toj selekciji očekivano je da izabere nešto „lagano“, što ne opterećuje previše. U toj razumnoj težnji računa se upravo na ljudske slabosti, za šta su nedemokratski režimi majstori „crnog pojasa, devetog dana“ takvog delovanja, posebno na *webu* i kreiranja paralelne realnosti, da ne kažem *gaslighting*.

Srećom po čovečanstvo, ipak, sve više ljudi, suočenih sa stvarnim životnim problemima, uočava da informacije koje su im servirane u on line sferi, a ne samo u medijima koji su prethodno dobili dozvole za objavu (slutite na kom se šalteru dozvola izdaje!), ne odgovaraju istini. Nije više tako teško uočiti razliku između cene osnovnih životnih namirnica i one koje su nam saopštili u „profesionalnim medijima“. Značajna je razlika između savršeno prezentovanog zdravstvenog sistema i osećaja poniženosti u čekaonicama, između najboljih reformi školskog sistema i „nikad viđenog ulaganja“ u škole i razvaljenosti školskih klupa, učionica i toaleta, zbog

Nova kolumnistkinja
Novog magazina
Brankica Janković
ekspertkinja je
za ljudska prava,
pravnik, aktivistkinja
i edukatorka.
Prethodnih deset
godina bila je
poverenica za zaštitu
ravnopravnosti
sa prethodnim
višegodišnjim
iskustvom u socijalnoj
zaštiti. Posebno
se bavi položajem
žena, mladih, osoba
sa invaliditetom,
dece i starijih.
Organizatorica je
brojnih konferencija
i događaja i
inicijatorica više
domaćih i regionalnih
inicijativa.

3 NOVI 3 MAGAZIN

Prvi
saznajte
najnovije
vesti

Mobilna aplikacija Novog magazina

**3 NOVI
3 MAGAZIN**

REC ●

PODCAST

**Innovation in
digital news**

